

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANTU

Ime i prezime: Maja Šaraba
Datum i mjesto rođenja: 31.05.1985, Trebinje
Naziv završenog osnovnog studijskog programa i godina diplomiranja: Engleski jezik i književnost,
2009. (prevodilački smjer)
2010. (pedagoški smjer)

INFORMACIJE O MAGISTARSKOM RADU

Naziv postdiplomskog studija: Magistarski studij – prevođenje
Naslov rada: Analiza terminologije u postupcima
Evropskog suda za ljudska prava
Fakultet/Akademija na kojem je rad odbranjen: Institut za strane jezike

UDK, OCJENA I ODBRANA MAGISTARSKOG RADA

Datum prijave magistarskog rada: 11.03.2010.
Datum sjednice Vijeća univerzitetske jedinice na kojoj je prihvaćena tema: 07.06.2010.
Komisija za ocjenu teme i podobnosti magistranta: prof. dr Vesna Bulatović
prof. dr Slavica Perović
prof. dr Nataša Kostić
Mentor: prof. dr Vesna Bulatović
Komisija za ocjenu rada: prof. dr Vesna Bulatović
prof. dr Slavica Perović
prof. dr Nataša Kostić
Komisija za odbranu rada: prof. dr Vesna Bulatović
prof. dr Slavica Perović
prof. dr Nataša Kostić
Datum odbrane: 20.10.2014.

Predgovor

Prevođenje je proces koji zahtjeva isto toliko umijeća sa riječima kao i stvaranje bilo kakve originalne pisane forme, kao što je, na primjer, jedno književno djelo. Možemo mu ponekad zamjeriti na nedostatku originalnosti ili mašte ali ga svakako ne smijemo podcijeniti. Autor književnog djela ne bori se sa ograničenjima i okvirima kojih je prevodilac često prinuđen da se pridržava. Istovremeno, prevodilac mora da „pomiri“ dva jezička sistema svaki put kada prevodi bilo kakav tekst.

Nesumnjivo smo mnogo puta svi čuli za primjere u kojima se pojedinci gotovo do savršenstva služe stranim jezikom, po sluhu, obično jer su odrasli u inostranstvu, a istovremeno ne znaju da objasne jezička pravila koja im to omogućavaju. Ovaj primjer može odlično da posluži za uvod u temu kojom se bavi ovaj rad, u smislu da prevođenje ne želimo da iskusimo isključivo preko savršenstva prevoda, već i da otkrijemo šta se iza tog savršenstva krije. Prevođenje podrazumjeva određeni stepen unutrašnje jezičke intuicije prevodioca koji, u zavisnosti od svog talenta praćenog znanjem i iskustvom, na vješt (ili manje vješt) način dolazi do prevoda. Ovaj rad je motivisan željom da se ne pokažu isključivo rezultati prevodilačkog procesa, već i sve ono što stoji iza njega. Dakle, šta se to zbiva prilikom prevođenja pa riječi prolaze kroz transformaciju i daju konačan oblik jednom prevodu. U radu su prikazane konkretne metode koje se koriste u prevođenju i kakav je njihov odnos prema prevedenom tekstu i terminima, u ovom slučaju pravnog karaktera. Čitaoci zato nemaju dodira samo sa krajnjim proizvodom (prevodom) već imaju priliku da upoznaju prirodu procesa kroz koji riječi i iskazi prolaze. Stoga rad može biti zanimljiv ne samo stručnoj publici, već i čitaocima koji iz bilo kojih razloga gaje interesovanje za nauku o prevođenju i njenu praktičnu primjenu.

Na kraju bih željela da se zahvalim svojoj mentorki prof. dr Vesni Bulatović, bez čije podrške, usmjeravanja i korisnih savjeta ne bih uspjela da završim ovaj rad.

Podgorica, 2014.

ANALIZA TERMINOLOGIJE U POSTUPCIMA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Ovaj rad se bavi praktičnom stranom prevodilačkog procesa: prevodilačkim tehnikama i rezultatom njihove primjene na odabranim leksičkim jedinicama. Analiza obuhvata terminologiju odabranu iz pravnog registra (predmet Evropskog suda za ljudska prava) koja je u cilju lakše organizacije i zbog prirode originalnog teksta podijeljena u tri oblasti (pravnu, ekonomsku i oblast socijalne zaštite). U radu su prvo obrađene dominantne prevodilačke tehnike koje se ogledaju na nivou rečeničnih konstrukcija, a zatim se prelazi na manje jezičke jedinice – terminologiju, koja je analizirana i u okviru odabranih kolokacija i fraza. Terminologija pravnog karaktera ima prioritet u analizi. U svakoj oblasti izdvajaju se najznačajnije prevodilačke tehnike kojim je postignuta ekvivalencija u značenju terminologije. Zbog karaktera odabrane terminologije, ona se analizira i iz ugla semantičkih (leksičkih) polja. Najznačajniji zaključci analize odnose se na jezičke zakonitosti koje se javljaju pri postizanju ekvivalencije u prevođenja pravnih dokumenata. U tom kontekstu od prevodilačkih metoda izdvajaju se doslovan prevod tj. održavanje rečenične strukture izvornog jezika i korištenje funkcionalnih ekvivalenata u prevođenju terminologije.

Ključne riječi: prevodilačke tehnike, pravni registar, terminologija, ekvivalencija, semantička polja.

ANALYSIS OF TERMINOLOGY IN PROCEEDINGS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

This paper deals with the practical side of a translation process: translation techniques and the results of their use on the chosen lexical units. The analysis includes the terminology chosen from legal register (a case of the European Court of Human Rights) which is divided in three sections (referring to law, economy and social protection) for an easier organization and due to the features of the original text. Dominant translation techniques are analysed first and they refer to the sentence structure levels, after which smaller language units – terminology is analysed, including the chosen collocations and phrases. The legal terminology takes priority in the analysis. Each section has its own most significant translation techniques aimed at attaining equivalence in the meaning of terminology. Due to its features, the chosen terminology is analysed in the context of semantic (lexical) fields as well. The most important conclusions of the analysis refer to language patterns in attaining equivalence when translating legal documents. In that context, literal translation i.e. maintaining the sentence structure of the source language and the use of functional equivalents when translating terminology are the techniques that stand out.

Key words: translation techniques, legal register, terminology, equivalence, semantic fields.

Sadržaj

I Uvod

Proces prevođenja i njegova uslovljenost.....	6
Opšte odlike pravnih tekstova engleskog jezika.....	11
Klasifikacija pravne terminologije i prevodilački izazovi.....	15
Jezičke i stilske osobine teksta presude.....	18

II Prevod.....	24
-----------------------	-----------

III Analiza

Prevodilačke tehnike dominantne na strukturnom planu.....	59
Prevodilačke tehnike primijenjene na terminologiju.....	65
Pravna terminologija.....	65
Polisemija uslovljena pravnim registrom.....	73
Terminologija ekonomske oblasti.....	77
Terminologija oblasti socijalne zaštite.....	80
Semantička polja.....	83

IV Zaključak.....	88
--------------------------	-----------

V Glosar.....	93
----------------------	-----------

VI Literatura.....	110
---------------------------	------------

I Uvod

Proces prevođenja i njegova uslovljenost

Tema ovoga rada je semantička analiza odabrane terminologije u presudi Evropskog suda za ljudska prava (*Carson and Others v. the United Kingdom*), u kontekstu prevodilačkih tehnika koje su primijenjene da bi se došlo do odgovarajućih prevodnih ekvivalenata. Analiza je primarno fokusirana na termine koji su odabrani na osnovu kriterijuma pripadnosti određenoj oblasti djelovanja; u ovom slučaju to podrazumjeva pravnu, ekonomsku i oblast socijalne problematike (konkretno – regulisanje prava na penziju u odnosu na privredna kretanja). Dakle, riječ je o presudi koja se bavi socijalnim pravima penzionera i kako terminologija sva tri domena prožima čitav tekst, bilo je potrebno izvršiti određeni vid organizacije koja bi analizu olakšala. Termini nisu isključivo analizirani kao izolovani elementi već su obuhvaćene i njihove kolokacije i fraze koje su izdvojene iz teksta presude. U analizu je uvršteno i poglavlje koje se bavi prevodilačkim postupcima koji su primijenjeni na strukturnom (sintaksičkom) nivou koji se odnosi na rečenične konstrukcije i njihove dijelove. Na taj način je obuhvaćen i makroplan teksta tj. analiza nije ograničena na pojedinačne, odabrane termine već se dotiče i kompleksnijih jezičkih nivoa. Grupisanje termina u tri oblasti (pri čemu lekseme dijele zajednički registar ali i komponente značenja u određenim primjerima) pružilo je priliku da se analiziraju i paradigmatički leksički odnosi, preciznije, semantička polja kojima je takođe posvećeno jedno poglavlje rada. Prije same analize, u uvodnom dijelu rada pominju se opšteprihvaćena stanovišta vezana za proces prevođenja, univerzalni elementi koji karakterišu pravni registar (kao primarnu oblast analize) te jezičke i stilske osobine teksta presude.

Kada govorimo o procesu prevođenja, iako on iza sebe ima čitavu nauku (istina, skorije razvijenu) koja se bavi njegovim proučavanjem, jedino što se sa sigurnošću može reći jeste da se do opšte definicije prevođenja još uvijek nije došlo. Ovo se može obrazložiti činjenicom da je to naprosto proces koji je izuzetno komplikovan i istovremeno zahtjeva komplementarnost različitih faktora i uticaja vezanih i za jezički i za vanjezički kontekst. U teorijskom pristupu prevođenju razvijen je različit broj

konceptija u zavisnosti od toga koji od ovih faktora i uticaja se smatrao od suštinskog značaja. Od 1950-ih i 60-tih godina XX vijeka kada je zapravo i započela sistemska analiza procesa prevođenja, u centar pažnje je dospio lingvistički koncept ekvivalencije. Do tog perioda su se istraživanja bazirala na diferenciranju između „doslovnog“ (*literal*)¹ i „slobodnog“ (*free*)² prevođenja, odnosno na odabiru pristupa koji potencira vjernost izvornom tekstu ili pristupa koji se koncentriše na jezik cilj. Proučavanja su sada bila usmjerena na prirodu ekvivalencije u prevođenju: šta ona podrazumjeva, koje jezičke nivoe i strukture obuhvata i kako se reprodukuje. Jedan od prvih autora koji se bavio ovom problematikom je Roman Jakobson (Roman Jacobson)³ koji se u svojoj kategorizaciji prevoda (*intralingual/interlingual/intersemiotic*)⁴ prije svega bavio konceptima lingvističkog značenja i ekvivalencije u prevodima koji se odnose na dva pisana jezika (*interlingual translation*). Pored Jakobsona, na proučavanju pojma ekvivalencije radio je i Judžin Najda (Eugene Nida)⁵, koji je svoj rad bazirao na teorijskim konceptima preuzetim iz semantike i pragmatike, kao i rada Čomskog (Noam Chomsky) koji je poznat po svojoj teoriji generativne gramatike⁶. Najda je svoje shvatanje ekvivalencije izrazio preko dihotomije koja odbacuje stare termine „doslovnog“ i „slobodnog“ prevoda i ekvivalenciju dijeli na formalnu (*formal*)⁷ – orjentisanu na strukturu izvornog teksta i dinamičku (*dynamic*)⁸ – zasnovanu na izazivanju „ekvivalentnog efekta“ (*equivalent effect*)⁹ u jeziku cilju a koji je postojao i u izvornom jeziku između čitalaca i teksta. Sličan model razvija i Piter Njumark (Peter Newmark) svojim semantičkim i komunikativnim prevodom¹⁰ u kojem opet razlikujemo da li je fokus na izvornoj kulturi ili kulturi jezika cilja. Njumark je zamjenio Najdine termine formalne i dinamičke ekvivalencije odgovarajućim terminima semantičkog i komunikativnog prevoda čija je svrha da umanje značaj „ekvivalentnog efekta“ na kome Najda insistira (tj. reprodukovanje istog efekta koji je tekst imao u izvornom okruženju). S druge strane, Njumark insistira da se taj efekat nikada u potpunosti ne može

¹ Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies*, Routledge, London, 2001, str. 19.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*, str. 36.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, str. 38.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*, str. 41.

⁸ *Ibid.*, str. 42.

⁹ *Ibid.*, str. 41.

¹⁰ Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London, 1988, str. 46/7.

reprodukovati i da će uvijek postojati upravo taj problem teorije i prakse prevođenja u vidu jaza između izvornog jezika i jezika cilja. Značajan rad na polju ekvivalencije potiče i od Venera Kolera (Werner Koller) koji koristi pojmove korespondencije i ekvivalencije (*Korrespondenz/Äquivalenz*)¹¹. Koler korespondenciju svrstava u domen kontrastivne lingvistike i predstavlja je kao „kompetenciju stranog jezika“ (*competence in the foreign language*)¹² dok je pojam ekvivalencije zapravo od značaja za teoriju prevođenja i njegovo poznavanje ukazuje na „kompetenciju u prevođenju“ (*competence in translation*)¹³.

Pored navedenih teoretičara i modela koji su se prevashodno bavili ekvivalencijom i njenim definisanjem, postoje i drugi teorijski pristupi prevođenju koji su zasnovani na funkcionalnim teorijama, analizi diskursa i registra, teorijama sistema¹⁴ itd. Uopšteno, autori su se razlikovali u zavisnosti od toga da li potenciraju lingvistički pristup prevođenju ili funkcionalni pristup, u kome ekvivalencija u prevođenju nije samo pitanje lingvistike već predstavlja prenošenje poruke iz izvorne kulture u kulturu jezika cilja.

Prethodno smo napomenuli da je proces prevođenja izuzetno komplikovan postupak koji je pod uticajem različitih jezičkih i vanjezičkih uticaja. Kao i kada je u pitanju pojam ekvivalencije, ne postoji jedinstveno stanovište ni prilikom definisanja procesa prevođenja. Različite definicije prevođenja obuhvataju i naglašavaju različite elemente, a za svrhu ovoga rada poslužićemo se definicijom koju je naveo Boris Hlebec u knjizi *Opšta načela prevođenja*¹⁵:

Prevođenje je proces stvaranja prevoda i sastoji se od prestvaranja i modifikacije. Prevodno prestvaranje je kodiranje kojim se omogućava da se intencije izražene u jednom kodu /izvorniku/ ponovo realizuju u poruci izraženoj u drugom kodu /teksta cilja/. Prevodna modifikacija je proces ili stanje u kome se menjaju intencije izvornika, a koji se pridružuje prestvaranju u okviru istog teksta.¹⁶

¹¹ Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies*, Routledge, London, 2001, str. 46.

¹² *Ibid.*, str. 47.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Najpoznatiji teorijski pristupi prevođenju uobičajeno obuhvataju sljedeće modele: *Equivalence Approach* (Eugene Nida, Peter Newmark, Werner Koller), *The Translation Shift Approach* (Vinay and Darbelnet, Catford, Kitty van Leuven-Zwart), *Functional Theories of Translation* (Katharina Reiss, Holz – Mänttari, Hans J. Vermeer, Christiane Nord), *Discourse and Register Analysis Approach* (Halliday, House, Mona Baker), *System Theories* (Even-Zohar, Gideon Toury, Andrew Chesterman).

¹⁵ Boris Hlebec, *Opšta načela prevođenja*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.

¹⁶ *Ibid.*, str. 7.

Teorijske pristupe prevođenju Hlebec kategoriše u tri koncepcije (lingvističku, filološku i komunikacijsku) a svoju definiciju prije svega zasniva na komunikacijskoj koncepciji koja „kao obuhvatnija i od lingvističke i od filološke, omogućava teorijski pristup prevođenju svake poruke, bilo ona jezička ili nejezička, informativna ili neknjiževna.“¹⁷. U njegovoj definiciji nameće se pojam *intencije* kao ključnog termina kojeg Hlebec obrazlaže kao „značenje koje se pripisuje određenom tekstu nezavisno od stvarnih namera, osećanja i želja pošiljaoca.“¹⁸. Polazeći od navedene definicije prevođenja, Hlebec razmatra i sve one jezičke i vanjezičke elemente potrebne za uspješno prevođenje. Ova znanja, ili kako ih Hlebec definiše – kompetencije, odnose se na znanje jezika cilja (sistemskih značenja), aplikaciju¹⁹ (pravilnu upotrebu leksema i gramatičkih konstrukcija, koja se ne nalaze u definicijama), kontrastiranje jezičkog i stilskog sistema, ali podrazumjeva i vanjezički kontekst iz koga potiče izvorni tekst tj. situaciju u kulturi u kojoj je tekst nastao, kao i kulturu primalaca poruke tj. kulturni ambijent u koji prevod dolazi. Prema tome, pravilna interpretacija intencija teksta i shodno tome odabir adekvatne prevodilačke metode podjednako zavise i od kulturnih i situacijskih uticaja kao i sistemskih stavki jezika.

Prethodno smo naveli da je prilikom prevođenja potrebno obratiti pažnju na glavne elemente teksta poput tona i registra, intencije teksta i prevodioca, tipa teksta, njegovog kvaliteta u smislu pisanog štiva, osobina samog autora (npr. dijalekat), konteksta koji se povezuje sa čitaocima, nivoa formalnosti i uopštenih ili tehničkih svojstava (terminologije).²⁰. U kontekstu odabira odgovarajućeg prevodilačkog pristupa, kategorije i tipovi tekstova igraju i te kako značajnu ulogu. U ovom smislu često nailazimo na različite kategorizacije tekstova u odnosu na njihove funkcije. Na primjer, Hlebec intencije jednog teksta grupiše u komunikacijske funkcije poput referencijalne, ekspresivne, direktivne, kontaktne, poetske, estetske, metajezičke, magijske i performativne²¹. Za potrebe ovog rada više ćemo se fokusirati na podjelu koju je predložio Njumark. Ova podjela, zasnovana na Bilerovoj (Karl Bühler) funkcionalnoj teoriji jezika²² koju je adaptirao Jakobson, kao glavne jezičke funkcije izdvaja ekspresivnu (*expressive function*)²³, informativnu (*informative function*)²⁴ i

¹⁷ *Ibid.*, str. 12.

¹⁸ *Ibid.*, str. 8.

¹⁹ *Ibid.*, str. 32.

²⁰ Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London, 1988, str. 55.

²¹ Boris Hlebec, *Opšta načela prevođenja*, Naučna knjiga, Beograd, 1989, str. 39.

²² Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London, 1988, str. 39.

²³ *Ibid.*, str. 39

vokativnu (*vocative function*)²⁵. Ekspresivna funkcija u fokus stavlja govornika tj. pisca teksta čija mišljenja i stavovi treba da budu neprikosnoveni prilikom prevođenja. Kod informativne funkcije u žiži interesovanja je spoljna situacija, realnost van jezika, činjenice teme o kojoj tekst govori. Vokativna funkcija u svojoj srži nosi čitaoca, lice kome se tekst obraća (po čemu je i sama funkcija dobila ime). U skladu sa ovakvom kategorizacijom tekstualnih funkcija, Njumark je sve tekstove grupisao u ekspresivne, informativne i vokativne. Svaki od ovih tipova može zapravo da odrazi prevodiočev stav prema izvornoj poruci – da li će on biti vjeran piscu izvornog tekstu, činjenicama i suštini materije o kojoj piše ili čitatelju.

Za ovaj rad od posebnog značaja je prva kategorija ekspresivnih tekstova. Njumark u ovu kategoriju, između ostalog, svrstava i zvanične (službene) tekstove (*authoritative statements*)²⁶ čiji autoritet potiče od pouzdanosti i lingvističke kompetencije autora. U ovaj tip tekstova spadaju i pravni dokumenti. Analiza terminologije sudske presude je tema rada i u tom smislu je potrebno razmotriti neke od osnovnih odlika tekstova ovoga tipa. U narednom poglavlju navode se neke od opštih karakteristika tekstova pravnog registra. U obzir su uzete osobine terminologije, gramatičke i sintaksičke strukture, stilski elementi, ton, nivo formalnosti i drugi faktori značajni za pravilnu interpretaciju i prevod izvornog teksta.

²⁴ *Ibid.*, str. 40.

²⁵ *Ibid.*, str. 41.

²⁶ *Ibid.*, str. 39.

Opšte odlike pravnih tekstova engleskog jezika

U ovom poglavlju rada izdvojene se neke od osnovnih karakteristika pravnog registra engleskog jezika. Upoznavanje sa odlikama koje su svojstvene odabranom korpusu u velikoj mjeri omogućava lakši pristup materiji koja se analizira. Naveli smo da uspjeh u prenošenju intencija izvornika zavisi od stepena razumjevanja izvornog teksta. Bez obzira na kategoriju literature kojoj tekst pripada, uvijek u određenoj mjeri postoje nedoumice u vezi sa time koliko je „uhvaćen“ smisao napisanog, ne samo kada govorimo o prevođenju već i prilikom samog čitanja teksta. U tom smislu, pravni registar se ne ističe po lakoći i jednostavnosti svojih konstrukcija bez obzira koliko koncizne i precizno izrečene ideje bile, pogotovo kada je u pitanju publika koja je na laičkom kraju čitalačkog spektra.

Uopšteno, pravni tekstovi zbog učestale komplikovanosti gramatičkih i sintaksičkih struktura, povremene semantičke zatvorenosti i dvosmislenosti i odstupanja od svakodnevnog diskursa, ne predstavljaju lak zadatak za jednog prevodioca. Svako ko na sebe preuzme ovaj zahtjevan posao mora i sam da uplovi u vode pravnih učenja i u neku ruku usvoji dvostruku ulogu: prevodioca i pravnika. Stoga, prevodilac mora da se upozna sa svojim tekstom u najvećoj mogućoj mjeri, što podrazumjeva upoznavanje sa osnovnim karakteristikama i obrascima pravne leksike. Kako originalni tekst pripada pravnom registru engleskog jezika, prije svega se potrebno upoznati sa njegovim osnovnim obilježjima.

Autori Varo (Enrique Alcazar Varó) i Hjuž (Brian Hughes) su dublje zašli u problematiku pravnog registra te su u svojoj knjizi *Legal translation explained*²⁷ na jednostavan način približili ovu temu laicima. Stoga će ona poslužiti kao osnov pomoću koga ćemo izložiti neke od osnovnih karakteristika pravnih žanrova. Osobine koje se ističu obuhvataju različite jezičke nivoe, počevši od rečenične strukture i poznatog fenomena rečenica koje svojom dužinom ponekada zauzimaju i čitave paragrafe. Ovo je možda i jedna od primarnih odlika pravnih tekstova. Za njom slijedi obilna upotreba pasiva, kondicionala, hipotetičkih konstrukcija, arhaičnih priloga i predloških fraza, performativnih glagola, dubleta i tripleta sinonima, a tu su i eufemizmi, formalni registar i arhaična dikcija, upotreba termina francuskog ili normanskog porijekla i latinizmi.

²⁷ Enrique Alcazar Varó and Brian Hughes, *Legal translation explained*, St. Jerome, Manchester, 2002.

Za početak autori napominju da termini, latinizmi i leksika francuskog i normanskog porijekla²⁸ predstavljaju zaostavštinu istorijskih uticaja. Latinski je bio jezik rimskog prava na kome počivaju temelji mnogih pravnih sistema, a britanski pravni sistem se razvio u srednjem vijeku, u doba kada je latinski bio primarni jezik intelektualnih krugova. Ti latinski uticaji danas u pravnom jeziku postoje u vidu termina i fraza koje se najčešće ostavljaju u svom originalnom obliku (npr. *prima facie, bona fide, res judicata,...*itd.)²⁹. Slično, normanski uticaji nakon invazije 1066. godine izrodili su hiljade riječi koje imaju normansko porijeklo i vuku korijene iz francuskog; treba istaći da mnogi pravni termini u engleskom koji završavaju na – *age* dolaze iz francuskog jezika (*salvage, becconage, towage, damages...*)³⁰.

Pravni jezik često se rado posluži eufemizmima prilikom definisanja nekog čina, naročito ako su u pitanju ozbiljniji prekršaji krivičnog zakona. Korištenje eufemizama kao određenog vida jezičke suzdržanosti za cilj ima održavanje tradicionalno formalne atmosfere diskursa. Na taj način se ne narušava cjelokupni ton i struktura pravnog registra.

Upotreba performativnih glagola takođe karakteriše pravni jezik. Performativni glagoli predstavljaju glagole kod kojih govornik samim govornim činom vrši radnju na koju se glagol odnosi (*agree, pronounce, declare, hold, swear...*)³¹. Njihova upotreba nije toliko izražena u svakodnevnim situacijama ali se oni obilno koriste u pravnom kontekstu, u određenim pravnim žanrovima.

Uobičajene strukture u pravnom jeziku odnose se i na oblike kod kojih se grupišu dva ili tri sinonima, odnosno riječi koje imaju gotovo istovetno značenje (*false and untrue, alter and change, null and void; full, true and correct, nominate, constitute and appoint...*itd.)³². Prevodilac tu nailazi na problem da li izraz zaista odražava razlike ili je u pitanju prosto naglašavanje. U zavisnosti od konteksta ili pravnog registra jezika cilja, prevodilac će, ukoliko ne postoji adekvatan izraz u jeziku cilju, iskoristiti odgovarajući prevodilački postupak da bi preveo ovakav izraz, bilo pojednostavljanjem, bilo transpozicijom (zavisi od jezika cilja).

Rečenični elementi svakako mogu da odraze svojstva pravnog jezika, a u ovom slučaju to su arhaični prilozi ili predložke fraze. Da bi se održao formalni stil

²⁸ *Ibid.*, str. 5/6.

²⁹ *Ibid.*, str. 5.

³⁰ *Ibid.*, str. 7.

³¹ *Ibid.*, str. 11.

³² *Ibid.*, str. 10.

izražavanja koriste se i jezički „fosili“ koje čine složeni prilozi čiju osnovu gradi jednostavna deiksa (*hereinafter, thereunder, whereby...*)³³. Uz njih stoje i predložke fraze poput: *pursuant to, subject to, without prejudice to...*³⁴ itd. Treba napomenuti da upravo obilje predložkih fraza poput ovih i mnoštvo veznika koji se koriste u pravnom registru ide u korist opšteg utiska kompleksnosti diskursa.

Još jedna stavka na koju posebnu pažnju moraju da obrate prevodioci odnosi se na rasprostranjeno korištenje kondicionala i hipotetičkih konstrukcija. Rečenični pokazatelji kondicionala (*if, when, in the event that, should...itd.*) karakterišu određene pravne žanrove koji se bave potencijalnim situacijama i fiktivnim ishodima. Prevodioci treba da povedu računa kada su u pitanju kompleksni oblici kondicionala kod kojih se mješaju pozitivni i negativni ishodi, ili više hipotetičkih situacija.

Obilna upotreba pasiva jedna je od glavnih odlika engleskog pravnog jezika. Iako se u suštini sve te konstrukcije mogu izraziti aktivno, stavljanje naglaska na radnju, tj. marginalizacija vršitelja radnje opet ima za cilj da udalji pravni tekst od svakodnevnog i da mu osigura formalni ton. Takođe, sve tvrdnje koje su suštinski opšte dobijaju univerzalni karakter kada su predstavljene u okviru pasivne konstrukcije. Pasiv obično nije problematična teritorija za prevodioca koji češće ostaje pri naglašavanju radnje ili odluke koju pravni tekst iznosi, nego pri usmjeravanju fokusa na vršitelja radnje.

Kao što je već rečeno, opširne rečenične konstrukcije su prepoznatljiva odlika pravnog registra engleskog jezika. Podrazumjeva se da takve rečenice koje dostižu i čitave paragrafe nose sa sobom i kompleksni sintaksički okvir sa mnoštvom veznika, predložkih fraza i arhaičnih priloga. Duge rečenice mogu da predstavljaju pravi izazov za prevodioca koji uvijek na umu mora da ima publiku za koju prevodi; njegov izbor pada ili na održavanje sintaksičke konstrukcije (ako jezik cilj dozvoljava) ili razbijanje te konstrukcije u manje cjeline kako bi se sačuvala intencija izvornika.

Prethodno smo pomenuli i problem semantičke dvosmislenosti. Pravni diskurs nekada može da bude izrazito problematično štivo za prevodioce koji naiđu na dvosmislene konstrukcije. Ta dvosmislenost može da se odražava na različitim poljima – prilikom prevoda konstrukcija koje sadrže prezent perfekt treba obratiti pažnju na kontekst jer se on može prevoditi i kao sadašnje i kao prošlo vrijeme. Da bi se dvosmislenost izbjegla, kontekst pruža smjernice o trajanju i svršetku radnje.

³³ *Ibid.*, str. 9.

³⁴ *Ibid.*

Dvosmislene mogu biti i konstrukcije sa veznicima *and* i *or*³⁵. Potrebno je razlučiti da li veznik *and* uvodi dodatni uslov (u značenju „i“) ili nagovještava posljedicu prethodno navedenog (u značenju „zbog toga“). Slično, klauze sa veznikom *or* mogu se dvojako tumačiti: da li uključuju oba uslova ili samo jedan od njih. Nejasnoće mogu da izazovu i pojedine lekseme, npr. *other* ili *another*,³⁶ gdje je prilikom prevođenja nekada teško utvrditi da li se spomenute stavke odnose na elemente iste ili različite vrste. Dakle, dvosmislenost vreba i na leksičkom i na sintaksičkom nivou. Na prevodiocu je da tu nedoumicu riješi ukoliko mu to kontekst dozvoljava. Ukoliko ne, najsigurnije je prenijeti taj smisao dvosmislenosti i ostaviti da ga tumače sud ili strane kojih se tiče.

Sudije i pravnici su uporni u namjeri da održe standard pravnog diskursa i nerado se odriču termina koji su stari i po nekoliko vijekova. To se do određene mjere može i opravdati činjenicom da se u sudskim sporovima još uvijek koriste stari pravni spisi u obliku sudskih odluka, ugovora i sl. Oni predstavljaju temelj na kome počivaju mnogi današnji dokumenti i time su ustanovili određene obrasce (od pravne leksike do mnogo složenijih elemenata) koji su suštinski za pravni kontekst. Stoga zaključujemo da sve ove odlike pravnog registra engleskog jezika počevši od stranih riječi, eufemizama, arhaičnih termina i fraza, kompleksne i zastarjele sintakse i sl. imaju za cilj da očuvaju jezičku suzdržanost i formalni ton pravnog diskursa.

³⁵ *Ibid.*, str. 45.

³⁶ *Ibid.*

Klasifikacija pravne terminologije i prevodilački izazovi

Na opštem nivou, leksičke jedinice jednog jezika mogu da se svrstaju u dvije kategorije: simboličku i funkcionalnu³⁷. Funkcionalni elementi nemaju svoje referente u stvarnosti već imaju ulogu da povezuju članove prve (simboličke) grupe. Svako stručno polje djelovanja tj. predmetni registar³⁸ ima razvijen krug funkcionalnih termina pa tako i pravni. Pravnu terminologiju takvog karaktera možemo razvrstati u kategorije koje čine pridjevi i prilozni, veznici i predložke fraze, ali i članovi, pomoćni i modalni glagoli i deiksa. Prepoznatljive predstavnike nalazimo u oblicima kao što su *hereinafter, aforesaid, pursuant to, under, concerning...* kao i fraze *in accordance with, unless otherwise stated...* itd.

Simbolička kategorija je značajnija i zahtjevnija u prevodilačkom smislu. Zbog lakše organizacije ova kategorija je podijeljena u tri manje grupe³⁹: tehnički termini (grupa 1), polu-tehnički termini (grupa 2) i opšte, „neoznačene“ lekseme (grupa 3). Tehnički termini se odnose isključivo na pravni kontekst i primjenjuju se jedino u toj sferi (*judge, law, barrister, solicitor, tort, estoppel, theft...* itd.). Oni su označeni kao semantički stabilne jedinice i u pojedinim slučajevima najmanje zahtjevne za prevođenje (ako je uspostavljena ekvivalencija u terminologiji). Mnoge lekseme su monosemične (imaju jedinstveno značenje) ali postoje i primjeri termina koji su kompleksniji i čije značenje sadrži više komponenti. Oni često imaju po nekoliko značenja koja određuje kontekst ali su ona uvijek u pravnom domenu. Treba pomenuti i fraze sastavljene od leksema koje svakodnevno koristimo (grupa 3) a čije značenje se tretira isključivo u pravnom kontekstu (*burden of proof, accessory after the fact, power of attorney...* itd.)⁴⁰. Polu-tehnički termini (grupa 2) odnose se na lekseme i fraze koje zbog polisemije pored opšteg posjeduju i značenje u pravnoj sferi. Oni su semantički kompleksniji i zbog manjeg ili većeg dijapazona značenja tj. polisemije, zahtjevaju preciznost u tumačenju. „Neoznačene“ lekseme ili jezik svakodnevne (grupa 3) je najbrojniji; sačinjavaju ga elementi koji su u opštoj upotrebi. Naravno, neki elementi se češće od drugih javljaju u pravnim tekstovima pa tako nailazimo na lekseme poput: *section, paragraph, subject-matter, system...* itd.

³⁷ *Ibid.*, str. 16.

³⁸ Tvrtko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, Zmaj, Novi Sad, 2008, str. 83.

³⁹ Enrique Alcazar Varó and Brian Hughes, *Legal Translation Explained*, St. Jerome, Manchester, 2002, str.16.

⁴⁰ *Ibid.*, str.158.

Nakon što je usvojena podjela pravne leksike, kratko ćemo izdvojiti stavke (izazove) koje uvijek treba imati na umu prilikom uspostavljanja ekvivalencije među pojmovima. Ma koliko puta da se ponovi, uvijek je korisno naglasiti da tumačenja značenja određene lekseme nema bez konteksta. Kontekst je faktor koji uslovljava semantičku stabilnost lekseme kao i njene varijacije. Ako određenu riječ stavimo u pravni kontekst, ona će vrlo vjerovatno poprimiti pravnu konotaciju. Ovo se prije svega odnosi na lekseme iz 2. i 3. grupe dok tehnički termini ne podliježu uticaju konteksta, odnosno konotativno značenje nije izraženo. U skladu s tim, lekseme koje nisu semantički stabilne i koje su bliže svakodnevnom diskursu imaju više šanse da razviju određenu konotaciju. Međutim, treba napomenuti da tehnički termini koji imaju jasno definisano značenje u jednom jeziku, u drugom mogu da poprime konotativno značenje i time zadaju probleme prilikom prevođenja.

Za lekseme koje karakteriše polisemija, kontekst je od suštinskog značaja. To se posebno odnosi na već pomenute lekseme 2. i 3. grupe. Nekada jedna leksema pripada grupi 2 kao glagol a grupi 3 kao pridjev (npr. *appropriate*⁴¹); postoji mnoštvo leksema koje u pravnom kontekstu prelaze iz jedne grupe u drugu. Zastoj nastaje kada se jezička dvosmislenost, o kojoj smo pisali, ne replikuje iz izvornog jezika u jezik cilj.

Izazov za prevodioce, pored polisemije leksema, može da potiče i od postojanja približnih sinonima u pravnom kontekstu, ali samo približnih, jer pravni sinonimi imaju djelimična poklapanja značenja i nisu uvijek termini koji se mogu dvosmjerno koristiti. Dakle, *breach, infringement, violation, contravention, transgression*⁴² dijele osnovni smisao kršenja zakona ali postoje nijanse koje ih dijele i koje su određene kontekstom. I dok navodna sinonimija važi za lekseme 2. i 3. grupe, tehnički termini uslovno rečeno nemaju svoje sinonime. Kada ih prevodimo koristimo funkcionalne ekvivalente a u nedostatku takvog ekvivalenta (ili sinonima) u jeziku cilju, koristimo opšti termin tj. hiperonim⁴³, kojim se u stvari ta leksema definiše.

Iako nije predmet rada, ipak ćemo pomenuti i metaforičnost kao odliku koja nije zaobišla ni pravni diskurs. Na prvi pogled nespojive dimenzije izražajnosti, prenesenog značenja i konciznosti i preciznosti koju zahtjeva pravni kontekst prožimaju se i dokazuju da pravni diskurs nije samo spoj arhaičnih fraza i ograničenog kruga leksema već je neizostavno pod uticajem „živog“ jezika. To

⁴¹ *Ibid.*, str. 35.

⁴² *Ibid.*, str. 34.

⁴³ *Ibid.*, str. 40.

dokazuju i mnogobrojne kolokacije, izrazi i termini koji u našem umu stvaraju živopisne mentalne slike (npr. uz tipične primjere kao što su *burden of proof*⁴⁴ ili *discharge duty*⁴⁵ vrlo lako stvaramo sliku tereta). Upotreba metafora nije ograničena na pojedine žanrove, metafore su sveprisutne. Zato je očekivano da ih susretnemo i u pravnom registru. Ipak, pogrešno bi bilo zahtijevati da prevodioci na sebe preuzmu zadatak stvaranja „metaforičkih ekvivalenata“ u jeziku cilju jer je to vrlo često i nemoguće; kao i u slučaju ostalih jezičkih elemenata, smisao prevedenog biće prenesen u onolikoj mjeri u kolikoj to dopušta jezik cilj.

U ovom poglavlju pomenuli smo kriterijume za klasifikaciju pravnih termina, kako su ih obrazložili autori Varo i Hjuž, kao i osnovne izazove koje donosi pronalaženje prevodnih ekvivalenata a koji podrazumjevaju uticaj konteksta u određivanju značenja leksema sa izraženom polisemijom. Pomenuta je i metaforičnost izraza u pravnom registru ali isključivo u informativne svrhe jer njihova analiza nema prioritet u radu. U sljedećem poglavlju bavimo se stilskim i jezičkim odlikama samog teksta presude.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 44.

⁴⁵ *Ibid.*

Jezičke i stilske osobine teksta presude

U ovom dijelu rada izložene su neke od osnovnih karakteristika izvornog teksta presude. Ove karakteristike se odnose na specifične jezičke elemente tipične za pravni registar kao i osobine stila kojim je tekst napisan.

Pravni žanrovi (bilo da su pisanog ali i usmenog karaktera) u većini slučajeva prate određene prethodno definisane obrasce po kojima su informacije grupisane i predstavljene. Svaki od njih ima formulu koja je utvrđena i koja već na prvi pogled može da otkrije o kakvom sadržaju se radi (u tom smislu tekst jedne presude je vizuelno drugačiji od teksta jednog ugovora i sl.)⁴⁶. Iako mogu da postoje određena odstupanja, u zavisnosti od tijela u čijoj je nadležnosti odgovarajući sudski predmet, uobičajeno je da se tekst jedne presude organizuje u cjeline. Obično je riječ o tri cjeline koje podrazumjevaju uvodni dio, zatim cjelinu koja obuhvata činjenice i relevantne podatke vezane za predmet i njegovu pravnu valjanost, i na kraju, tekst koji se odnosi na samu odluku suda⁴⁷. Predmet *Carson and Others v. The United Kingdom*, koji je odabran za analizu među mnogobrojnim presudama Evropskog suda za ljudska prava sadrži pomenute tri cjeline u okviru teksta presude, uz dodatak teksta kojim se iznosi izdvojeno mišljenje jednog od sudija.

Kao što je uobičajeno, tekst presude je podjeljen u stavove, preciznije, 84 stava. Uvodni dio presude za cilj ima da upozna čitaoca sa učesnicima u postupku. S obzirom da je predmet bio u nadležnosti četvrtog Odjeljenja Suda, u uvodu su prije svega navedena imena sudija koje čine nadležno Vijeće. U nastavku naslovljenom kao *Procedure* („Postupak“), u prvih 6 stavova navedeni su podnosioci predstavke (trinaest državljana Velike Britanije), njihovi zastupnici, zastupnik tužene strane tj. vlade Ujedinjenog Kraljevstva kao i osnovne informacije vezane za predmet (u smislu povoda za tužbu i procedura koje su prethodile upućivanju postupka pred Veliko Vijeće). Uvodni dio možemo da okarakterišemo kao primjer konciznog iznošenja informacija čija je svrha postavljanje konteksta u koji će predmet biti smješten.

U okviru centralnog dijela presude možemo da razgraničimo dvije velike cjeline pod naslovima *The Facts* („Činjenice“) i *The Law* („Zakon“) od kojih je svaka opet podjeljena u manje cjeline. Pod naslovom *The Facts* izdvajaju se dva velika podnaslova: *The circumstances of the case* („Okolnosti slučaja“) i *Relevant non-*

⁴⁶ *Ibid.*, str.113.

⁴⁷ *Ibid.*

convention material („Relevantni materijal nevezan za Konvenciju“). U prvoj cjelini (*The circumstances of the case*) uočavamo dva podnaslova: *The applicants* („Podnosioci predstavke“) i *The domestic proceedings brought by Ms Carson* („Postupak pred domaćim zakonodavstvom koji je pokrenula gđa Carson“). Cjelina posvećena podnosiocima predstavke ograničena je upravo na iznošenje osnovnih informacija relevantnih za predmet, a koje se tiču svih trinaest britanskih državljana ponaosob (konkretno, tekst nas upućuje na hronologiju sticanja prava na penziju svakog od podnosilaca predstavke prije nego što je započeta pravna borba pred domaćim sudovima). Materijal je predstavljen u okviru 17 stavova presude, stilski formalno i ujednačeno, kraćih rečenica sa fokusom na podatke. Preovladava vokabular opšteg registra i termini vezani za socijalnu problematiku. Ne ističu se određeni jezički elementi tipični za pravni registar, a koje smo pominjali u prethodnim poglavljima.

Druga cjelina, pod naslovom *Relevant non-convention material* izrazito je fokusirana na pravnu problematiku što nam nagovještavaju i sljedeći dijelovi: *The High Court* („Visoki sud“), *The Court of Appeal* („Apelacioni sud“) i *The House of Lords* („Dom lordova“). S obzirom da se ove cjeline bave procedurama i nadležnim organima koje je podnosilac predstavke prošla na putu do Strazbura, tekst je pisan u preteritu i uz to donosi obilje pravne terminologije i jezičkih elemenata karakterističnih za pravni registar. Prema tome, prisutno je mnoštvo termina pravnog registra (*judge, judgment, appeal, case-law, legislation, rights* i sl.). Rečenice su sintaksički komplikovanije i duže (uz pomoć mnoštva veznika, predložkih fraza i relativnih klauza) o čemu svjedoči i jedan od brojnih primjera:

Moreover, the cost implication were "in the context of this case a legitimate factor going in justification for the Secretary of State's position," because to accept Ms Carson's arguments would be to lead to a judicial interference in the political decision as to the deployment of public funds which was not mandated by the Human Rights Act 1998, the jurisprudence of this Court or by a "legal imperative" which was sufficiently pressing to justify confining and circumscribing the elected Government's macro-economic policies.

I dalje je prisutan formalni stil, bez jezičkih ukrasa i naglašavanja, učestala upotreba pasivnih konstrukcija, povremeni kondicionali; kao i do sada, činjenice su opet u prvom planu.

U okviru teksta treće cjeline (*The House of Lords*) nalazi se i mišljenje jednog od lordova, u ulozi instance čije mišljenje je relevantno za argumentaciju pred Evropskim sudom za ljudska prava. Tekst je zanimljiv sa stanovišta analize jer u ovom dijelu dolazi do prekida kontinuiteta u stilu napisanog, do određenog stilskog preokreta. Ako do sada nismo imali autora u klasičnom smislu i ako je tekst bio, takoreći, „neutralnog“ karaktera, s ovom cjelinom razbija se ta konvencionalna struktura i jezik je obojen nijansama koje odaju prisustvo autora u prvom licu. Dakle, lord Hoffmann svoje mišljenje iznosi u prvom licu jednine, jednostavnijim i kraćim rečenicama, nekada možda nalik i govornom jeziku, iako on kroz čitavo svoje izlaganje ostaje vjeran formalnom stilu kojim je presuda i napisana. Ipak, uočavaju se i neki elementi koje možemo da protumačimo kao lični pečat autora, odnosno, s vremena na vrijeme dolazi do uplitanja i kolokvijalnog stila što i nije toliko neuobičajeno u prilikama kada sudije iznose svoje mišljenje. Oni svoje stavove često obogate jezičkim sadržajima poput metafore, ironije, sarkazma i sl. obično u želji da kruti i strogi kontekst pravosuđa približe čitaocima i laicima⁴⁸. U ovom slučaju lord Hoffmann ne bježi od blagog sarkazma (*I do not think, with all respect to my noble and learned friend, lord Carswell, that the reasons are subtle and arcane.*), idiomatskih oblika (*That is really the long and the short of her case.*) ili metaforičkih izraza (*But, from the point of view of citizens who contribute, national insurance contributions are little different from general taxation which disappears into the communal pot of the consolidated fund.*). Tekst je i dalje baziran na činjenicama koje su osnov predmeta, ali kako one dolaze u okviru argumentovanja sopstvenog stava, elementi ličnog stila izražavanja su neizbježni. Naglašavamo da, ipak, ti elementi ne donose nikakvu negativnu evaluaciju po pitanju stila i tona napisanog.

Drugi veći podnaslov (*Relevant non-convention material*) objedinjuje više pasusa označenih slovima A-G. S obzirom da se tu vraćamo na tekst presude, dakle bez iznošenja mišljenja nekog od sudija, jezik opet prelazi u službu izlaganja činjenica i podataka. Osjetna je razlika u registru u odnosu na prethodne cjeline jer je manje pravnih termina a najviše je leksema opšteg registra kao i termina iz ekonomske oblasti i oblasti socijalne zaštite. Što se tiče pravne terminologije, najčešće je u pitanju pozivanje na različite zakone, regulative ili konvencije (*the Social Security Contributions and Benefits Act, the Social Security Benefits Up-rating*

⁴⁸ *Ibid.*, str.116.

Regulations, the ILO Social Security (Minimum Standards) Conventions itd.). U poređenju sa prethodnim cjelinama koje su napisane pretežno u prošlom vremenu, u ovim cjelinama preovladava prezent i prezent perfekt.

Prethodno smo naveli da centralni dio presude sadrži dvije velike cjeline; druga od njih naslovljena je *The Law*. Ova cjelina je opet podijeljena na dvije manje, a njihovi naslovi su i te kako opširni: *I Alleged violation of Article 1 of Protocol No.1, taken in isolation and in conjunction with Article 14 of the Convention* („Navodna povreda člana 1 Protokola br.1, zasebno i u vezi sa članom 14 Konvencije“) i *II Alleged violation of Article 14 of the Convention taken in conjunction with Article 8* („Navodna povreda člana 14 Konvencije u vezi sa članom 8“). U okviru cjeline I izdvajaju se dva naslova: *A. The parties' submissions* („Predstavke uključenih strana“) i *B. The Court's assessment* („Ocjena Suda“). Naslov A obuhvata tri stavke: *The Government* („Vlada“), *The applicants* („Podnosioci predstavke“) i *The third party* („Treća strana“). Ovaj dio teksta presude u velikoj mjeri se nadovezuje na prethodnu cjelinu (*Relevant non-convention material*) u smislu stila, registra i terminologije. Ovdje svoje stavove iznose učesnici u postupku: Vlada, podnosioci predstavke i treća strana u vidu nevladine organizacije. Ti stavovi se ne iznose u prvom licu (kao što je bilo u slučaju mišljenja lorda Hoffmanna), sadržaj nije obogaćen jezičkim ukrasima i nema odstupanja od formalnog izražavanja. U ovim cjelinama opet dominira preterit s obzirom da se odnosi na prethodno iznesene stavove.

Dio B (*The Court's assessment*) ima izraženu pravnu crtu kada se uporedi sa svojim prethodnikom jer se u ovom dijelu razmatraju dvije teme: *1. Admissibility* („Prihvatljivost“) i *2. Merits* („Pravna valjanost“). Dakle, terminologija pravnog karaktera je brojnija, ubrajajući u to i povremene latinizme (*mutatis mutandis, ratione materiae, a fortiori, inter alia*). U ovim cjelinama dominiraju prezent i prezent perfekt uz rijetke primjere budućeg vremena. Uočljivo je da se na mjestu subjekta većinom nalazi imenica *Court* praćena glagolima koji označavaju iznošenje mišljenja i ocjene (Suda). Primjetno je i učestalo pozivanje na neke od ranijih predmeta Suda. I u ovom dijelu ne nailazimo na stilska odstupanja u odnosu na prethodnu cjelinu, s tim što su tipični primjeri kompleksnijih i dužih rečenica ovdje češći.

Cjelina II uvrštena pod naslov *The Law* obuhvata dva posljednja stava presude i kratka je. Većinom se odnosi na tekst člana 8 koji je preuzet iz Konvencije u cjelini.

Ostatak teksta, kao što i sam naslov nagovještava, u kratkim crtama se osvrće na navodne povrede člana 8 i člana 14.

Završna cjelina, tj. dio u kome Sud izriče svoju presudu opet ima svoj prepoznatljivi obrazac. On započinje riječima: *For these reasons the Court...* („Iz ovih razloga Sud...“) nakon kojih slijede performativni glagoli (*declare, hold*) kojima na snagu stupa sudska odluka. Završni osvrt na presudu odnosi se na podatke o datumu i jeziku na kojem je presuda sačinjena.

Napomenuli smo da je uz ovu presudu priložen i tekst izdvojenog mišljenja jednog od sudija. Kao i u primjeru mišljenja lorda Hoffmanna, i ovaj tekst nosi određeni lični pečat, ne samo zbog toga što je u prvom licu već i zato što su prisutni i neki elementi koji ublažavaju ozbiljnost i formalnost koje nosi ovo obrazlaganje argumenata. To se posebno odnosi na komentare u kojima su očigledni određeni emocionalni tonovi, naročito naglašavanjem ličnog stava autora (u prvom licu) a time čitavo izlaganje dobija jedan humani karakter. Primjere nam pružaju rečenice poput: *To my regret, I cannot subscribe to the Chamber's finding of no violation; In my opinion, however, the difference in treatment has no objective and reasonable justification; Her contributions were spent (as we should hope) on the pensions of current pensioners [...]; I am not convinced that the differentiation between nationals based on place of residence is so fundamentally different that Ms Carson should enjoy lesser protection [...].* Ton je i dalje ozbiljan, stil je i dalje formalan, a za razliku od mišljenja koje je dao lord Hoffmann, sudija Garlicki se ovdje uzdržava od sarkastičnih ili ironičnih primjedbi i slikovitog izražavanja.

Zaključujemo da tekst presude u najvećoj mjeri prati obrazac organizacije i izlaganja podataka i materijala koji je karakterističan za sudske presude. Formalna stilaska odrednica se većinom dosljedno prati i postoje varijacije u dominaciji registra (od opšteg do pravnog), u zavisnosti od prirode informacija koje se izlažu. Prisutne su i morfološke i sintaksičke odlike pravnih tekstova (kompleksne rečenične konstrukcije, česta upotreba pasiva, kondicionala, termini latinskog porijekla, upotreba performativnih glagola i sl.). Stilaska odstupanja uočena su u cjelinama u kojima sudije iznose svoja mišljenja o predmetu ili nekoj specifičnoj stavci predmeta. U tim cjelinama dolaze do izražaja i kolokvijalni stil koji nije stran sudijama, kao i jezički ukrasi i slikovito izražavanje (metafora, ironija, sarkazam, idiomatski izrazi, i sl.). Oni za cilj imaju da ublaže ozbiljni ton pravnog registra, približe navedena

mišljenja i stavove publici i doprinesu da čitav proces ima jednu humanu crtu a ne da bude isključivo odraz nepristupačnosti i zatvorenosti pravne sfere djelovanja.

II Prevod

ČETVRTO ODJELJENJE

PREDMET *CARSON I DRUGI* PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(Predstavka br. 42184/05)

PRESUDA

STRAZBUR

4. novembar 2008.

Predmet upućen Velikom Vijeću

06.04.2009.

*Ova presuda će postati konačna u okolnostima izloženim u članu 44 st. 2
Konvencije. Može biti predmet redakcijskih izmjena.*

U predmetu Carson i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva,

Evropski sud za ljudska prava (četvrto Odjeljenje), zasjedajući kao Vijeće u sljedećem sastavu:

Lech Garlicki, *predsjednik,*

Nicolas Bratza,

Ljiljana Mijović,

David Thór Björgvinsson,

Ledi Bianki,

Mihai Poalelungi, *sudije,*

i Fatoş Araci, *zamjenik sekretara Odjeljenja,*

nakon vijećanja zatvorenih za javnost održanih 3. maja 2007. i 7. oktobra 2008.

izriče sljedeću presudu, koja je donesena na drugi od navedenih datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 42184/05) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske koju je Sudu, prema članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) 24. novembra 2005. podnijelo trinaest britanskih državljana: gđa Annette Carson, gđin Bernard Jackson, gđa Venice Stewart, gđa Ethel Kendall, gđin Kenneth Dean, gđin Robert Buchanan, gđin Terrance Doyle, gđin John Gould, gđin Geoff Dancer, gđa Penelope Hill, gđin Bernard Shrubsole, gđin Lothar Markiewicz i gđa Rosemary Godfrey.

2. Podnosiocima predstavke su zastupali gđin T. Otty, savjetnik krune⁴⁹, i gđin B. Olbourne, advokati iz Londona, i M. P. Tunley i H. Gray, advokati iz Toronta. Vladu Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: Vlada), zastupao je Zastupnik, gđin D. Walton iz Ministarstva inostranih poslova i Komonvelta.

⁴⁹ QC (Queens Counsel) – savjetnik krune, počasna titula koja se u Velikoj Britaniji daje uglednim advokatima (prim. prev.).

3. Podnosioci predstavke su naveli da odbijanje vlasti Ujedinjenog Kraljevstva da poveća vrijednost⁵⁰ njihovih penzija u skladu sa inflacijom predstavlja diskriminaciju, što predstavlja povredu člana 14 u vezi sa članom 8 Konvencije i članom 1 Protokola br.1 i povredu člana 1 Protokola br. 1 razmatranog zasebno.

4. Dana 17. februara 2006. Sud je donio odluku da predstavku dostavi Vladi. Shodno odredbama člana 29 st. 3 Konvencije, odlučeno je da se razmotri pravna valjanost predstavke istovremeno kad i njena prihvatljivost.

5. Dana 18. septembra 2007. Sud je odlučio da odloži razmatranje predmeta *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 13378/05 u postupku donošenja presude Velikog vijeća.

6. Dana 24. januara 2008. nevladina organizacija „Briga za vremešne“⁵¹ dobila je odobrenje da interveniše kao treća strana (član 36 st. 2 Konvencije).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

A. Podnosioci predstavke

1. *Annette Carson*

7. Gđa Carson je rođena 1931. godine. Većinu radnog vijeka provela je u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćala puni iznos doprinosa za penzijsko osiguranje, prije nego što je emigrirala u Južnu Afriku 1989. gdje je i njeno prebivalište od 1990. godine. U periodu između 1989. i 1999. godine i dalje je na dobrovoljnoj osnovi uplaćivala doprinose za penzijsko osiguranje da bi zadržala pravo na puni iznos državne starosne penzije.

⁵⁰ to up-rate (pensions) – u Velikoj Britaniji postoji praksa povećavanja penzija u skladu sa inflacijom, prvi put uvedena Zakonom o socijalnom osiguranju iz 1973. Sa određenim izmjenama vezanim za indeksaciju ta praksa je i danas uobičajena a najnovije odredbe, na snazi od aprila 2011. godine, predviđaju da se penzije povećavaju po osnovu “trostruke garancije” – rasta u zaradama, rasta cijena ili za 2.5%, tj. koja god od ove tri stavke bude najveća (prim.prev).

⁵¹ U originalu “Age Concern England” – tip nevladine organizacije koja djeluje u Ujedinjenom Kraljevstvu, a bavi se potrebama i interesima starijih lica, kao i uticajem na javno mnjenje i politiku vlade po pitanju lica treće dobi (prim. prev.).

8. Ona je 2000. godine ispunila uslove za državnu penziju kao i dodatnu penziju po osnovu Šeme državnih penzija koja zavisi od primanja (SERPS)⁵². Njena ukupna primanja iznose 103, 62 funte sedmično, koje čine 67, 50 funti osnovne državne penzije, 32, 17 funti po osnovi SERPS i 3.95 funti dopunske penzije⁵³. Njena penzija fiksno zadržava ovu vrijednost od 2000. godine. Da je iskorišten porast vrijednosti u skladu sa inflacijom, njena osnovna penzija sada bi iznosila 82, 05 funti sedmično.

9. U Južnoj Africi ne postoji državni sistem socijalnog osiguranja. Gđa Carson stoga tvrdi da njeno izdržavanje u penzionerskim danima zavisi od britanske penzije jer nema drugih novčanih sredstava, osim nešto primanja koje dobija kao pisac.

10. Gđa Carson je pokrenula postupak pred domaćim zakonodavstvom da bi osporila odluku o odbijanju povećanja vrijednosti njene penzije: vidi stavove 24-36 niže.

2. *Bernard Jackson*

11. Gdin Jackson je rođen 1922. godine. Proveo je 50 godina radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao je puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju. Nakon odlaska u penziju 1986. emigrirao je u Kanadu i 1987. ispunio uslove za državnu penziju. Osnovna državna penzija tada je iznosila 39, 50 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou od 1987. Da je iskorišten porast vrijednosti u periodu od 1987, njegova državna penzija danas bi iznosila 82, 05 funti sedmično.

3. *Venice Stewart*

12. Gđa Stewart je rođena 1931. godine. Provela je 15 godina radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćala je puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što je emigrirala u Kanadu 1964. Ispunila je uslove za državnu penziju 1991. U tom periodu je njena osnovna državna penzija iznosila 15, 48 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou od 1992. Da je iskorišten porast vrijednosti, njena državna penzija sada bi iznosila otprilike 22, 50 funti sedmično.

⁵² State Earnings Related Pension Scheme-SERPS – aranžman Vlade Ujedinjenog Kraljevstva vezan za penzijske naknade (na snazi od 6. aprila 1978. do 5. aprila 2002.), po kome su se isplaćivale penzijske naknade određene po osnovu visine primanja, uz standardnu osnovnu penziju (prim. prev.).

⁵³ Graduated Pension – dopunska penzija, predviđena aranžmanom koji je prethodio SERPS aranžmanu (na snazi od aprila 1961. do aprila 1975.). Penzijska naknada se takođe određivala po osnovi visine primanja, tj. uplaćivani doprinosi penzijskom osiguranju su zavisili od visine primanja, i bili su podjeljeni u jedinice koje su vrijedile određeni iznos (prim. prev.).

4. Ethel Kendall

13. Gđa Kendall je rođena 1913. godine. Provela je 45 godina radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćala je puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što se penzionisala 1976. Ispunila je uslove za državnu penziju 1973. i emigrirala u Kanadu 1986, pri čemu je njena državna penzija porasla na 38, 70 funti sedmično. Iznos ostaje fiksno na tom nivou. Da je iskorišten porast vrijednosti, iznos bi sada iznosio otprilike 82, 05 funti sedmično.

5. Kenneth Dean

14. Gđin Dean je rođen 1923. godine. Proveo je 51 godinu radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što se penzionisao 1991. Ispunio je uslove za državnu penziju 1988 i emigrirao u Kanadu 1994, kada je njegova sedmična državna penzija iznosila 57, 60 funti. Iznos ostaje fiksno na tom nivou od 1994. Da je iskorišten porast vrijednosti, iznos bi sada iznosio otprilike 82, 05 funti sedmično.

6. Robert Buchanon

15. Gđin Buchanon je rođen 1924. godine. Proveo je 47 godina radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao puni iznos svih važećih doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što je emigrirao u Kanadu 1985. Ispunio je uslove za državnu penziju 1989. Njegova osnovna državna penzija tada je iznosila 41, 15 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou od 1989. Da je iskorišten porast vrijednosti, njegova državna penzija sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

7. Terence Doyle

16. Gđin Doyle je rođen 1937. godine. Proveo je 42 godine radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao je puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju, prije nego što se penzionisao 1995. i emigrirao u Kanadu 1998. Ispunio je uslove za državnu penziju 2002. Njegova osnovna državna penzija tada je iznosila 75, 50 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou od tog perioda. Da je iskorišten porast vrijednosti, sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

8. John Gould

17. Gđin Gould je rođen 1933. godine. Proveo je 44 godine radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što se penzionisao i emigrirao u Kanadu 1994. Ispunio je uslove za državnu penziju 1998. Njegova osnovna državna penzija tada je iznosila 64, 70 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou od tada. Da je iskorišten porast vrijednosti, njegova državna penzija sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

9. Geoff Dancer

18. Gđin Dancer je rođen 1921. godine. Proveo je 44 godine radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćao puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što je emigrirao u Kanadu 1981. Ispunio je uslove za državnu penziju 1986. Njegova osnovna državna penzija tada je iznosila 38, 30 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou. Da je iskorišten porast vrijednosti, sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

10. Penelope Hill

19. Gđa Hill je rođena u Australiji 1940. godine, izgleda da ona ostaje australijski državljanin. Živjela je i radila u Ujedinjenom Kraljevstvu u periodu između 1963. i 1982. godine i plaćala puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju, prije povratka u Australiju 1982. Doprinosu penzijskom osiguranju nastavila je da plaća i za poreske godine 1992-1999. i ispunila uslove za britansku državnu penziju 2000. Tada je njena osnovna državna penzija iznosila 38, 05 funti sedmično.

20. U periodu između avgusta 2002. i decembra 2004. godine provela je preko polovinu svog vremena u Londonu. Tokom ovog perioda njena penzija je povećana na 58, 78 funti što je uključivalo porast vrijednosti osnovne državne penzije. Nakon što se vratila u Australiju iznos njene penzije je vraćen na prethodni nivo, uključujući osnovnu državnu penziju od 38, 05 funti. Njena penzija potom ostaje na ovom nivou. Da je iskorišten porast vrijednosti, njena državna penzija sada bi iznosila otprilike 43, 08 funti sedmično.

11. Bernard Shrubshole

21. Gdin Shrubshole je rođen 1933. godine. Evidencija njegovih doprinosa u Ujedinjenom Kraljevstvu kvalifikovala ga je za puni iznos osnovne državne penzije 1998. Emigrirao je u Australiju 2000, pri čemu je njegova državna penzija povećana na 67, 40 funti. Izuzev perioda od sedam nedelja kada se vratio u Ujedinjeno Kraljevstvo (tokom koga je njegova penzija porasla uzevši u obzir godišnja povećanja vrijednosti), njegova državna penzija ostaje fiksno na ovom nivou od 2000. Da je iskorišten porast vrijednosti, njegova državna penzija sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

12. Lothar Markiewicz

22. Gdin Markiewicz je rođen 1924. godine. Proveo je 51 godinu radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu, plaćao puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju i ispunio uslove za državnu penziju 1989. Emigrirao je u Australiju 1993. Njegova osnovna državna penzija tada je iznosila 56, 10 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou. Da je iskorišten porast vrijednosti, sada bi iznosila otprilike 82, 05 funti sedmično.

13. Rosemary Godfrey

23. Gđa Godfrey je rođena 1934. godine. Provela je 10 godina radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu u periodu između 1954. i 1965. godine i plaćala puni iznos doprinosa penzijskom osiguranju prije nego što je emigrirala u Australiju 1965. Ispunila je uslove za državnu penziju 1994. Njena osnovna državna penzija tada je iznosila 14, 40 funti sedmično i iznos ostaje fiksno na tom nivou. Da je iskorišten porast vrijednosti, sada bi iznosila otprilike 20, 51 funtu sedmično. Gđa Godfrey tvrdi da ne ispunjava uslove za primanje bilo kakvih socijalnih davanja za lica treće dobi od strane australijske vlade i stoga zavisi od britanske državne penzije kao izvora prihoda.

2. Postupak pred domaćim zakonodavstvom koji je pokrenula gđa Carson

24. Gđa Carson je 2002. podnijela zahtjev za preispitivanje sudske odluke da bi osporila izostanak povećanja penzije u skladu sa porastom indeksa cijena. U

prvostepenom postupku podržala je australijska vlada u ulozi posrednika, ali se australijska vlada povukla iz postupaka pred Apelacionim sudom i Domom lordova.

1. Visoki sud

25. Pred Visokim sudom, gđa Carson je zasnovala svoj argument na članu 1 Protokola br. 1 zasebno i u vezi sa članom 14 Konvencije. Stanley Burnton J. u presudi donešenoj 22. maja 2002. (predmet *R (Carson) protiv Državnog sekretara Ministarstva rada i penzija* [2002] EWCH⁵⁴ 978 (Admin)), odbacio je njenu molbu za preispitivanje sudske odluke.

26. Primjenjujući načela koje je preuzeo iz prakse Suda, sudija je utvrdio da materijalno pravo koje spada pod zaštitu člana 1 Protokola br. 1 mora da definiše domaće zakonodavstvo koje ga je i kreiralo. Utvrdio je i da, kako je predviđeno domaćim zakonodavstvom, gđa Carson nikada nije imala pravo na povećanje penzije i time i nije moglo doći do povrede člana 1 Protokola br. 1 razmatranog zasebno.

27. Ipak, slučaj je spadao u domen člana 1 Protokola br. 1 u smislu da je sudija morao da razmotri da li je gđa Carson bila žrtva diskriminacije u suprotnosti sa odredbama člana 14. Smatrao je da je prebivalište, ako se primjeni kao kriterijum za različit tretman građana, osnov u okviru člana 14; kao i domicil i državljanstvo to je aspekt ličnog statusa. Državni sekretar ovo nije osporio. Ipak, Stanley Burnton J. odbacio je zahtjev vodeći se rasuđivanjem Evropske komisija za ljudska prava u predmetu *JW i EW protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 9776/82, odluka od 3. oktobra 1983, Odluke i izvještaji 34, str. 153) i *Corner protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 11271/84, odluka od 17. maja 1985, neobjavljeno), smatrajući da podnosilac predstavke nije bio u položaju koji se može uporediti sa položajem penzionera u državama koje primjenjuju povećavanje vrijednosti penzija. Različiti ekonomski uslovi u svakoj državi, uključujući lokalno pružanje socijalnog osiguranja i oporezivanje, učinile su nemogućim da se prosto uporede iznosi u funtama sterlinga koje su penzioneri primali.

28. Stanly Burnton J. smatrao je da bi se, u drugom slučaju, razlika u tretmanu mogla opravdati čak i kada bi podnosilac predstavke mogao tvrditi da je u analognom položaju sa penzionerom u Ujedinjenom Kraljevstvu ili u državi u kojoj su se povećane vrijednosti penzija isplaćivale shodno bilateralnom sporazumu. Smatrao je

⁵⁴ EWCH – High Court of England and Wales.

da je Vlada imala veliko polje slobodne procjene, da je nedostajalo dosljednosti u državnoj praksi i da je već neko vrijeme javnost bila informisana o ograničenju. On je odbio da prihvati da je isplaćivanje povećanih vrijednosti penzija u jednoj (ili više) država podrazumjevalo da postoji obaveza shodno članu 14 da se povećane vrijednosti penzija isplaćuju svim penzionerima koji žive u inostranstvu. Smatrao je da je nelogičnost u okviru primjene bilateralnih sporazuma odražavala njihovu političku prirodu, relativnu složenost problematike i istorijske faktore. Stoga je zaključio da je „lijevak za penzionere iseljenike⁵⁵ Ujedinjenog Kraljevstva koji ne primaju povećane vrijednosti penzija politički, a ne sudski. Parlament mora da donese odluku da im se isplaćuju povećane vrijednosti penzija“.

2. *Apelacioni sud*

29. Gđa Carson se žalila Apelacionom sudu koji je njenu žalbu odbacio 17. juna 2003. (*R (Carson i Reynolds) protiv Državnog sekretara Ministarstva rada i penzija* [2003] EWCA⁵⁶ Civ 797). Iz sličnih razloga kao i pred Visokim sudom i Apelacioni sud (suci Simon Brown, Laws i Rix) smatrao je da, pošto član 1 Protokola br. 1 ne daje nikakvo pravo na sticanje imovine, izostanak povećanja penzije gđi Carson nije dovelo do povrede te odredbe.

30. Po pitanju žalbe prema članu 14 u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 Apelacioni sud je primjetio da je državni sekretar prihvatio da mjesto prebivališta predstavlja „status“ za svrhu tog člana. Ipak, sud je utvrdio da je podnosilac predstavke bio u značajno drugačijem položaju od onih za koje je tvrdila da su u istom položaju kao i ona. U vezi s ovim značajno je bilo što se zakonodavna šema u potpunosti upravlja prema uticaju inflacije cijena u Ujedinjenom Kraljevstvu, u tom smislu da bi bilo „neizbježno da [godišnja povećanja penzija] koja se sveobuhvatno isplaćuju svim... penzionerima [u položaju gđe Carson] imaju nasumičan efekat.“

31. Apelacioni sud je u drugom slučaju razmatrao pitanje opravdanosti i našao da je „istinska“ opravdanost za odbijanje isplate povećane vrijednosti penzije u tome što je gđa Carson, i oni u njenom položaju „izabrala da živi u društvima, tačnije privredama, van Ujedinjenog Kraljevstva gdje konkretno obrazloženje za povišicu

⁵⁵ Expatriate – lice koje ima stalno ili privremeno prebivalište u državi u kojoj nije državljanin. U ovom kontekstu često se pominje i termin „imigrant“ ali korištenje termina obično zavisi od socijalno-ekonomskih faktora tj. termin „imigrant“ obično se koristi za lica niže stručne spreme, ili radnike koji mjenjaju mjesto boravka u potrazi za zaradom (prim. prev.).

⁵⁶ EWCA – England and Wales Court of Appeal.

nikako ne mora da bude primjenjivo“. Apelacion sud uz to je smatrao da je odluka objektivno opravdana ne uzimajući u obzir ono što su oni prihvatili kao potencijalni „pozamašni trošak“ uključivanja onih koji su u položaju gđe Carson u isplate povećanih vrijednosti penzija. Takođe, posljedice troškova bile su „u kontekstu ovoga predmeta zakoniti faktor koji je išao u prilog opravdanosti stava državnog sekretara,“ zato što bi prihvatanje argumenata gđe Carson dovelo do sudskog mijesanja u političke odluke u vezi sa raspodjelom javnih sredstava koja nije regulisana Zakonom o ljudskim pravima iz 1998, dosadašnjom praksom ovoga Suda ili „zakonskim imperativom“ koji je bio dovoljno obavezujući da bi opravdao smanjenje domena djelovanja i ograničavanje makroekonomskih politika izabrane Vlade.

3. Dom lordova

32. Gđa Carson se žalila Domu lordova po osnovu člana 1 Protokola br. 1 tumačenim zajedno sa članom 14. Njena žalba je odbačena 26. maja 2005. većinom od četiri glasa prema jedan (*Carson i Reynolds protiv Državnog sekretara Ministarstva rada i penzija* [2005] UKHL⁵⁷ 37).

33. Većina (lordovi u sljedećem sastavu: Nicholls of Birkenhead, Hoffman, Rodger of Earlsferry i Walker of Gestinghope) je prihvatila da starosna penzija spada u okvir člana 1 Protokola br. 1 i da je stoga član 14 bio primjenjiv. Osim toga, oni su prihvatili da je mjesto prebivališta lična karakteristika i predstavlja „bilo koji drugi status“ u okviru značenja člana 14 i stoga je predstavljalo osnov diskriminacije koji je zabranjen. Ipak, kako je osoba mogla da izabere gdje da živi, trebalo je odabrati osnov od manjeg značaja da bi se opravdala razlika u tretmanu koja se bazira na prebivalištu od one koja se bazira na urođenoj ličnoj karakteristici kao što je rasa ili pol.

34. Većina je primjetila da je u pojedinima slučajevima bilo izvještačeno da se ovi problemi tretiraju odvojeno, kao prvo, da li je pojedinac koji se žalio na diskriminaciju bio u istovetnom položaju sa osobom koja je dobila povoljniji tretman i, kao drugo, da li je razlika u tretmanu razumno i objektivno opravdana. U postojećem slučaju podnosilac predstavke nije bio u istovetnom položaju ili položaju koji se može uporediti sa položajem penzionera koji ima prebivalište u Ujedinjenom Kraljevstvu ili državi koja je potpisala bilateralni sporazum sa Ujedinjenim Kraljevstvom. Državna penzija bila je jedan element u međusobno povezanom

⁵⁷ UKHL – United Kingdom House of Lords.

sistemu oporezivanja i socijalnih davanja osmišljenom da pruži osnovni životni standard za stanovnike Ujedinjenog Kraljevstva. Ona se dijelom finansirala putem doprinosa penzijskom osiguranju koje su uplaćivala zaposlena lica i njihovi poslodavci, a dijelom putem opšteg oporezivanja. Penzijske naknade nisu određivane u odnosu na imovinsko stanje ali penzioneri koji su imali visok dohodak iz drugih izvora dio novca su vraćali državi preko poreza na dohodak. Oni sa niskim dohotkom mogli su da primaju druga davanja, poput pomoći zbog nedovoljnih prihoda. Odredba vezana za porast indeksa cijena bila je namjenjena očuvanju vrijednosti penzije u kontekstu ekonomskih uslova, kao što su životni troškovi i stopa inflacije u Ujedinjenom Kraljevstvu. Značajno drugačiji ekonomski uslovi važili su u drugim državama: npr. u Južnoj Africi, gdje je gđa Carson živjela, iako nije bilo praktično nikakvog socijalnog osiguranja, životni troškovi bili su znatno niži a posljednjih godina vrijednost randa pala je u odnosu na funtu sterlinga.

35. Lord Hoffmann, koji je dao jedno od većinskih mišljenja, iznio je argumetne na sljedeći način:

„18. Uskraćivanje socijalnog davanja gđi Carson po osnovu činjenice da živi u inostranstvu nikako ne može da se izjednači sa diskriminacijom po osnovu rase ili pola. To ne predstavlja uskraćivanje poštovanja njoj kao pojedincu. Ona nije imala nikakvu obavezu da se preseli u Južnu Afriku. Učinila je to dobrovoljno i, nesumnjivo, zbog valjanih razloga. Ipak, time je sebe smjestila izvan prvobitnog okvira i svrhe sistema socijalnog osiguranja Ujedinjenog Kraljevstva. Socijalna davanja su dio komplikovanog i isprepletenog sistema socijalne pomoći koji postoji da bi obezbjedio određeni minimum životnog standarda za ljude ove države. Ona su izraz onoga što se zove socijalna solidarnost ili *fraternité*; dužnost svake zajednice da pomogne onim svojim članovima kojima je pomoć potrebna. Ali toj dužnosti se uopšteno pripisuje nacionalni karakter. Ona ne obuhvata stanovnike stranih država. To se prepoznaje u sporazumima kao što su MOR Konvencija o socijalnom osiguranju (minimalni standardi) iz 1952. (član 69) i Evropska socijalna povelja iz 1961.

19. Gdin Blake, savjetnik krune, koji je zastupao gđu Carson, prihvatio je ubjedljivost ovog argumenta. Složio se da se ona ne bi mogla žaliti da je Ujedinjeno Kraljevstvo rigorozno primjenjivalo načelo prema kome je socijalno osiguranje Ujedinjenog Kraljevstva za stanovnike Ujedinjenog Kraljevstva i da nema isplate penzijskih naknada licima koja su otišla da žive u inostranstvo. On se ne žali ni na činjenicu da ona nema pravo na druga socijalna davanja, kao što su naknada po osnovu nezaposlenosti ili pomoć zbog nedovoljnih prihoda. Ali je rekao da je nelogično priznati da ona ima prava na penziju po osnovu njenih doprinosa Fondu penzijskom osiguranju a onda joj ne isplatiti te iste penzije kao što bi isplatili stanovnicima Ujedinjenog Kraljevstva koji su plaćali te iste doprinose.

20. Jedina stavka na kojoj gđa Carson zasniva svoj zahtjev za ravnopravnim tretmanom (ali samo u odnosu na penziju) jeste da je jednako plaćala doprinose penzijskom osiguranju. Ovo je ukratko čitav njen slučaj. Ipak, po mom mišljenju, koncentrisanje na ovu jedinu stavku predstavlja pretjerano

pojednostavljivanje poređenja. Situacija korisnika socijalnog osiguranja u Ujedinjenom Kraljevstvu se, da citiram Evropski sud u predmetu *Van der Musselle protiv Belgije* (1983) 6 EHRR⁵⁸ 163, 180, str. 46, „odlikuje korpusom prava i obaveza u čijem bi slučaju bilo izvještačeno izdvojiti jedan određeni aspekt“.

21. Zapravo, argument gđe Carson je da pošto su doprinosi uslov potreban za starosnu penziju koja se isplaćuje stanovnicima Ujedinjenog Kraljevstva oni treba da budu i dovoljan uslov. Ništa drugo ne treba da se uzme u obzir, kao to da li pojedinac živi u Ujedinjenom Kraljevstvu i da li učestvuje u izmirenju ostatka obaveza vezanih za oporezivanje i socijalno osiguranje. Ali mislim da je to očito potpuno pogrešno rasuđivanje. Doprinosi penzijskom osiguranju nisu isključivo vezani za starosne penzije, kada se uporedi sa doprinosima privatnoj penzijskoj šemi. U stvari, ta veza je jako slaba. Doprinosi penzijskom osiguranju obrazuju izvor za dio prihoda koji podmiruje sva socijalna davanja i državnu službu za zdravstvo (ostatak potiče od standardnog oporezivanja). Ako je plaćanje doprinosa dovoljan uslov da bi se steklo pravo na davanje po osnovu doprinosa, gđa Carson treba da ima pravo na sva davanja po osnovi doprinosa, kao što je porodijski dodatak ili naknada po osnovu nezaposlenosti. Ali ona ne sugeriše da ga ima.

22. Isprepletenost sistema onemogućava da se izvuče jedan element radi posebnog tretmana. Glavni razlog za isplaćivanje državnih penzija jeste spoznaja da će većini ljudi koji su dostigli starosnu dob za odlazak u penziju trebati novac. One se ne određuju po osnovi materijalnog položaja zato što je takav tip provjere skup i odvraća od podizanja davanja čak i ljude kojima su potrebna. Zato se državne penzije isplaćuju svima, bez obzira da li imaju ili nemaju odgovarajući dohodak iz drugih izvora. S druge strane, one podliježu oporezivanju. Zato će država vratiti dio penzije od ljudi koji imaju dohodak dovoljan za plaćanje poreza i time smanjiti neto trošak penzije. S druge strane, oni ljudi koji su siromašni stekli bi pravo na pomoć zbog nedovoljnih primanja, davanje koje ne zavisi od doprinosa. Stoga neto trošak isplate starosne penzije takvim ljudima uzima u obzir činjenicu da će penzijska naknada kompenzovati njihov zahtjev za pomoć zbog nedovoljnih primanja.

23. Nijedna od ovih isprepletenih odlika ne može se primjeniti na lica koja nisu stanovnici, poput gđe Carson. Ona ne plaća porez na dohodak u Ujedinjenom Kraljevstvu tako da država ne bi bila u stanju da nadoknadi bilo šta, čak i da ona ima značajan dodatni dohodak. (Naravno, ne tvrdim da je ovo takav slučaj; ne znam kakav drugi dohodak ona ima, ali postoje penzioneri iseljenici koji imaju drugi dohodak). Slično tome, da je ona siromašna ne bi bila moguća štednja na pomoći zbog nedovoljnih primanja. Upravo suprotno, penzija bi imala za cilj da smanji socijalna davanja (ako postoje) na koje ima pravo u svojoj novoj državi.

Državne i privatne penzije

24. Pretpostavljam da riječi poput „osiguranje“ i „doprinosi“ navode na analogiju sa privatnom penzijskom šemom. Ali, s tačke gledišta građana koji plaćaju doprinose, doprinosi penzijskom osiguranju malo se razlikuju od opšteg oporezivanja koje nestaje u komunalnom loncu sjedinjenih sredstava. Razlika je čisto pitanje javnog knjigovodstva. I iako su starosne penzije trenutno vezane za doprinose, ne postoji nijedan poseban razlog zašto bi bile. U stvari, predložene su promjene (većinom

⁵⁸ EHRR – European Human Rights Report.

zato što postojeći sistem ozbiljno uskraćuje žene koje provode svoje vrijeme na poslu bez nadoknade – brinući se za porodicu, a ne zarađujući platu). Penzije po osnovu doprinosa mogu se zamjeniti sa „građanskim penzijama“ koje ne zavise od doprinosa a isplaćuju se svim stanovnicima ove države koji navršu starosnu dob za odlazak u penziju. Ali ne postoji razlog zašto bi ovo značilo bilo kakvu promjenu u ubiranju doprinosa penzijskom osiguranju da bi se finansirala građanska penzija kao i sva druga davanja koje ne zavise od doprinosa. Ipak, u slučaju argumenta gđe Carson, prelazak na penziju koja ne zavisi od doprinosa potpuno bi promijenio stanje. Čim starosna penzija ne bi zavisila od doprinosa, osnov njenog argumenta da je „zaradila“ pravo na ravnopravan tretman bi nestao. Ali bi uplatila potpuno istu sumu doprinosa penzijskom osiguranju kao i dok je radila ovdje i njeni doprinosi bi imali isto toliko veliku (ili malu) uzgrednu vezu sa njenim pravom na penziju kao što imaju i danas.

Parlamentarni izbor

25. Iz ovih razloga, čini mi se da je položaj lica koji nisu stanovnici značajno i bitno drugačiji od onoga koji imaju stanovnici Ujedinjenog Kraljevstva. Uz svo poštovanje mom plemenitom i učenom prijatelju lordu Carswellu, ne smatram da su razlozi domišljati i zamršeni. Oni su praktični i pravični. Takođe, smatram da je ovo u velikoj mjeri predmet u kome Parlament ima pravo da odluči da li razlike opravdavaju razliku u tretmanu. Nije zakon faktor koji zabranjuje Ujedinjenom Kraljevstvu da tretira penzionere iseljenike velikodušno, osim ako ih ne tretira na potpuno isti način kao i penzionere kod kuće. Jednom kada se prihvati da je položaj gđe Carson značajno drugačiji od položaja stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva i da zato ne može da zahtjeva ravnopravan tretman, iznos (ako ga bude) koji prima mora biti pitanje za Parlament. Mora se omogućiti da prepoznamo da joj njeni prošli doprinosi omogućavaju da zahtjeva ravnopravnost u odnosu na neke penzije a da ne mora da napusti razloge zbog kojih ne može da zahtjeva ravnopravan tretman. I u procesu odlučivanja koji penzioneri iseljenici treba da primaju penziju Parlament mora imati pravo da uzme u obzir istovremene zahtjeve koji pretenduju na javna sredstva. Reći da je štednja novca razlog zbog koga se penzionerima iseljenicima ne isplaćuju godišnje povišice jeste istina, ali isključivo u površnom smislu: svaka odluka da se ne troši više na nešto ima za cilj uštediti novac da bi se smanjili porezi ili novac potrošio na nešto drugo.

26. Mislim da je nesretna okolnost to što je argument državnog sekretara dao toliku važnost stvarima kao što su varijacije u stopama inflacije u različitim državama čime je onemogućeno da se te iste povišice isplate penzionerima koji žive u inostranstvu. Nepotrebno je da državni sekretar pokušava da opravda sume isplaćene preko tako zgodnog obračuna. To odvlači pažnju od glavnog argumenta. Kada jednom dozvolimo, kao što se i gđin Blake slaže, da su ljudi koji imaju prebivalište van Ujedinjenog Kraljevstva značajno drugačiji i može im se osporiti penzija u potpunosti, Parlament ne mora da opravdava sudovima razloge zašto se isplaćuje jedna suma a ne druga. Velikodušnost ne mora da ima logično objašnjenje. Dovoljno je da državni sekretar kaže da je, uzimajući sve u obzir, Parlament smatrao da sadašnji sistem isplate predstavlja pravičnu raspodjelu raspoloživih sredstava.

27. Iz sličnih razloga mi se čini da poređenje sa stanovnicima iz država ugovornica nema pravog osnova. Gđin Blake je uspio da ukaže na vladine izjave koje upućuju da nema logične šeme u dogovoru sa državama ugovornicama. One predstavljaju ono što je Ujedinjeno Kraljevstvo s vremena na vrijeme uspjelo da dogovori i pritom sebe ne stavi u nepotrebno nepovoljnu ekonomsku situaciju. Ali to meni

izgleda kao potpuno racionalan osnov za razliku u tretmanu. Situacija u kojoj se nalazi penzioner iseljenik iz Ujedinjenog Kraljevstva koji živi u državi koja je bila voljna da stupi u odgovarajući recipročni ugovor o socijalnom osiguranju je značajno drugačija od situacija penzionera koji živi u državi koja nije bila voljna da stupi u takav dogovor. Ugovor omogućava vladi da poboljša socijalna davanja državljana Ujedinjenog Kraljevstva u stranim državama po uslovima za koje smatra da su povoljni, ili bar nisu bezrazložno teški. Bilo bi jako čudno da se vladi zabranjuje da stupi u takav recipročni ugovor sa bilo kojom državom (na primjer, kao što ima sa državama iz EEP), osim ako ne isplaćuje ista davanja svim iseljenicima u svakom dijelu svijeta.“

36. Lord Carswell, u izdvojenom mišljenju, smatrao je da gđa Carson može propisno da se uporedi sa drugim penzionerima koji plaćaju doprinose i žive u Ujedinjenom Kraljevstvu ili u drugim državama gdje se primjenjuje povećanje vrijednosti penzija. U nastavku on je naveo:

„Kako lica troše svoj dohodak i gdje to čine predstavlja stvar njihovog izbora. Neki mogu da odluče da žive u državi gdje su životni troškovi niski ili je devizni kurs povoljan, izbor koji nije neuobičajen ni za prethodne generacije a koji može, a i ne mora da ima mane, ali to je stvar njihovog ličnog izbora. Zajednički faktor za svrhu poređenja jeste da su svi penzioneri, u kojoj god državi da imaju prebivalište, propisno plaćali doprinose potrebne da se kvalifikuju za svoje penziju. Ako nekim od njih nije isplaćena penzija u istoj vrijednosti kao i drugim, po mom mišljenju, to predstavlja diskriminaciju za potrebe člana 14...“

Lord Carswell je stoga smatrao da je žalba dovela u fokus pitanje opravdanosti. On je prihvatio da sudovi treba da sporo intervenišu kada je u pitanju makro-ekonomska politika. Takođe je prihvatio da bi on, da je Vlada izložila dovoljne razloge ekonomske ili državne politike da bi opravdala razliku u tretmanu, bio u potpunosti spreman da se povinuje njenim ovlaštenjima za donošenje odluka u tim područjima. Ipak, u postojećem predmetu razlika u tretmanu nije bila opravdana: kao što je i samo Ministarstvo za socijalno osiguranje priznalo, razlog zašto svim penzionerima nije isplaćena povećana vrijednost penzije jednostavno je bio ušteda novca i nije bilo pravedno to sprovesti na podnosiocu predstavke i drugim u njenom položaju.

II RELEVANTNI MATERIJAL NEVEZAN ZA KONVENCIJU

A. Državna starosna penzija

37. U Ujedinjenom Kraljevstvu državna penzija predstavlja davanje po osnovu doprinosa koje se isplaćuje pojedincu od trenutka nastupanja starosne dobi za penziju, a koji je potrebni broj godina tokom svog „radnog vijeka“ uplaćivao ili su mu

pripisani doprinosi Fondu penzijskog osiguranja (vidi Zakon o socijalnim doprinosima i davanjima iz 1992: „Zakon iz 1992.“). Doprinosi penzijskom osiguranju, koje plaćaju oni koji zarađuju, poslodavci i drugi prema Zakonu iz 1992, zajedno sa porezima obezbjeđuju sredstva za isplatu brojnih davanja, uključujući državnu starosnu penziju, naknadu po osnovu nezaposlenosti, naknadu po osnovu nesposobnosti za rad, porodijski dodatak i naknade za nasljednike umrlih osiguranika. Doprinosi takođe dijelimično finansiraju državnu službu za zdravstvo.

B. Odredba za porast indeksa cijena u Ujedinjenom Kraljevstvu

38. Članom 44 (st.4) Zakona iz 1992. predviđeno je da sedmična vrijednost osnovne penzije bude 54, 15 funti. Svake poreske godine državni sekretar ima obavezu prema članu 150 Zakona o sprovođenju socijalnog osiguranja iz 1992. da preispita sumu naznačenu u članu 44 (st.4) Zakona iz 1992. da bi utvrdio da li je zadržala svoju vrijednost „u vezi sa opštim nivoom cijena dobijenih u Velikoj Britaniji“ i da Parlamentu naloži povećanje vrijednosti ukoliko smatra da je opšti nivo cijena porastao. Prema nacrtu naloga suma naznačena u članu 44 (st.4) mora se povećati za procenat koji nije niži od rasta u opštoj inflaciji. U slučaju da Parlament odobri nacrt naloga onda se na temelju člana 150 (st. 9) Zakona iz 1992. osnovna državna penzija godišnje povećava u skladu sa inflacijom u Ujedinjenom Kraljevstvu.

C. Isplaćivanje državnih penzija iseljenicima

39. Član 113 (st. 1) Zakona iz 1992. kreira opšte pravilo prema kome se svim iseljenicima uskraćuju davanja, uključujući i penzije.

„Osim kada je regulativama drugačije predviđeno, lice gubi pravo primanja [davanja uključujući državnu penziju] u vrijeme bilo kog perioda tokom kojeg je lice – odsutno iz Velike Britanije;...“

40. Ipak, član 113 (st. 3) Zakona iz 1992. predviđa da državni sekretar može da usvoji podzakonske akte koji dozvoljavaju licu koje ima prebivalište u inostranstvu da prima bilo koje davanje na koje bi ono imalo pravo da živi u Ujedinjenom Kraljevstvu. Regulativa 4 (st. 1) Regulative o socijalnim davanjima (lica u inostranstvu) iz 1975. (SI 1975, br. 563: „Regulative iz 1975.“), sačinjena prema sličnoj odredbi iz prošlih zakona, predviđa kao značajno:

„Prema odredbama ove regulative i regulative 5 u nastavku, licu se neće uskratiti pravo na primanje...starosne penzije bilo koje kategorije...iz razloga odsustva iz Velike Britanije.“

D. Neisplaćivanje povećanih vrijednosti penzija iseljenicima

41. Ipak, regulativa 5 Regulativa iz 1975. predviđa da se licu čije prebivalište nije u Velikoj Britaniji uskraćuje pravo na primanje povećane vrijednosti davanja ukoliko ponovo ne postane stanovnik.

42. Regulative primjenjive u vrijeme kada je gđa Carson iznijela svoj zahtjev pred sudovima u Ujedinjenom Kraljevstvu bile su Regulative o povećavanju vrijednosti davanja za socijalno osiguranje iz 2001, SI 2001/910 („Regulative iz 2001.“). Regulativom 3 Regulativa iz 2001. predviđena je primjena uskraćivanja prava na dodatna davanja koja se isplaćuju na temelju Naloga o povećavanju vrijednosti davanja za socijalno osiguranje (br.2), iz 2000, SI 2001 br. 207, uključujući povećavanje vrijednosti starosne penzije uvedeno članom 4 naloga iz 2001, a koja je stupila na snagu 9. aprila 2001:

„Regulativa 5 Regulativa o socijalnim davanjima (lica u inostranstvu) iz 1975. (primjena uskraćivanja prava u vezi sa povećanim vrijednostima davanja) primenjuje se na bilo koje dodatno davanje koje se isplaćuje na temelju Naloga o povećavanju vrijednosti“.

Regulative su objavljene u seriji pamfleta koje je izdalo Ministarstvo za socijalno osiguranje i rutinski se slala stanovnicima i bivšim stanovnicima Ujedinjenog Kraljevstva koji su se prijavili da, na primjer, dobrovoljno plaćaju doprinose penzijskom osiguranju iz inostranstva.

E. Recipročni ugovori

43. Prema članu 179 (1) Zakona o sprovođenju socijalnog osiguranja iz 1992, Krunski savjet je dao ovlaštenja Kraljici da donese odredbe za izmjenu ili adaptaciju relevantnog zakonodavstva kada se primjenjuje na slučajeve na koje se odnosi sporazum sa državom izvan Ujedinjenog Kraljevstva a koji predviđa reciprocitet u pitanjima koja se odnose na isplate u svrhe slične ili uporedive sa svrhom Zakona iz 1992. Svrha recipročnog sporazuma je da obezbjedi recipročnu osnovu za veću socijalnu pokrivenost radnika i njihovih porodica koji se kreću među Državama ugovornicama nego što je to moguće isključivo nacionalnim zakonodavstvom. U recipročne sporazume se ne stupa isključivo da bi se dozvolila isplata godišnjih povišica po osnovu porasta vrijednosti korisnicima penzija iz Ujedinjenog Kraljevstva koji imaju prebivalište u inostranstvu. Pokrivenost prema recipročnim ugovorima varira. Svaka je rezultat pregovora između Ujedinjenog Kraljevstva i države partnera, uzimajući u obzir opseg reciprociteta između dvije šeme socijalnog osiguranja.

44. U periodu između 1948. i 1992. godine Ujedinjeno Kraljevstvo stupilo je u bilateralne sporazume tj. recipročne sporazume o socijalnom osiguranju sa brojnim stranim državama, prije svega Sjedinjenim Američkim Državama, Japanom, Mauricijusom, Turskom, Bermudima, Jamajkom i Izraelom. Sa jednim manjim izuzetkom sporazumi koji su stupili na snagu nakon 1979. ispunili su ranije obaveze koje je predvidjela Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Sporazumi sa Australijom, Novim Zelandom i Kanadom, gdje živi većina britanskih penzionera iseljenika, stupili su na snagu 1953, 1956. i 1959, tim redom; ipak, njima nije bila predviđena isplata povećanih vrijednosti penzija. Sporazum sa Australijom je okončala Australija, a prekid je stupio na snagu 1. marta 2001. zbog odbijanja Vlade Ujedinjenog Kraljevstva da isplaćuje povećane vrijednosti penzija svojim penzionerima koji žive u Australiji. Postupak povećanja vrijednosti nikada nije primjenjen na lica koja žive u Južnoj Africi, Australiji, Kanadi i Novom Zelandu.

45. Regulative o socijalnom osiguranju za radnike iseljenike koje je izdao Evropski savjet (Regulativa (EEZ) br. 1408/71, ažurirano) nalažu povećavanje vrijednosti davanja u čitavoj Evropskoj uniji.

46. Postojanje bilateralnih sporazuma nije neophodno za isplatu povećanih vrijednosti jer taj problem reguliše isključivo domaće zakonodavstvo. Ipak, činjenično stanje jeste da se postupak povećavanja vrijednosti ne primjenjuje na penzionere koji nemaju prebivalište u Ujedinjenom Kraljevstvu, osim u slučaju kada je potpisan bilateralni sporazum.

47. U trećem izvještaju (januar 1997.) Komiteta za socijalno osiguranje Doma zastupnika (Povećavanje vrijednosti državnih starosnih penzija isplaćivanih licima koja žive u inostranstvu; List DZ 143) Komitet je izvjestio da je:

„Nemoguće razlučiti bilo kakav obrazac iza odabira država sa kojima je sklopljen bilateralni ugovor čime se omogućuje postupak povećavanja vrijednosti.“

Dana 13. novembra 2000. državni ministar (gđin Jeff Rooker) u izjavi koju je dao u Domu Zastupnika (356 Zvanični izvještaj DZ (6. serija) col. 628) zaključio je sljedeće:

„Već sam rekao da nisam spreman da branim logiku trenutne situacije. Ona je nelogična. Ne postoji dosljedan obrazac. Nije bitno da li je država unutar ili van Komonvelta. Imamo ugovore sa nekim državama Komonvelta, a sa nekim ne. Zaista, postoje razlike među karipskim državama. Ovo je istorijsko pitanje i situacija postoji godinama. Koštalo bi oko 300 miliona funti da se mijenja politika koja se odnosi na sve kojih se tiče.“

F. Odredbe međunarodnog prava

48. Konvencija o socijalnoj sigurnosti (minimalni standardi) iz 1952.

Međunarodne organizacije rada predviđa u članu 69:

Član 69

„Davanje na koje bi zaštićeno lice inače imalo pravo u skladu sa bilo kojim od Dijelova II do X ove Konvencije može se obustaviti u takvom obimu kakav je propisan –

(a) sve dok je dotično lice odsutno sa teritorije Članice;...“

49. Prethodno navedena odredba ponavlja se u članu 68 Evropske socijalne povelje iz 1964, koji predstavlja jedan od osnovnih instrumenata standardizacije Savjeta Evrope u oblasti socijalnog osiguranja:

„Davanje na koje bi zaštićeno lice inače imalo pravo u skladu sa bilo kojim od Dijelova II do X ovog Zakona može se obustaviti u takvom obimu kakav je propisan:

sve dok je dotično lice odsutno sa teritorije Države ugovornice koje se tiče;...“

G. Postupak povećavanja vrijednosti: međunarodna praksa

50. Mnoge države nameću određena ograničenja na isplatu davanja van njihove teritorije. Ipak, čini se da je Ujedinjeno Kraljevstvo jedinstveno u tome što nastavlja da isplaćuje penziju iseljenicima dok ograničava mjeru u kojoj iseljenici koji žive u određenim državama mogu da uživaju koristi od porasta indeksa cijena.

51. Podnosioci predstavke su uz svoju predstavku priložili i izjave svjedoka, državnih službenika koji rade u australijskoj i kanadskoj vladi. Prve su podnesene u kontekstu postupka pred domaćim zakonodavstvom koje je pokrenula gđa Carson; druge su podnesene u kontekstu postojeće predstavke ovom Sudu. Australijska izjava iznosi da: (1) pristup Vlade Ujedinjenog Kraljevstva ima štetno dejstvo na većinu od 220.000 penzionera Ujedinjenog Kraljevstva koji imaju prebivalište u Australiji; (2) službeni stav australijske Vlade jeste da pristup Ujedinjenog Kraljevstva predstavlja nezakonitu diskriminaciju; (3) Australija je 2001. raskinula sporazum o socijalnom osiguranju sa Ujedinjenim Kraljevstvom zato što je Vlada Ujedinjenog Kraljevstva odbijala da obezbjedi isplatu povećanih vrijednosti penzija svojim državljanima koji su imali prebivalište u Australiji; i (4) australijski penzioneri koji imaju prebivalište u Ujedinjenom Kraljevstvu uživaju istu godišnju indeksaciju svojih penzija kao i oni koji imaju prebivalište u Australiji.

52. Kanadska izjava iznosi da: (1) pristup Vlade Ujedinjenog Kraljevstva direktno utiče na praktično sve od gotovo 151.000 britanskih penzionera koji imaju prebivalište u Kanadi; (2) indeksacija je univerzalna odlika sistema socijalnog osiguranja i politika Ujedinjenog Kraljevstva koja svojevrijem ograničava njenu primjenu po pitanju određenih pojedinaca jasno predstavlja diskriminaciju i protivno je prihvaćenoj međunarodnoj praksi u domenu javnih penzija; i (3) to što Ujedinjeno Kraljevstvo ne vrši indeksaciju penzija u Kanadi jeste razlog zbog koga ugovori u vezi sa davanjima ili uklanjanje izvoznih barijera nisu sadržani u Konvenciji o socijalnom osiguranju između Kanade i Ujedinjenog Kraljevstva.

ZAKON

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1, ZASEBNO I U VEZI SA ČLANOM 14 KONVENCIJE

53. Podnosioci predstavke su se žalili da uskraćivanje povećanja vrijednosti penzija u skladu sa inflacijom predstavlja povredu člana 1 Protokola br.1, zasebno i u vezi sa članom 14 Konvencije i zajedno sa članovima 8 i 14.

Član 1 Protokola br. 1 iznosi:

„Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na spokojno uživanje u svojoj imovini. Nikome se ne može oduzeti imovina osim ako to nije u javnom interesu i ako ne podliježe uslovima definisanim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Ipak, prethodna odredba ni na koji način ne narušava pravo Države da sprovodi takve zakone na način koji smatra potrebnim da bi kontrolisala upotrebu svojine u skladu sa opštim interesom, ili da bi osigurala plaćanje poreza ili drugih doprinosa ili kazni.“

Član 14 Konvencije glasi:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“

A. Predstavke uključenih strana

1. Vlada

54. Vlada je prihvatila da žalbe podnosioca predstavke spadaju u okvir člana 1 Protokola br. 1.

55. Iako je Dom lordova bio spreman da prihvati da je inostrano prebivalište gđe Carson osnov zaštićen članom 14 pod frazom „ili drugi status“, Vlada se nije složila. Oni su naglasili da je Sud dosljedno smatrao da „status“ u okviru člana 14 podrazumjeva „ličnu karakteristiku...po kojoj se lica ili grupe lica razlikuju jedna od druge (predmet: *Kjeldsen, Busk Madsen i Pedersen protiv Danske*, presuda od 7. decembra 1976, Serija A br. 23). Takvu interpretaciju je prihvatio i Sud u predmetima: *Budak protiv Turske* ((dec.) br. 57345/00, 7. septembar 2004.) i *Beale protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ((dec.) br. 16743/03, 12. oktobar 2004.). Izbor mjesta prebivališta nije bio takva lična karakteristika. Oni su utvrdili da je odluka da žive van Ujedinjenog Kraljevstva bila stvar izbora prije nego rođenja i nije izbor koji diktira savjest pojedinca ili duboko uvriježen sistem vjerovanja. Teško je bilo utvrditi koja suštinska vrijednost Konvencije zahtjeva zaštitu izbora ličnog prebivališta. Štaviše, izbor prebivališta u većini slučajeva je neizostavno vodio do niza razlika u položaju dotičnog lica, što je dolazilo od razlika u državnim sistemima uključujući sisteme socijalnog osiguranja. Razlike između položaja gđe Carson i dvoje lica sa kojim se poredila nisu bile rezultat bilo kakve lične karakteristike po kojoj se lica ili grupe razlikuju jedne od drugih već od različitih sistema i uslova pod kojima su pojedinci izabrali da žive. U drugom slučaju, čak i da se izbor prebivališta mogao smatrati ličnom karakteristikom u okviru koncepta „drugi status“, činjenica da je to bila stvar izbora podrazumjevala je da, za razliku od pola i rase, nije zahtjevala posebno temeljno tumačenje ili „izrazito značajne razloge“ da bi se opravdala razlika u tretmanu.

56. Gđa Carson i drugi penzioneri koji žive van Ujedinjenog Kraljevstva nisu bili u istovetnoj situaciji sa onima koji imaju prebivalište u Ujedinjenom Kraljevstvu a, čak i da su bili, razlika u tretmanu bila je razumno i objektivno opravdana, kao što su i državni sudovi ustanovili. Socijalna davanja, uključujući državnu penziju, bili su dio komplikovanog i isprepletenog sistema socijalne pomoći i oporezivanja koji postoji da obezbjedi određeni minimum životnog standarda za stanovnike Ujedinjenog Kraljevstva. Doprinosi Fondu penzijskog osiguranja nisu mogli da se izjednače sa doprinosima privatnoj penzijskoj šemi zato što je novac, zajedno sa novcem

dobijenim opštim oporezivanjem, korišten za finansiranje niza različitih davanja i naknada. Sistemi socijalnog osiguranja i oporezivanja u drugim državama bili su na sličan način kompleksni i kreirani prema lokalnim uslovima, uključujući životne troškove. Razlike među državama po pitanju stope inflacije, kamate i devizne razmjene dalje su otežale poređenje položaja onih koji imaju prebivalište i onih koji ga nemaju i opravdale razlike u tretmanu po pitanju povećavanja vrijednosti penzija. Na primjer, zbog smanjenja vrijednosti randa penzija gđe Carson, isplaćena u funtama sterlinga, bila je 20% veća u aprilu 2002. nego u aprilu 2001.

57. Lord Hoffmann s pravom je primjetio da se dužnosti svake zajednice da pomogne onim članovima kojima je pomoć potrebna „uopšteno pripisuje nacionalni karakter...ona ne obuhvata stanovnike stranih država“. Ta spoznaja se odrazila kroz nacionalno zakonodavstvo koje je prihvatilo kao opšte pravilo da se davanja koja finansira penzijsko osiguranje isplaćuju samo onima u Velikoj Britaniji. Štaviše, dužnost procjene nametnuta državnom sekretaru članom 150 Zakona iz 1992. (vidi stav 38 gore) imala je za cilj „ustanoviti da li su [davanja] zadržala svoju vrijednost u odnosu na opšti nivo cijena dobijenih u Velikoj Britaniji“. Državni karakter šema socijalne pomoći priznalo je i međunarodno pravo u sporazumima poput MOR Konvencije o socijalnom osiguranju (miminalni standardi) iz 1952. (član 69) i Evropske socijalne povelje iz 1964. (vidi stavove 48-49 gore). Obrazac bilateralnih sporazuma bio je rezultat istorije i shvatanja prisutnih u svakoj državi u vezi sa uočenim troškovima i pogodnostima takvih ugovora. Upravo u slučaju gđe Carson ne bi moglo doći do podnošenja žalbe pred Domom lordova na osnovu člana 14 da je Vlada izabrala da uopšte ne isplaćuje penzije onima koji odaberu da žive u inostranstvu. Vlada se složila se lordom Hoffmannom da nije zbog zakona Ujedinjenom Kraljevstvu zabranjeno da tretira penzionere iseljenike velikodušno, osim ako ih nije tretiralo na potpuno isti način kako tretira penzionere kod kuće.

58. Vlade su redovno morale donositi teške odluke u vezi sa raspodjelom sredstava i porezima potrebnim za finansiranje takvih izdataka; politika socijalnog osiguranja neumitno je bila vezana za utvrđivanje razlika među raznim grupama u cilju usmjeravanja ograničenih sredstava i postizanja bilo kakvog rezultata koji se smatrao najpodesnijim u datom trenutku. Takve odluke su prvenstveno bile za izabaranje vlade koje su pratile lokalne uslove.

2. Podnosioci predstavke

59. Podnosioci predstavke su dokazivali da je pravo na osnovnu državnu starosnu penziju „imovina“ u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1. Član 113 st. 1 (a) Zakona iz 1992. (vidi stav 39 gore) se vodi kao mješanje u ili uskraćivanje te svojine, pošto je postojalo opšte pravo na povećavanje vrijednosti penzije a koje je uskraćeno licu koje ima prebivalište u inostranstvu, u državi koja nema recipročni ugovor o povećanju vrijednosti sa Ujedinjenim Kraljevstvom („zamrznuta“ država)⁵⁹. Tokom vremena, život u „zamrznutoj“ državi pojedinačnog podnosioca predstavke, udruženo sa učinkom inflacije, dovelo je do opadanja vrijednosti njihovih penzija do te mjere da je bit penzija u smislu imovine bila ili bi uskoro bila uništena. Na ovaj način, svrha u koju su podnosioci predstavke uplaćivali penzijske doprinose tokom svog radnog vijeka i koju je osnovna penzija trebalo da postigne bila je neispunjena. Ovo mješanje je bilo neopravdano i predstavljalo je povredu prava podnosioca predstavke prema članu 1 Protokola br. 1.

60. Uz to, s obzirom da je žalba spadala u okvir člana 1 Protokola br. 1, član 14 se primjenjivao. Oni su tvrdili da je ograničeno tumačenje termina „status“ u predmetu *Kjeldsen* (prethodno citirano) nadomješteno kasnijim odlukama Suda i da su okolnosti vezane za odluke o neprihvatljivosti na koje se Vlada oslanjala bile primjetno drugačije od onih u postojećem slučaju. Oni su tvrdili da su u svakom slučaju bili žrtve razlike u tretmanu bazirane na ličnim karakteristikama. Odluka o tome gdje živjeti nakon penzije bila je ključna za ličnu autonomiju i često nije zavisila od slobode izbora nego je bila uslovljena faktorima poput želje ili potrebe da se bude blizu odrasloj djeci. U slučajevima kao što je postojeći u kome je diskriminacija po osnovu prebivališta imala mogućnost da u velikoj mjeri utiče na uživanje u suštinskim ljudskim pravima kao što je pravo na porodični život, slobodu kretanja i osnovno ljudsko dostojanstvo i gdje postoje različite posljedice na žene (zbog njihove dugovječnosti) i jako stara lica, Sud je opravdano pobliže preispitao Vladino djelovanje.

61. Podnosioci predstavke su uporno tražili od Suda da ne umanjí značaj zahtjeva upućenom Vladi da iznese opravdanje za razliku u tretmanu time što je smjesta ustanovila da ne može biti stvarnog poređenja među grupama. Prava na

⁵⁹ „frozen“ country – „zamrznuta“ država, zemlja u kojoj se penzionerima isplaćuju penzije u fiksnim iznosima koji su utvrđeni prilikom sticanja prava na penziju. Ovo se odnosi na države koje sa Ujedinjenim Kraljevstvom nisu potpisale recipročni sporazum o socijalnom osiguranju koji predviđa isplatu penzija kojim je uvećana vrijednost u skladu sa inflacijom (prim. prev.).

osnovnu državnu penziju osiguravala su se drugačije i u manje povoljnoj mjeri u poređenju sa najmanje dvije druge relevantne klase pojedinaca, naime, penzionerima sa istovetnim podacima o radu i doprinosima a koji su imali prebivalište ili u Ujedinjenom Kraljevstvu ili u drugoj državi gdje su se isplaćivale povećane vrijednosti penzije. Domaći sudovi su napravili grešku kada su zaključili da situacija jednog od podnosilaca predstavke i situacija pojedinca koji pripada bilo kojoj od ove dvije klase nisu bile istovetne. Naročito što bi svaki proveo potpuno istu količinu vremena radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu; svaki bi uplatio potpuno istu sumu doprinosa tokom svog radnog vijeka a u svrhu dobijanja osnovne državne penzije; svaki bi imao pravo na isti iznos državne penzije u vrijeme penzionisanja; svakom bi bilo u interesu da održi svoj životni standard i poslije penzionisanja.

62. Vlada je imala veliku odgovornost da predstavi objektivno i razumno opravdanje za različit tretman. Ipak, u svojim izjavama javnosti Vlada je prihvatila da je lista država čiji su stanovnici uživali koristi od povećavanja vrijednosti osnovne penzije bila stvar istorijskog slučaja kome je nedostajala logika ili dosljedan obrazac. Susjedne države, kao što su Sjedinjene Američke Države i Kanada ili Jamajka i Trinidad i Tobago, tretirane su drugačije uprkos sličnim ekonomskim uslovima, čak i državama poput Kanade i Australije koje su jednostrano omogućile postupak povećavanja vrijednosti nije ponuđen nikakav relevantan recipročni bilateralni sporazum. Neisplaćivanje povećanih vrijednosti penzija britanskim penzionerima sa prebivalištem u „zamrznutim“ državama nije moglo da se opravda po osnovu objektivnih razlika u njihovom položaju, kada se upoređi sa penzionerima sa prebivalištem u Ujedinjenom Kraljevstvu, zato što Vlada nikada nije sprovela nikakvu relevantnu analizu njihovih položaja uzetih ponaosob. Ne može se prosto pretpostaviti da su, pošto su sistemi socijalnog osiguranja u osnovi nacionalni, u onim drugim državama u kojim britanski penzioneri imaju prebivlište morali postojati odgovarajući i podobni sistemi koji bi im pružili socijalno osiguranje. Prema gledištu podnosilaca predstavke, ove stavke su bile snažno podržane dokazima koje je iznijela organizacija „Briga za vremešne“ (vidi stavove 64-67 niže), a koji su pokazali da su se u mnogim državama u koje su emigrirali britanski penzioneri suočavali sa gubitkom socijalnih i zdravstvenih davanja i davanja socijalne pomoći koja bi primali da su ostali u Ujedinjenom Kraljevstvu a nisu stekli pravo na podudarna davanja u zemlji domaćinu.

3. Treća strana

63. Organizacija „Briga za vremešne“ naglasila je da su snaga porodice starijeg lica i druge socijalne mreže i mreže podrške neposredno uticali na njegovu sposobnost da se izbori sa slabošću koja je rasla. Rodbinske veze igrale su brojne vitalne uloge za starije ljude, uključujući kućnu njegu, prevenciju izolacije i isključivanja i propagiranje u cilju pomoći starim osobama da koriste svoja prava i imaju pristup odgovarajućim uslugama. Institut za istraživanje javnih politika u studiji objavljenoj 2006. ustanovio je da se skoro jedna petina starih lica koja imaju stalno prebivalište u inostranstvu preselila zbog porodičnih ili ličnih razloga.

64. Ipak, značaj finansija i njihov uticaj na porodicu igrali su uticajnu ulogu kada su se starija lica odlučivala na selidbu. Fokus grupe koje je okupljala organizacija „Briga za vremešne“ sa starijim članovima kineske zajednice pokazala je da je pristup davanjima i državnoj penziji povećane vrijednosti igrala značajnu ulogu u odluci pojedinca da se u staroj dobi ne vrati u zemlju svog porijekla. Državnoj penziji Ujedinjenog Kraljevstva ne povećava se vrijednost u pet od deset najpopularnijih država u koje su se britanski državljani selili, naime Kini, Australiji, Kanadi, Južnoj Africi i Novom Zelandu. Stoga se moglo pretpostaviti da je veliki udio starije populacije imao porodicu sa mjestom prebivališta u državama gdje se nije povećavala vrijednost državne penzije i odbijanje da se vrijednost povećava stoga je moglo da ograniči mogućnost velikog broja starijih lica da se pridruže svojim porodicama u inostranstvu.

65. Istraživanje organizacije „Briga za vremešne“ pokazalo je da se u mnogim državama starijim iseljenicima gubitak davanja socijalnih, zdravstvenih i davanja socijalne pomoći iz Ujedinjenog Kraljevstva ne bi u potpunosti nadoknadio bilo kakvim prihodom u državi domaćinu. Oni koji su odabrali da se odsele u inostranstvo često su se suočavali sa ekstremnim finansijskim nedaćama što je bilo rezultat politike da se ne povećava vrijednost državne penzije i organizaciju „Briga za vremešne“ su redovno kontaktirali stariji iseljenici koji su imali poteškoće. Za značajan broj problemi su postali nepremostivi i nisi imali izbora nego da se vrate u Ujedinjeno Kraljevstvo. Najčešći razlog zbog koga su se ljudi starosti preko 50 godina vraćali u svoju domovinu bilo je siromaštvo i preseljene pod ovakvim okolnostima bi vjerovatno bilo izuzetno traumatično.

66. Politika zamrzavanje državnih penzija pogotovo je imala negativan učinak na penzionerke. Zbog toga što su mnoge žene pauzirale od plaćenog zaposlenja da bi se brinule o djeci ili drugim članovima porodice, kao grupa one su imale manje šansi od muškaraca da steknu pravo na puni iznos državne penzije ili da skupe privilegije za sticanje prava na privatnu penziju. Štaviše, žene preko 65 godina starosti u Britaniji imale su prosječnu očekivanu dužinu životnog vijeka od 19,7 godina, dok je očekivana dužina životnog vijeka kod muškaraca iste dobi bila 16,9 godina.

B. Ocjena Suda

1. Prihvatljivost

67. Sud podsjeća da se član 1 Protokola br. 1 primjenjuje isključivo na postojeću imovinu lica i ne garantuje pravo na sticanje imovine (vidi predmet: *Marckx protiv Belgije*, presuda od 13. juna 1979, Serija A br. 31, st. 50.). Odatle slijedi da ne postoji pravo shodno članu 1 Protokola br. 1 na primanje socijalnog davanja ili isplaćivanja penzije u bilo kom obliku ili iznosu, osim ako nacionalnim zakonodavstvom nije predviđeno takvo pravo (vidi *mutatis mutandi*, *Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, (dec.) [VV], br. 65731/01 i 65900/01, st. 55, ECHR 2005-II).

68. U postojećem slučaju, nacionalni zakon ne predviđa da se povećanje vrijednosti po osnovu rasta indeksa cijena isplaćuje penzionerima Ujedinjenog Kraljevstva, u koje spadaju i podnosioci predstavke, a koji žive u državama koje nisu sklopile recipročne sporazume sa Ujedinjenim Kraljevstvom (vidi stav 39 gore). Činjenica da su podnosioci predstavke uplaćivali doprinose Fondu penzijskog osiguranja od koga se djelimično finansira državna starosna penzija (vidi stav 37 gore) shodno nacionalnom zakonu ne obezbjeđuje pravo, ako se uporedi sa ugovornim pravom shodno privatnoj penzijskoj šemi, na državnu starosnu penziju u bilo kom određenom iznosu (vidi komentare lorda Hoffmanna u Domu lordova: stav 35 gore).

69. Odatle slijedi da je žalba podnosioca predstavke prema članu 1 Protokola br. 1 razmatranom zasebno neusaglašen *ratione materiae*.

70. Što se tiče žalbe podnosioca predstavke po pitanju diskriminacije u vezi sa uskraćivanjem povećavanja vrijednosti penzije, Sud podsjeća da član 14 dopunjuje druge materijalno-pravne odredbe Konvencije i Protokola. On nema nezavisno postojanje pošto važi isključivo za „uživanje prava i sloboda“ koje te odredbe štite. Primjena člana 14 ne znači i neizbježnu povredu jednog od značajnih prava

garantovanih Konvencijom. Neophodno je ali i dovoljno da činjenice slučaja spadaju „u domen“ jednog ili više članova Konvencije (vidi predmet *Stec i drugi* (dec.), prethodno citirano, st. 39; *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, [VV], br. 13378/05, st. 58, ECHR 2008). Zabrana diskriminacije u članu 14 prevazilazi uživanje prava i sloboda koje prema Konvenciji i Protokolima svaka Država treba da garantuje. On se primjenjuje i na ona dodatna prava koja spadaju u opšti okvir bilo kojeg člana Konvencije i koje je svaka Država dobrovoljno odlučila da pruži (*Stec i drugi* (dec.), prethodno citirano, st. 40).

71. Dok, kako je prethodno navedeno, Država nema obavezu prema članu 1 Protokola br. 1 da kreira šemu socijalne pomoći ili penzijsku šemu, Sud je smatrao da ako Država ugovornica propiše zakon koji predviđa isplatu ili socijalnih davanja ili penzije – bez obzira da li jeste ili nije uslovljeno prethodnom uplatom doprinosa – mora se posmatrati kao da taj zakon stvara vlasnički interes koji spada u domen člana 1 Protokola br. 1 za lica koja ispunjavaju njegove uslove (*Stec i drugi* (dec.), prethodno citirano, st. 54). U slučajevima kao što je postojeći, uzimajući u obzir žalbu prema članu 14 u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 po kome je podnosiocu predstavke uskraćeno čitavo ili dio određenog davanja po osnovu diskriminacije pokrivene članom 14 relevantni test je da li bi, osim uslova vezanog za sticanje prava na koji se podnosilac predstavke žali, lice imalo pravo koje se može sprovesti u skladu sa domaćim zakonom, da prima dotično davanje. Iako Protokol br. 1 ne uključuje pravo na primanje socijalnih isplata bilo kog tipa, ako Država odluči da stvori šemu davanja mora to učiniti na način koji je saglasan članu 14 (*Stec i drugi* (dec.), prethodno citirano, st. 55).

72. U postojećem predmetu postoji jasna razlika u tretmanu između različitih kategorija penzionera Ujedinjenog Kraljevstva u zavisnosti od države u kojoj je njihovo prebivalište. Sud smatra da žalba podnosioca predstavke prema članu 14 Konvencije u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 postavlja kompleksna pitanja zakona i činjenica, a čije utvrđivanje treba da zavisi od razmatranja pravne valjanosti.

Stoga, zaključak je da ovaj dio predstavke nije očigledno neosnovan u okviru značenja člana 35 st. 3 Konvencije. Pošto nije utvrđen nijedan drugi osnov za neprihvatanje, on se mora proglasiti prihvatljivim.

2. Pravna valjanost

73. Sud je ustanovio u svojoj dosadašnjoj praksi da isključivo razlike u tretmanu bazirane na prepoznatljivim karakteristikama ili „statusu“, mogu da predstavljaju diskriminaciju u smislu člana 14 (*Kjeldsen, Busk Madsen i Pedersen*, prethodno citirano, st. 56). Takođe, da bi se pitanje tumačilo u okviru člana 14 mora postojati razlika u tretmanu lica u istovetnim ili bitno sličnim situacijama (predmet *D.H. i drugi protiv Češke Republike*, [VV], br. 57325/00, st. 175, ECHR 2007). Takva razlika u tretmanu je diskriminišuća ukoliko nema objektivno i razumno opravdanje; drugim riječima, ako ne teži zakonitom cilju ili ako nema razumne veze proporcionalnosti između korištenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti. Država ugovornica posjeduje polje slobodne procjene prilikom ocjenjivanja da li, i uolikoj mjeri, razlike u inače sličnim situacijama opravdavaju različito tretiranje (*Burden*, prethodno citirano, st. 60). Okvir ovog prostora će varirati u zavisnosti od okolnosti, predmeta i osnovnih informacija. Prema Konvenciji, veliki prostor se dopušta državi kada su u pitanju opšte mjere ekonomske i socijalne strategije. Zbog neposrednog poznavanja svog društva i njegovih potreba državne vlasti su, u principu, u boljem položaju od međunarodnog suca da procjene šta je u javnom interesu po pitanju društvenih ili ekonomskih osnova i Sud će većinom poštovati izbor politike zakonodavstva osim ako je „očigledno bez razumnog osnova“ (predmet *Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, [VV], br. 65731/01 i 65900/01, st. 52, ECHR 2006).

74. U višem sudu i Apelacionom sudu Vlada je dopustila da mjesto prebivališta predstavlja „status“ u okviru značenja člana 14 Konvencije; slično, u Domu lordova, Vlada takođe nije osporavala da prebivalište kao osnov ne može da se uključi u okvir člana 14 i u presudama Doma pretpostavka je bila da je boravište u državi van Ujedinjenog Kraljevstva predstavljalo „ličnu karakteristiku“ za potrebe testiranja u predmetu *Kjeldsen* (vidi stav 33 gore).

75. Sud podsjeća da je lista predočena u članu 14 jasna i nije iscrpna, kao što je i pokazano riječima „bilo koji osnov kao što je“ (na francuskom „*notamment*“) (vidi predmet *Engel i drugi protiv Nizozemske*, presuda od 8. juna 1976, Serija A br. 22, st. 72). Takođe podsjeća da je riječima „drugi status“ (i *a fortiori* francusko „*toute autre situation*“) dato široko značenje da bi uključile, u određenim okolnostima, razliku koja se povlači na osnovu mjesta prebivališta. Uz to, u prethodnim predmetima Sud je shodno članu 14 razmotrio zakonitost navodne diskriminacije bazirane na, *inter alia*, domicilu u inostranstvu (predmet *Johnson protiv Irske*, presuda od 18. decembra

1986, Serija A br. 112, st. 59-61) i registraciji kao stanovnika (predmet *Darby protiv Švedske*, presuda od 23. oktobra 1990, Serija A br. 187, st. 31-34.). Uz to, Komisija je razmotrila žalbe u vezi sa nedosljednostima zakona koji se primjenjuje u različitim oblastima pojedinačne Države ugovornice (*Lindsay i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 8364/78, Odluka Komisije od 8. marta 1979, Odluke i izvještaji 15, str. 247; *Gudmundsson protiv Islanda*, br. 23285/94, Odluka Komisije od 17. januara 1996, nije u izvještaju). Tačno je da je za regionalne razlike u tretmanu, koje proističu iz primjene različitih zakona u zavisnosti od geografske lokacije podnosioca predstavke, utvrđeno da se ne mogu obrazložiti u smislu ličnih karakteristika (vidi, npr. predmet *Magee protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 6. juna 2000, br. 28135/95, st. 50, ECHR 2000-I). Ipak, kao što je istakao Stanley Burnton J., ovi predmeti ne mogu se uporediti sa postojećim predmetom koji uključuje različitu primjenu istog zakona o penzijama na lica u zavisnosti od njihovog prebivališta i života u inostranstvu.

76. Sud smatra da u okolnostima postojećeg predmeta prebivalište, kao što je domicil i državaljanstvo, treba uzeti kao aspekt ličnog statusa i da mjesto prebivališta primjenjeno kao kriterijum za razliku u tretmanu građana prilikom dodjele državne penzije predstavlja osnov koji spada u okvir člana 14.

77. Diskriminacija nastaje kada se slični slučajevi ne tretiraju slično; ne postoji diskriminacija ako su slučajevi značajno različiti. Podnosioci predstavke tvrde da su u značajno sličnom položaju sa penzionerima koji žive u Ujedinjenom Kraljevstvu ili u državama gdje je omogućen postupak povećavanja vrijednosti na osnovu toga da su, kao prvo, proveli istu količinu vremena radeći u Ujedinjenom Kraljevstvu i plaćali iste doprinose Fondu penzijskog osiguranja i, kao drugo, da je njihova potreba za razumnim životnim standardom u trećoj dobi ista. Svaki državni sudac koji je razmotrio žalbe podnosilaca predstavke, sa izuzetkom lorda Carswella (vidi stavove 24-36 gore), smatrao je da podnosioci predstavke nisu bili u istovetnoj ili bitno sličnoj situaciji sa penzionerima iste dobi i istom evidencijom uplate doprinosa koji žive u Ujedinjenom Kraljevstvu ili u državi u kojoj je postupak povećavanja vrijednosti bio omogućen.

78. Sud će prvo ustanoviti da li su podnosioci predstavke u istovetnoj situaciji sa britanskim penzionerima koji su izabrali da ostanu u Ujedinjenom Kraljevstvu. Primjećuje se u ovom smislu da sistem socijalnog osiguranja Države ugovornice, uključujući sistem koji je odabran da brine za one koji su okarakterisani kao prestari

za plaćeno zaposlenje, treba da osigura minimum životnog standarda za one koji imaju prebivalište u okviru njene teritorije (i ovo je sve što se zahtjeva prema Međunarodnoj organizaciji rada i Konvencijama o socijalnom osiguranju Savjeta Evrope: vidi stavove 48-49 gore). Iz ovog razloga, iako je utvrdio da riječi „drugi status“ imaju dovoljno široko značenje da bi uključile mjesto prebivališta, Sud smatra da pojedinci koji su stalno nastanjeni u Državi ugovornici nisu, u bitnom, istovjetni u odnosu na lica koja imaju prebivalište van teritorije u onoj mjeri u kojoj se tiče funkcionisanja penzijskog sistema ili sistema socijalnog osiguranja. Kao što je utvrdila Komisija u predmetu *J.W. i E.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 9776/82, Odluka Komisije od 3. oktobra 1983, Odluke i izvještaji 34, str. 156). prilikom razmatranja predstavke britanskog penzionera kome nije povećana vrijednost penzije nakon što se preselio u Australiju:

„skoro je neizbježno da kada lice pređe iz jednog socijalnog sistema u drugi ono može ustanoviti da se njegova prava razlikuju od prava lica u drugim državama. U zavisnosti od okolnosti te razlike mogu ili ne moraju da budu povoljne za pojedinca.

Takođe, Komisija primjećuje da će podnosioci predstavke samo izgubiti pogodnost budućih povišica njihovih penzija čija je svrha, šire govoreći, da nadoknade rast u životnim troškovima u Ujedinjenom Kraljevstvu. S obzirom da oni neće živjeti u Ujedinjenom Kraljevstvu, čini se razumnim da naročito ovaj element u njihovim penzijama treba da zamjeni mogućnost uživanja koristi u sistemu države u koju se sele.“

Takođe, Sud primjećuje u vezi sa ovim da pred Domom lordova upravo na predmet gđe Carson ne bi mogla da se podnese žalba prema članu 14 da je Vlada odabrala da ne daje nikakve penzijske nadoknade onima koji su izabrali da žive u inostranstvu.

79. Sud takođe oklijeva da uoči analogiju među položajima podnosilaca predstavke koji žive u „zamrznutim“ državama i britanskih penzionera koji imaju prebivalište u državama van Ujedinjenog Kraljevstva gdje je omogućen postupak povećavanja vrijednosti. U vezi sa ovim, Sud primjećuje da su doprinosi penzijskom osiguranju samo jedan dio komplikovanog sistema oporezivanja u Ujedinjenom Kraljevstvu i da je Fond penzijskog osiguranja jedan od brojnih izvora prihoda koji se koristi za finansiranje sistema socijalnog osiguranja i državnog zdravstva u Ujedinjenom Kraljevstvu. Sud ne smatra da to što su podnosioci predstavke uplaćivali doprinose penzijskom osiguranju tokom svog radnog vijeka u Ujedinjenom Kraljevstvu ima više značaja od činjenice da su mogli da plaćaju porez na dohodak ili druge poreze dok su tamo imali prebivalište (pogledati *Stec i drugi*, [VV], prethodno

citirano, st. 50). Razmatrajući drugi argument podnosioca predstavke (vidi stav 75 gore), Sud smatra da i između država koje su geografski blizu, kao što su Sjedinjene Američke Države i Kanada, Južna Afrika i Mauricijus ili Jamajka i Trinidad i Tobago, razlike u pružanju socijalnog osiguranja, oporezivanju, stopama inflacije, kamate i devizne razmjene otežavaju upoređivanje pojedinačnih položaja stanovnika.

80. U svakom slučaju, čak i da se moglo reći da su podnosioci predstavke u istovetnom položaju sa stanovnicima država gdje se povećavaju vrijednosti penzija shodno recipročnim sporazumima, Sud smatra da razlika u tretmanu ima objektivno i razumno opravdanje. Dok postoji određena ubjedljivost u argumentima podnosioca predstavke, koju podvlači i organizacija „Briga za vremešne“, da odluku starijeg lica da se preseli u inostranstvo mogu da uzrokuju brojni faktori, uključujući želju da budu blizu članovima porodica, ipak je mjesto prebivališta karakteristika koja se može promijeniti izborom. Sud se stoga slaže sa Vladom i državnim sudovima da pojedinac ne treba isti visok nivo zaštite protiv razlika u tretmanu baziranih na ovom osnovu kao što je potrebno u vezi sa razlikama baziranim na urođenim karakteristikama kao što je rod ili rasno ili etničko porijeklo (vidi, npr. *Van Raalte protiv Holandije*, presuda od 21. februara 1997, Izvještaji o presudama i odlukama 1997-I, st. 39, *D.H. i drugi*, prethodno citirano, st. 176, i uporediti *Magee*, prethodno citirano, st. 50). Dalje, u vezi s ovim je relevantno da je država preduzela korake da informiše građane Ujedinjenog Kraljevstva koji se sele u inostranstvo o izostanku povećavanja vrijednosti penzija po osnovu rasta indeksa cijena u određenim naznačenim državama (vidi stav 42 gore). Uz to, svaki od podnosioca predstavke mogao je da uzme u obzir ovaj faktor između svih ostalih razloga za i protiv izbora države prebivališta.

81. Kao što je naglasio lord Hoffmann, obrazac recipročnih sporazuma bio je rezultat istorije i shvatanja prisutnih u svakoj državi u vezi sa uočenim troškovima i pogodnostima takvih ugovora. Oni predstavljaju šta god je Država ugovornica s vremena na vrijeme uspjela da dogovori a da se ne stavi u nepotrebno nepovoljan ekonomski položaj i da primjeni u cilju obezbjeđivanja sveobuhvatnog reciprociteta pokrivenosti socijalnog osiguranja, ne samo u vezi sa povećavanjem vrijednosti penzija. Po mišljenju Suda, država ne prelazi izuzetno veliko polje slobodne procjene koji uživa u pitanjima makro-ekonomske politike time što stupa u takve recipročne ugovore sa određenim državama, ali ne i sa drugim.

82. Slijedi da nije došlo do povrede člana 14 u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 po pitanju činjenica postojećeg predmeta.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 14 KONVENCIJE U VEZI SA ČLANOM 8

83. Podnosioci predstavke takođe su se žalili da je, pošto su neki od njih morali da biraju između predaje velikog dijela svog prava na penziju ili života daleko od svojih porodica, izostanak povećavanja vrijednosti penzije predstavljao povredu njihovih prava prema članu 14 u vezi sa članom 8. Član 8 predviđa:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mješati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi spriječavanja nereda i kriminala, zaštite zdravlja i morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

84. Sud nalazi da se isti argumenti primjenjuju u odnosu na član 8 u vezi sa članom 14 primjenjivo u odnosu na član 1 Protokola br. 1 u vezi sa članom 14. Stoga ne smatra potrebnim da razmotri ovu žalbu odvojeno.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. *proglašava* jednoglasno da je žalba u vezi sa članom 14 Konvencije u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 prihvatljiva, i žalba prema članu 1 Protokola br. 1 razmatranog zasebno neprihvatljiva;
2. *donosi odluku* sa šest glasova za i jednim protiv da nije došlo do povrede člana 14 Konvencije u vezi sa članom 1 Protokola br. 1;
3. *donosi odluku* jednoglasno da nije potrebno razmotriti žalbu prema članu 14 Konvencije u vezi sa članom 8.

Presuda je sastavljena na engleskom jeziku i zavedena u pisanoj formi 4. novembra 2008, u skladu sa Pravilom 77 st. 2 i 3 Poslovnika Suda.

Fatoş Araci,
Zamjenik sekretara Suda

Lech Garlicki
Predsjednik Suda

U skladu sa članom 45 st. 2 Konvencije i Pravilom 74 st. 2 Poslovnika Suda, izdvojeno mišljenje koje je iznio sudija Lech Garlicki je priloženo uz ovu presudu.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE GARLICKI

Na moju žalost, ne mogu se složiti sa nalazom Vijeća da nije došlo do povrede. Ovaj predmet se odnosi na isključivanje penzionera koji žive u inostranstvu iz šeme povećavanja vrijednosti penzija po osnovu rasta indeksa cijena koja se primjenjuje na sve penzionere u Ujedinjenom Kraljevstvu. Ne dovodi se u pitanje postojanje jasne razlike između raznih kategorija penzionera u zavisnosti od njihove stvarne države u kojoj imaju prebivalište. Takođe se ne dovodi u pitanje da, u okolnostima ovog slučaja, činjenica da je prebivalište uzeto kao kriterijum za različit tretman dovodi predmet u okvir člana 14.

Po mom mišljenju, ipak, razlika u tretmanu nema objektivno i razumno opravdanje. Argumenti većine imaju određenu težinu koja, u velikoj mjeri, odražava stanovište koje je zauzela većina u Domu lordova. Ipak, postoje najmanje četiri argumenta koja mogu navesti na drugi zaključak.

Kao prvo, šema državnih penzija je obavezna i bazira se na načelu doprinosa. Čak i ako ne postoji automatska veza između iznosa doprinosa i iznosa buduće penzije, sama ideja jeste raspodjela obaveza: oni koje rade treba da doprinose Fondu državne penzije i država mora da isplaćuje penzije onima koji su prestari za radni odnos. Gđa Carson, kao i drugi podnosioci predstavke, u potpunosti je ispunila svoj dio dogovora: većinu svog radnog vijeka uplaćivala je doprinose (kao i poreze) i te doprinose je Država rado prihvatila. Njeni doprinosi su potrošeni (bar se nadamo) na penzije sadašnjih penzionera kao i na godišnje indeksacije njihovih penzija. Nije postojala nikakva razlika između nje i drugih lica koja su u to vrijeme radila u Ujedinjenom Kraljevstvu. Sada je ona prestara za radni odnos i vrijeme je da država ispuni svoje obaveze. Ipak, država je tretira drugačije od ostalih lica koja su takođe uplaćivala doprinose isključivo zbog novog mjesta prebivališta. Činjenica da više nema prebivalište u Ujedinjenom Kraljevstvu ne nanosi dodatne troškove državi. I dok je tačno da ona više nije porezni obveznik Ujedinjenog Kraljevstva, ne postoje zabrane – prema našoj Konvenciji – na nametanje poreza Ujedinjenog Kraljevstva na njen dohodak baziran na zakonima Ujedinjenog Kraljevstva, koliki god da bio njegov iznos. Ali za razliku od onih koji su ostali u Ujedinjenom Kraljevstvu, njoj je osporena privilegija povećanja po osnovu porasta indeksa cijena. Ako uzmemo u obzir društvenu pravdu i jednakost zahtjeva se da lica koja su propisno doprinosila penzijama drugih ne treba da budu drugačije tretirana kada se kasnije budu računale

njihove penzije. Različiti tretman baziran isključivo na boravištu nije povezan sa dijelom penzije koje se odnosi na doprinose i time nema razumnu opravdanost.

Kao drugo, jedan od argumenata koje su iznijeli i Dom lordova i naš Sud tiče se ekonomskih razlika između Ujedinjenog Kraljevstva i stvarnih država u kojoj se nalazi mjesto prebivališta. Tačno je da su prisutni različiti nivoi inflacije, različite brzine rasta i različiti devizni kursevi u vezi sa valutom Ujedinjenog Kraljevstva. Ali postoji zajednički element za sve uključene države i ovaj element je inflacija. Uz to, problematično je prihvatiti da je situacija stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva u osnovi drugačija od situacije onih koji nisu stanovnici Ujedinjenog Kraljevstva. Naravno, zakon nema obavezu da povećava vrijednost penzija prema inflaciji koja je prisutna u državi domaćinu. Ima pravo da podesi indeksaciju da bi se uračunale razlike između određenih država, ali ne može prosto da ignoriše samo postojanje inflacije kao zajedničke ekonomske karakteristike modernog svijeta. Takva regulativa kažnjava lice koje se odselilo u inostranstvo nakon što je ispunilo svoj dio šeme doprinosa. Takvo kažnjavanje je protiv načela individualne slobode i time ne može biti razumno opravdano.

Kao treće, postojeći sistem nije baziran na uvjerljivoj šemi. Kao što su primjetile domaće vlasti (vidi stav 47 presude) bilo bi teško „braniti logiku postojeće situacije...Ne postoji dosljedan obrazac“. Kao posljedica, situacija britanskih penzionera varira od države do države. Time je oslanjanje većine na doktrinu polja slobodne procjene manje ubjedljivo (vidi stav 81 presude). Po ovoj doktrini država ima prava da sama osmisli svoje načine bavljenja društvenim i ekonomskim problemima. Bilo bi je lakše prihvatiti da je Ujedinjeno Kraljevstvo razvilo dosljedno i logično rješenje za pitanje rasta indeksa cijena za stanovnike koji žive u inostranstvu. Ali doktrina polja slobodne procjene ne može da ozakoni situaciju koja ima nelogičnu i time proizvoljnu prirodu.

Na kraju, u potpunosti poštujem stav Doma lordova da je ovo pitanje više zakonodavne nego sudske prirode. Ipak, takav argument iako je prihvatljiv na nivou domaćeg zakonodavstva ne može da prevagne pred našim Sudom. Povreda koja je rezultat zakonodavnog nedostatka još uvijek je u okviru evropske supervizije.

Ovaj Sud je u nekoliko prilika utvrdio da su razlike bazirane na državljanstvu po pitanju socijalnih davanja po svojoj prirodi sumnjive. Posebno u predmetima *Gaygusuz protiv Austrije* (16. septembar 1996, Izvještaji o presudama i odlukama 1996-IV, *Koua Pourriez protiv Francuske* (br. 40892/98 ECHR 2003-X) i *Luczak*

protiv Poljske (br. 77782/01 ECHR 2007-...) razlike u tretmanu stanovnika po osnovu nacionalnosti (državljanstva) predstavljale su povredu člana 14. Nisam uvjeren da je razlika između državljana koja se bazira na mjestu prebivališta u osnovi toliko drugačija da gđa Carson treba da uživa manju zaštitu od one koja je ponuđena podnosiocima predstavke u prethodno pomenutim predmetima.

III Analiza

Prevodilačke tehnike dominantne na strukturnom planu

Ovaj dio rada posvećen je prevodilačkim tehnikama koje se ponavljaju na gramatičkom i sintaksičkom nivou teksta presude. Dakle, govorimo o tehnikama prevođenja koje se primijenjuju na nivou koji prevazilazi nivo pojedinačnih leksema. Za prevod presude, a slijedeći Njumarkov princip vjernosti izvornom tekstu (kada je u pitanju pravni registar), karakteristično je kalkovanje, tj. održavanje sintaksičke strukture izvornog teksta, kada se to ne protivi konvencijama jezika cilja. U slučaju kada je bilo nemoguće ispoštovati ovo načelo (obično zbog suštinskih gramatičkih tj. semantičkih različitosti ili praznina), primijenjuju se različite prevodilačke tehnike. One se u prevodu presude odnose na četiri dominantna postupka: *permutaciju*, *transpoziciju*, *modulaciju* i *izostavljanje/dodavanje* jezičkih elemenata.

Permutacija podrazumjeva premještanje elemenata u rečenici (ili samih rečenica u okviru složene rečenice) da bi se uskladile strukturne nepodudarnosti dva jezika a konkretno u tekstu se najčešće odnosi na preraspodjelu subjekta, predikata ili priloških odredbi. Treba napomenuti da su mnogobrojne i permutacije u okviru imeničkih složenica: **United Kingdom authorities** –vlasti Ujedinjenog Kraljevstva, **contributions record** – evidencija doprinosa, **Commission decision** – odluka Komisije i sl. ali one nisu predmet analize). Izdvojeni primjeri u okviru teksta ilustruju neke od permutacija:

- **As the Commission found** [...] – Kao što je utvrdila Komisija [...];
- **There is no State social security system in South Africa**. – U Južnoj Africi ne postoji državni sistem socijalnog osiguranja;
- **These points were, in the applicants' view, strongly supported by the evidence** [...] – Prema gledištu podnosioca predstavke, ove stavke su bile snažno podržane dokazima [...];
- [...] **this element in their pension rights in particular should be replaced** [...] – [...] da naročito ovaj element u njihovim penzijama treba da zamjeni [...];

- [...] **to provide reciprocity of social security cover across the board**, [...] – [...] u cilju obezbjeđivanja sveobuhvatnog reciprociteta pokrivenosti socijalnog osiguranja, [...] (primjer permutacije idioma).

Za razliku od permutacije, transpozicija je zahtjevniji postupak koji se odvija na gramatičkom nivou pri čemu dolazi do zamjene jedne gramatičke kategorije drugom a da se ne naruši semantička vrijednost iskaza. Transpozicija obuhvata različite kategorije tako da možemo da svjedočimo zamjenama imenice glagolom, pridjeva prilogom, imenice pridjevom, participa glagolskom imenicom, infinitiva klauzom, pasiva aktivom i sl. Najčešći oblik transpozicije odnosi se na primjere u kojima su subjekat (u odgovarajućem licu i rodu) i predikacija u engleskom jeziku u prevodu izraženi flektivnim nastavkom ličnog glagolskog oblika koji određuje lice (**He emigrated to Canada**. – Ø Emigrirao je u Kanadu.). Neki tipovi transpozicije su u ovom tekstu učestaliji od drugih, npr. promjena pasivnih konstrukcija tako svojstvenih engleskom pravnom registru u njihove aktivne ekvivalente (ovi oblici se mogu definisati kao stilski korespondenti⁶⁰ u prevodu):

- **This was not contested by the Secretary of State** – Državni sekretar ovo nije osporio;
- **The domestic proceeding brought by Ms Carson** – Postupak pred domaćim zakonodavstvom koji je pokrenula gđa Carson;
- **The applicants were represented by [...]** – Podnosiocice predstavke su zastupali [...].

Primjeri ove transformacije pasivnih u aktivne rečenice su brojni a za njima ne zaostaju ni transpozicija nefinitivnih formi (infinitiva, participa i gerunda); ona je zapravo uobičajeni postupak tretiranja ovakvih formi. Stoga su sljedeći parovi prevodnih ekvivalenata neka vrsta formule koja se reprodukuje kroz čitav prevod. Za infinitiv su tipični primjeri: **to say** – reći (infinitiv – infinitiv), [...], **in whichever country they may reside**, [...] – [...], u kojoj god državi da imaju prebivalište, [...] (infinitiv – imenica), **to adjourn** – da odloži (infinitiv – DA-klauza), **to challenge** – da bi osporila (infinitiv – potencijal), **The domestic courts had been wrong to conclude** [...] – Domaći sudovi su napravili grešku kada su zaključili [...] (dvostruka

⁶⁰ Boris Hlebec, *Opšta načela prevođenja*, Naučna knjiga, Beograd, 1989, str. 30.

transpozicija: pridjev – imenica, infinitiv – KADA-klauza). Kada je u pitanju gerund izdvajamo sljedeće primjere: **the provision for modifying or adapting the relevant legislation** – odredba za izmjenu ili adaptaciju relevantnog zakonodavstva (gerund – imenica), **a sufficient condition for being entitled** – dovoljan uslov da bi se steklo pravo (gerund – potencijal), [...] **to negotiate without placing itself at an undue economic disadvantage**. - [...] da dogovori i pritom sebe ne stavi u nepotrebno nepovoljnu ekonomsku situaciju (dvostruka transpozicija: infinitiv – DA-klauza, gerund – DA-klauza); [...] **to provide justification for differential treatment by finding too readily** [...] - [...] da iznese opravdanje za razliku u tretmanu time što je smjesta ustanovila [...] (dvostruka transpozicija: pridjev – imenica, gerund – ŠTO-klauza); [...], **the Court was justified in closely scrutinizing the Government's actions**. – [...], Sud je opravdano pobliže preispitao Vladino djelovanje. (gerund – perfekat); **The most common reason for people over the age of 50 being repatriated** [...] – Najčešći razlog zbog koga su se ljudi starosti preko 50 godina vraćali u svoju domovinu [...] (pasivni gerund – aktivni gl. oblik). Participi su najčešći u sklopu sastavnih dijelova adjektivalnih klauza ili fraza koje su brojne u tekstu. Primjeri navedeni u nastavku pružaju uvid u najčešće prevodne ekvivalente participa: **sitting** – zasjedajući (sadašnji particip – gl. prilog sadašnji), **composed of** – u sastavu (prošli particip – imenica), **paying** – plaćala je (sadašnji particip – perfekat), **before emigrating** – prije nego što je emigrirala (sadašnji particip – ŠTO-klauza), [...] **where she has been resident** [...] – [...] gdje je i njeno prebivalište [...] (prošli particip – imenica), **increasing frailty** – slabost koja raste (sadašnji particip – relativna klauza), **relying on Article** – po osnovu člana (sadašnji particip – predložka fraza), **A difference of treatment based on** [...] – Razlika u tretmanu koja se bazira na [...] (prošli particip – relativna klauza). Kao što smo naveli, dati primjeri mogu poslužiti kao neka vrsta formule po kojoj se isti oblici iz engleskog jezika putem transpozicije pretvaraju u odgovarajuće oblike jezika cilja.

Ostali primjeri transpozicije koji se javljaju u prevodu odnose se na promjene: imenica u glagole (**a lack of consistency** – nedostajalo je dosljednosti), glagola u imenice (**she receives a total of** – njena ukupna primanja iznose), imenice u pridjev (**the equality of treatment** – ravnopravan tretman), imenice u prilog (**no doubt** – nesumnjivo), zamjenice u imenicu ([...] **that the position of Ms Carson is relevantly different from that of a UK resident** [...] – [...] da je položaj gđe Carson značajno drugačiji od položaja stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva [...]), pridjeva u glagol (**She**

is dependent on her British pension – Ona zavisi od britanske penzije), pridjeva u imenicu (**discriminatory** – predstavlja diskriminaciju), pridjeva u prilošku odredbu (**She paid further National Insurance Contributions on a voluntary basis.** – I dalje je na dobrovoljnoj osnovi uplaćivala doprinose penzijskom osiguranju.), prilog u predlošku frazu (**entirely** – u potpunosti), adverbijalna fraza u imenicu (**having deliberated** – nakon vijećanja), predloška fraza u pridjev (**those currently in employment** – zaposlena lica), predloška fraza u klauzu (**in breach of** – što predstavlja povredu) itd. Treba pomenuti i primjere konstrukcija iz engleskog jezika sa formalnim subjektom (anticipatornim IT) i oblike **there is/are** koje svoje korespondente nalaze u bezličnim konstrukcijama. Primjećuje se da bi samo primjeri transpozicije bili dovoljni za temu jednog zasebnog rada ako bismo se njima pozabavili.

Modulacija je sljedeći postupak koji dominira u prevodu. Ova tehnika podrazumjeva promjene na polju semantičkih kategorija, a često i promjene u načinu na koji se misli iznose (izmjene originalnog stava govornika). Ona je u prevodu najčešće prisutna u vidu antonimijskog prevoda (povremeno i metonimije, ali u okviru leksičkih jedinica) i još je jedan od prevodilačkih postupaka koji se ne ograničava isključivo na leksički nivo, već je prisutan na nivou iskaza. O tome svjedoče i sljedeći primjeri:

- **The interference lacked justification [...]** – Ovo mješanje je bilo neopravdano [...];
- **No other ground of inadmissibility has been raised, [...]** – Pošto nije utvrđen nijedan drugi osnov za neprihvatanje, [...];
- **[...] so that there could be no breach of Article 1 of Protocol No. 1 taken in isolation** – [...] i time nije moglo doći do povrede člana 1 Protokola br. 1 razmatranog zasebno;
- **And he makes no complaint about the fact [...]** – On se ne žali ni na činjenicu [...];

Zaključujemo da je antonimijski prevod tj. prevod iskazom kojim se iznosi suprotna tvrdnja iskorišten za konstrukcije u engleskom jeziku u kojima se odrični iskaz dobija lokalnom negacijom (negiranje riječi i fraza), a ne glagola (kao što je slučaj u prevodu).

Od nešto prostijih tj. manje zahtjevnih prevodilačkih intervencija izdvajamo postupke izostavljanja i dodavanja. Izostavljanje podrazumjeva neprenošenje određenih dijelova izvornog teksta, da li zbog razlika na leksičkom, gramatičkom ili semantičkom nivou. Dakle, kada bi dosljedno prenošenje leksičkih jedinica imalo za posljedicu konstrukcije koje nisu svojstvene jeziku cilju ili kada bi pojedini dijelovi bili naprosto suvišni, pristupa se tehnici izostavljanja. Ovdje je postupak ograničen na manje elemente i obično je u pitanju izostavljanje pomoćnih glagola zbog razlika u strukturi npr. sadašnjeg perfekta koji je preveden kao prezent, zatim izostavljanja prisvojnih pridjeva ili zamjenica koje bi uzrokovale suvišno ponavljanje, ili nekada i ostalih vrsta riječi poput glagola i predloga (obično u konstrukcijama sa analitičkim genitivom koji je preveden genitivom bez predloga). Postupak izostavljanja ilustrovan je sljedećim primjerima:

- [...], **his State pension has remained fixed at that level since 2000.** - [...], njegova državna penzija Ø ostaje fiksno na ovom nivou od 2000;
- [...] **the Court decided to adjourn its examination of the case** [...] - [...] Sud je odlučio da odloži Ø razmatranje predmeta [...];
- [...] **to maintain her entitlement** [...] - [...] da bi zadržala Ø pravo [...];
- **Their right to a basic State pension** [...] – Ø Pravo na osnovnu državnu penziju [...];
- [...] **taken in conjunction with** [...] - [...] Ø u vezi sa [...];
- **In fact the link is a rather tenuous one.** – U stvari ta veza je jako slaba Ø;
- [...] **unless or until** [...] - [...] ukoliko Ø [...];
- [...] **the breach of rights** [...] - [...] povreda Ø prava [...];
- [...] **the provisions of Article** [...] - [...] odredbe Ø člana [...].

Kada se govori o postupku izostavljanja mogu se spomenuti i odnosi nulte korespondencije koji se odnose na nepostojanje odgovarajućih formalnih, semantičkih ili pragmatičkih korespondenata za jedinice izvornog jezika. U engleskom jeziku tipičan primjer odnosi se na neodređeni i određeni član (*a/an* i *the*). Oni se u prevodu najčešće izostavljaju, a u rijetkim slučajevima određeni član se prevodi pokaznim pridjevom, obično kada se naglašava određena riječ:

- **For the purpose of the Article** [...] – Za svrhu tog člana [...];
- [...] **the interference is** [...] - [...] ovo mješanje je [...].

S druge strane, postupak dodavanja odnosi se na dodavanje određenih elemenata usljed nedostatka odgovarajućih jezičkih stavki (u ovom slučaju najčešće pomoćnih glagola), a rjeđe ako je potrebno dopuniti iskaz zbog lakšeg razumjevanja ili usljed konvencija izražavanja u jeziku cilju:

- **She spent** [...] – Ona je provela [...];
- [...] **a country with a bilateral agreement** [...] - [...] državi koja je potpisala bilateralni sporazum [...].

U prethodnoj cjelini smo se dotakli elemenata prevoda koje mogu da se izdvoje na strukturnom, sintaksičkom nivou. Naglasak nije bio na pojedinačnim leksemama već na dominantnim prevodilačkim postupcima koji su primijenjeni na „okruženje“ u koje su ti termini smješteni. Napominjemo da cilj izdvajanja ovih postupaka (permutacije, transpozicije, modulacije i izostavljanja/dodavanja) jeste da se pruži uvid u kompletan tekst presude, iako se navedeni postupci po svojoj prirodi ne razlikuju u opštem i pravnom registru. Dakle, ovim je obrađen kontekst u koji su termini smješteni, a sami termini i njihova značenja uslovljena kontekstom donose varijacije koje zavise od registra, što ćemo u nastavku i vidjeti.

Prevodilačke tehnike primijenjene na terminologiju

~ Pravna terminologija ~

Ova cijelina bavi se pravnim registrom tj. odabranom pravnom terminologijom i odgovarajućim kolokacijama koje su izdvojene iz teksta presude. Prethodno je navedeno da u pravnom registru mogu da se izdvoje tri kategorije termina: tehnički (upotreba ograničena na pravni kontekst), polu-tehnički i opšti („neoznačene“ lekseme koje su u svakodnevnoj upotrebi). Tekst ima socijalnu tematiku – sudski predmet je vezan za prava na penzijske naknade, ali bez obzira na temu, prisustvo tehničkih termina je neminovno. Ti tehnički termini su u određenom smislu i najmanje zahtjevni ako za njih postoje priznati prevodi, tj. usvojeni funkcionalni ekvivalenti koji se po konvenciji koriste. Pošto je riječ o Evropskom sudu za ljudska prava, usvojeno je da se **Section** prevodi kao „Odjeljenje“, **Grand Chamber** – Veliko Vijeće (na koje često nailazimo u okviru strukture **referral to the Grand Chamber** – podnošenje predmeta Velikom Vijeću). Tu su i institucije **High Court** – Visoki sud, **The Court of Appeal** – Apelacioni sud, **The House of Lords** – Dom lordova, **The House of Commons** – Dom zastupnika; titula poput **Queens Counsel** – savjetnik krune, te **Order in Council** – Krunski savjet gdje možemo zapaziti metonimijske aspekte u prevodu (kruna kao metonim za kraljičin autoritet i zakonski akt koji upućuje na zakonodavno tijelo tj. Krunski savjet). U ovu grupu spadaju i termini poput **judge** – sudija, **lawyer** – advokat, **judgment** – presuda (za koju možemo izdvojiti kolokacije i njihove ograničeno doslovne ekvivalente **deliver a judgment** – izreći presudu, **adopt a judgment** – donijeti presudu, **hand down a judgment** – donijeti presudu), **law** – zakon/pravo (kao modifikacija u **(international) law provisions** – odredbe (međunarodnog) prava, gdje imamo kombinaciju ograničeno doslovnog prevoda i permutacije; fraze poput **in accordance with the law** – u skladu sa zakonom (ODP)⁶¹, **enforceable under the law** – koji se može sprovesti u skladu sa zakonom (transpozicija); kao subjekat glagola u ograničeno doslovnim prevodima **law provides** – zakon predviđa, **law recognizes** – pravo priznaje. Termin **case-law** se prevodi kao „sudska praksa“ što bi mogla biti i laička verzija termina latinskog

⁶¹ Hlebec u knjizi *Opšta načela prevođenja* vrši klasifikaciju doslovnog prevoda (literal translation) na dosljedno doslovan i ograničeno doslovan prevod. Zbog uštede prostora u ovom radu ćemo dosljedno doslovan prevod označavati sa DDP a ograničeno doslovan prevod sa ODP (prim.prev.).

porijekla - **jurisprudence**, takođe u značenju „prakse suda“. U prevodu se pomenuti termin javlja u kolokaciji sa glagolom: **establish in the case-law** – ustanoviti u dosadašnjoj praksi (ODP). Leksema **legislation** se prevodi kao „zakonodavstvo“ (u smislu grupe zakona, ali i kao „zakon“ ako je tako kontekstom određeno).

Odgovarajuće kolokacije podrazumjevaju: modifikovane oblike: **domestic legislation** – domaće zakonodavstvo (DDP), **national legislation** – nacionalno zakonodavstvo (DDP), **pension legislation** – zakon o penzijama (transpozicija/permutacija), **secondary legislation** – podzakonski akti (konkretizacija); sa glagolima: **enact legislation** – propisati zakon (ODP), **adopt legislation** – usvojiti zakon (DDP); kao subjekat glagola: **legislation provides** – zakonodavstvo prihvata (ODP), **legislation defines** – zakonodavstvo definiše (DDP)/predviđa (ODP), **legislation regulates** – zakonodavstvo reguliše (DDP).

Tehničke termine dopunjuje i pojam **merits** – pravna valjanost (sa glagolom: **examine the merits** – razmotriti pravnu valjanost (ODP)), **(in)admissibility** – (ne)prihvatljivost (u frazi: **raise ground of (in)admissibility** – utvrditi osnov za (ne)prihvatanje (ODP), sa glagolom: **declare (in)admissible** – proglasiti (ne)prihvatljivim (DDP); u složenici **(in)admissibility decisions** – odluke o neprihvatljivosti (transpozicija/permutacija)), **judicial review** – preispitivanje sudske odluke (parafraza), **breach** – povreda (kao predložka fraza **in breach of** – što predstavlja povredu (transpozicija)), i njegov sinonim **violation** – povreda (u ograničeno doslovnim varijantama u oblicima: **give rise to violation** – dovesti do povrede, **amount to violation** – predstavljati povredu i modifikovan kao **alleged violation** – navodna povreda), **appeal** (gl.) – žaliti se i **appeal** – žalba (sa glagolom **dismiss an appeal** – odbaciti žalbu (ODP)), **proceeding** – postupak (sa modifikacijom: **domestic proceeding** – postupak pred domaćim zakonodavstvom (parafraza); sa glagolima: **bring the proceeding** – pokrenuti postupak (ODP), **withdraw from the proceeding** – povući se iz postupka (DDP)). Da zaključimo sa tehničkim terminom **court** – sud, koji je posebno zanimljiv jer u svojevrsnom kontekstu personifikacije on sa sobom povlači grupu glagola kojima se izražava mišljenje ili daje ocjena situacije i koji se koriste da bi se izbjeglo ponavljanje kroz tekst. Najčešće se javljaju glagoli **decide** – odlučiti (DDP), **find** – naći (DDP)/ustanoviti (ODP)/utvrditi (ODP), **note** – primjetiti (ODP), **consider** – razmotriti (DDP)/smatrati (ODP)/ustanoviti (ODP), **hold** – smatrati (ODP)/utvrditi (ODP) ali i u varijanti „donijeti odluku“ (transpozicija), **examine** – razmotriti (ODP), **scrutinize** –

preispitati (ODP), **agree** – složiti se (DDP), **establish** – ustanoviti (ODP), **recall** – podsjećati (ODP), **conclude** – zaključiti (DDP), **declare** – proglasiti (ODP). Termin se javlja i u frazama **in the Court's view** – po mišljenju Suda (ODP/permutacija), **the Court is of the view** – Sud smatra (transpozicija), a ne zaboravimo i **the Rules of Court** – pravilnik Suda.

Ostatak terminologije u ovoj cjelini odnosi se na polu-tehničke i opšte termine koji su upotrebljeni u pravnom kontekstu. Započnimo sa leksemom **Act** koja se u ograničeno doslovnoj varijanti prevodi kao „zakon“, dakle kao polu-tehnički pandan tehničkom terminu **law** koji se takođe prevodi kao „zakon“. U ovom tekstu on se javlja u obliku imeničkih složenica **Human Rights Act** – Zakon o ljudskim pravima (transpozicija/permutacija), **Social Security Administration Act** – Zakon o sprovođenju socijalnog osiguranja (transpozicija/permutacija), **Social Security Contributions and Benefits Act** – Zakon o socijalnim doprinosima i davanjima (transpozicija/permutacija). Zakoni se sastoje od članova a upravo je pojam „član“ ograničeno doslovan prevod engleskog termina **Article**. Nalazi se u kolokacijama kao subjekat glagola: **Article applies** – član se primjenjuje (transpozicija), **Article provides** – član predviđa (ODP), sa glagolima: **rely on Article** – po osnovu člana (transpozicija), **read together with Article** – tumačiti zajedno sa članom (ODP), sa predlogom **under Article** – prema članu (ODP); u frazama **in breach of Article** – što predstavlja povredu člana (transpozicija), **in conjunction with Article** – u vezi sa članom (prevedeno odgovarajućim idiomatskim izrazom), **in relation to Article** – u odnosu na član (DDP), **in accordance with Article** – u skladu sa članom (ODP), **the provisions of Article** – odredbe člana (ODP/izostavljanje), **the ambit of Article** – domen član (ODP/izostavljanje), **the scope of Article** – okvir člana (ODP/izostavljanje), **the meaning of Article** – značenje člana (DDP/izostavljanje), **the purposes of Article** – potrebe člana (ODP/izostavljanje), **the application of Article** – primjena člana (DDP/izostavljanje), **the violation of Article** – povreda člana (ODP/izostavljanje). Tu je zatim i leksema **case** (polu-tehnički termin) koji se javlja u dvije varijante ograničeno doslovnog prevoda: predmet/slučaj. Konstrukcije koje se ponavljaju u tekstu obuhvataju: **in the present case** – u postojećem predmetu/slučaju (ODP) i **the examination of the case** – razmatranje predmeta (ODP/izostavljanje). Sljedeći termin jeste **application** koji se u kontekstu Evropskog suda za ljudska prava prevodi kao „predstavka“ (ODP) uz nekolicinu primjera u kojima ga kontekst određuje kao „molbu“ (DDP). Odgovarajuće kolokacije

sačinjavaju sljedeći ograničeno doslovni prevodi sa glagolima: **communicate an application** – dostaviti predstavku, **lodge an application** – podnijeti predstavku, **examine an application** – razmotriti predstavku (ili „razmatranje predstavke“ ako primjenimo transpoziciju kao u prevodu), **dismiss an application** – odbaciti molbu. Prevodni ekvivalent „predstavka“ dobila je i leksema **submission** prevodilačkim postupkom konkretizacije. Naime, neutralna priroda termina u smislu „dokumenata koji se predaju organu na vlasti“ preciznije je određena zahvaljujući kontekstu tj. predmetu Evropskog suda za ljudska prava. U vezi sa terminom **application** postoji i odgovarajući vršilac radnje – **applicant**. Kako je ovdje u pitanju primjer nultih odnosa, tj. u jeziku cilju ne postoji prikladan ekvivalent u vidu minimalne jedinice, značenje je parafrazirano u sintagmu „podnosilac predstavke“. U kolokacijama se javlja kao subjekat glagola **allege** – navesti (DDP), **claim** – tvrditi (ODP), **complain** – žaliti se (DDP), **contend** – tvrditi (DDP)/dokazivati (ODP). Pored termina **application** i **submission**, u smislu dokumenata, javlja se i leksema **claim** i njen prevodni ekvivalent „zahtjev“ (ODP). Nalazimo ga u varijantama sa glagolima **start a claim** – iznijeti zahtjev (ODP), **dismiss a claim** – odbaciti zahtjev (ODP) i u frazi **a claim in equity** – zahtjevati ravnopravan tretman (transpozicija). U okviru tehničkih termina pomenuli smo leksemu **appeal** dok u ovoj grupi nalazimo varijantu bez izražene pravne konotacije – **complaint**, koji takođe prevodimo kao „žalbu“ (ODP) (kao i odgovarajući glagol **complain** – žaliti se (DDP)). Od uočenih kolokacija sa glagolima navodimo: **make a complaint** – žaliti se (transpozicija), **examine a complaint** – razmotriti žalbu (ODP), **consider a complaint** – razmotriti žalbu (DDP).

U pravnom registru očekivano je naći leksemu **right** – pravo (ODP) u brojnim kolokacijama, stoga i u ovom tekstu nailazimo na primjere: sa glagolima: **confer rights** – dati prava (ODP), **enjoy rights** – uživati prava (DDP), **exercise rights** – koristiti prava (ODP), **guarantee rights** – garantovati prava (DDP); sa modifikatorima: **human rights** – ljudska prava (DDP), **pecuniary right** – materijalno pravo (sinonim), **contractual rights** – ugovorna prava (DDP), **substantive rights** – značajna prava (ODP); u frazama **the breach of rights** – povreda prava (ODP/izostavljanje), **the protection of rights** – zaštita prava (DDP/izostavljanje). Ako nastavimo u ovom smjeru, treba pomenuti i leksemu **entitlement** koja je takođe prevedena kao „pravo“ putem generalizacije jer je to jedna od komponenti značenja. Zajedno sa njom nalazimo i glagol **entitle**, najčešće u obliku prošlog participa u okviru pasivne konstrukcije (**be entitled**) kojeg prevodimo kao „imati/steći prava“

(transpozicija). Leksema **entitlement** se javlja u kolokacijama sa glagolima: **maintain entitlement** – zadržati pravo (ODP), **build up entitlement** – skupiti privilegije za sticanje prava (parafraza); u složenici sa imenicom **pension entitlement** – pravo na penziju (transpozicija/permutacija). Da se zadržimo u domenu sticanja prava pomenućemo i oblike **be/become (in)eligible** – (ne) ispunjavati uslove (transpozicija/modulacija), i glagole **qualify** – kvalifikovati se (DDP) i **disqualify** – uskratiti pravo (parafraza).

Prethodno smo u okviru tehničkih termina analizirali leksemu **proceeding** koja ima prevashodno pravnu konotaciju. U polu-tehničku grupu spada leksema **procedure** i odgovarajući prevodni ekvivalent „postupak“ (ODP). Leksema **provision** se u prevodu javlja u dva značenja od kojih je jedno pravnog karaktera – „odredba“ (ODP). Prisutna je u kombinaciji sa glagolom: **make provisions** – donijeti odredbe (ODP) i pridjevom: **substantive provisions** – materijalno-pravne odredbe (funkcionalni ekvivalent). Termin **regulation** je adaptiran u „regulativu“ i funkcioniše kao subjekat glagola: **regulation requires** – regulativa nalaže (ODP), **regulation provides** – regulativa predviđa (ODP); takođe je nalazimo u okviru višečlanih imeničkih složenica poput: **Social Security Benefits Up-rating Regulations** – Regulative o povećavanju vrijednosti davana za socijalno osiguranje (transpozicija/permutacija), **Social Security Benefits (Persons Abroad) Regulations** – Regulative o socijalnim davanjima (lica u inostranstvu) (transpozicija/permutacija), kao i u kombinaciji sa kompleksnom postmodifikacijom: **Regulations on social security for migrant workers** – Regulative o socijalnom osiguranju za radnike iseljenike (permutacija). Po smislu vrlo blizak regulativi je i termin **order** – nalog (ODP) koji možemo naći u kolokaciji modifikovan kao: **draft order** – nacrt naloga (DDP) i sa glagolom: **lay an order** – naložiti (minimalna jedinica) kao i u okviru konstrukcije **Social Security Benefits Up-rating Order** – Nalog o povećavanju vrijednosti davanja za socijalno osiguranje (transpozicija/permutacija).

Pojedini termini u ovoj grupi dijele zajednički smisao sa neznatnim razlikama u značenju, a čiju će upotrebu odrediti kontekst. U jeziku cilju te nijanse nisu označene pa je i izbor prevodnih ekvivalenata ograničen. Na primjer, tekst sadrži četiri lekseme koje u osnovi označavaju „lice koje živi u određenoj državi“: **national, citizen, inhabitant** i **resident**. Kako u našem jeziku ne postoje četiri različite minimalne jedinice koje bi odgovarale navedenim terminima, neka rješenja su morala da trpe određeni stepen prilagođavanja. Tako je za leksemu **national** odabran prevodni

ekvivalent „državljanin“ (DDP), a za odgovarajuću imenicu **nationality** – državljanstvo tj. nacionalnost, u dosljedno doslovnom prevodu. Termin **citizen** je preveden kao „građanin“ ali **citizenship** kao „državljanstvo“ jer je upotrebljeno u istom kontekstu kao i **nationality** (ovaj termin se javlja u varijanti „nacionalnost“ kada se pominje zajedno sa imenicom **citizenship** da bi se pojmovi razgraničili). Kada govorimo o terminu **inhabitant**, on je preveden kao „stanovnik“ (DDP) što je i ograničeno doslovna varijanta termina **resident** koja je odabrana jer najviše odgovara kontekstu. I dok za termin **resident** postoji adekvatna minimalna jedinica, njegov parnjak **non-resident** je u prevodu parafraziran u „lice koje nije stanovnik“. Srodna leksema **residence** je prevedena kao „prebivalište“ (ODP) i javlja se u kolokacijama: **foreign residence** – inostrano prebivalište (ODP), **personal residence** – lično prebivalište (ODP), a minimalnim jedinicama su prevedene varijante **ordinary/continued residence** – prebivalište i **current residence** – boravište. U vezi sa leksemom **residence**, slične konotacije nosi i imenica **domicile** adaptirana kao „domicil“, a postoji i odgovarajući adjektival u formi **domiciled** opisno preveden kao „imati stalno prebivalište“.

Zbog nijansi u značenju koje se javljaju u kontekstu trebalo je prilagoditi i sljedeće primjere: **treaty, agreement, convention i arrangement**. Leksema **treaty** pronašla je svog stabilnog ekvivalenta u imenici „ugovor“ (DDP), kao i leksema **agreement** – sporazum (DDP). Ona sa sobom povlači i značajan broj kolokacija kao što su sa glagolima: **enter into agreement** – stupiti u sporazum (DDP), **make an agreement** – sklopiti sporazum (ODP), **conclude an agreement** – sklopiti sporazum (ODP), **terminate an agreement** – okončati sporazum (DDP); kao subjekat glagola: **agreement provides** – sporazum predviđa (DDP); sa modifikatorima: **bilateral agreement** – bilateralni sporazum (DDP), **reciprocal agreement** – recipročni sporazum (DDP), **social security agreement** – sporazum o socijalnom osiguranju (transpozicija/permutacija). Leksema **convention** je adaptirana u oblik „konvencija“, što takođe podrazumjeva neku vrstu sporazuma. U prevodu se javlja u okviru imeničkih složenica koje se odnose na međunarodno priznate konvencije čiji su prevodni ekvivalenti usaglašeni: **Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms** – Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, **ILO⁶² Social Security (Minimum Standards) Convention** – MOR

⁶² International Labour Organization – Međunarodna organizacija rada.

Konvencija o socijalnom osiguranju (minimalni standardi) ili u opštem smislu **Conventions on Social Security** – Konvencije o socijalnom osiguranju (DDP). Javlja se i u okviru fraza: sa predlogom: **under the Convention** – prema Konvenciji (ODP) i sa imenicom: **the provisions of the Convention** – odredbe Konvencije (ODP/izostavljanje). U „sivoj“ zoni nalazi se leksema **arrangement** koja ima dva rješenja: „obaveze“ (konkretizacija) i, kada je kontekstom određeno, „ugovor“ (ODP). Kolokacije obuhvataju: sa glagolima: **come into arrangement** – stupiti u ugovor (ODP), **enter into arrangement** – stupiti u ugovor (DDP); sa pridjevom: **reciprocal arrangement** – recipročni ugovor (DDP); u frazama: **the arrangement on benefits** – ugovor u vezi sa davanjima (parafraza), **the arrangements for taxation and social security** – obaveze vezane za oporezivanje i socijalno osiguranje (parafraza).

Sličan izazov javio se i kod obilježavanja ugovornih strana; u engleskom jeziku postoje različite varijante za označavanje države koja učestvuje u određenom ugovoru dok se u našem jeziku obično koristi izraz „Država ugovornica“ koji zapravo predstavlja kulturni/funkcionalni ekvivalent u prevodu. U tom smislu kolokacije **Treaty Country, States Party, Contracting Party** i **Contracting State** označene su u prevodu standardnom formulacijom „Država ugovornica“ koja pokriva sve kombinacije leksema.

Ostatak terminologije koji se odnosi na opštu kategoriju termina pravnog registra uključuje sljedeće primjere: **argument** adaptiran kao „argument“, u kolokacijama sa glagolima: **base an argument** – zasnovati argument (DDP), **raise an argument** – iznijeti argument (ODP); u frazama: **the force of the argument** – ubjedljivost argumenta (ODP/izostavljanje), **the foundation of the argument** – osnov argumenta (ODP/izostavljanje), **circumstances** – okolnosti (DDP), najčešće u okviru fraze **the circumstances of the case** – okolnosti slučaja (ODP/izostavljanje), **facts** – činjenice (DDP), u okviru fraze **the facts of the case** – činjenice slučaja (ODP/izostavljanje), **paragraph** – stav (ODP), zatim leksema **discrimination** adaptirana kao „diskriminacija“, u kolokacijama sa glagolima: **suffer discrimination** – biti žrtva diskriminacije (transpozicija), **constitute discrimination** – predstavljati diskriminaciju (ODP), **amount to discrimination** – predstavljati diskriminaciju (ODP). U ovom kontekstu značajna je i leksema **treatment** adaptirana u „tretman“, uz glagol **treat** – tretirati (DDP). Termin **treatment** se javlja u kolokaciji **equal treatment** – ravnopravan tretman (ODP), i frazama **the differential treatment/the difference of treatment** – različit tretman (DDP/izostavljanje)/ razlika u tretmanu

(DDP), **an objective and reasonable justification for differential treatment** – objektivno i razumno opravdanje za različit tretman (DDP). Prethodno je utvrđeno da se u kontekstu Suda, **Section** prevodi kao „Odjeljenje“; u kontekstu zakona (**Act**) **section** se prevodi kao „član“ (funkcionalni ekvivalent), što je svojstveno britanskom zakonodavstvu. Javlja se u kolokacijama kao subjekat glagola: **section provides** – član određuje (ODP), **section creates** – član kreira (DDP), **section operates** – član se vodi (ODP); i u okviru fraze **the section of the Act** – član zakona (ODP/izostavljanje). Tu je i izraz koji se koristi u pravnom kontekstu, preciznije, odnosi se na iznošenje mišljenja sudije: **dissenting opinion** – izdvojeno mišljenje (ODP), zatim fraza **margin of appreciation** – polje slobodne procjene (ODP), u kolokaciji sa glagolom: **enjoy margin of appreciation** – posjedovati polje slobodne procjene (ODP), kao i **expatriate** – iseljenik (opisni prevod, tj. određeni vid generalizacije ako ga uporedimo sa leksemom **migrant** koja za svoj dosljedno doslovni ekvivalent ima upravo imenicu „iseljenik“) i naravno „**frozen**“ **country**, svakako ne u doslovnom smislu već u vezi sa uskraćenim pravima, koja za svoj ekvivalent ima semantički kalk - „zamrznuta“ država.

U sljedećoj cjelini nastavljamo sa analizom jedne skupine pravnih termina, ali iz malo drugačijeg ugla. Naime, bavićemo se polisemijom određenih glagolskih oblika izdvojenih iz presude, a koja je rezultat pravnog registra u kome su se termini našli.

Polisemija uslovljena pravnim registrom

U ovom poglavlju se bavimo leksemama koje nisu strogo i isključivo pravne prirode u svom primarnom značenju. Naime, riječ je o grupi leksema kod kojih se jedna od njihovih semema koristi u formalnom kontekstu, najčešće pravnog registra. I dok smo sa terminima polu-tehničke i opšte kategorije imali slučaj značenja koja su prisutna i u opštem i u pravnom registru, kod ove grupe leksema značenje je vezano za formalni registar (kakav je i pravni) i u opštem registru ga rijetko uočavamo. U tekstu presude grupa leksema koja ima navedene odlike obuhvata glagole *sit, take, hold, mean, read, put, provide, produce, follow, submit, see, raise, appear for, turn on*. U nastavku su navedeni primjeri koji ilustruju pomenuta značenja određena pravnim registrom.

Glagol *sit* u opštem registru za svoje primarno značenje uzima ekvivalent „sjediti“. U formalnom kontekstu on je sinonim sa glagolom *meet* i prevodi se kao „zasjedati“ što pokazuje i primjer:

- **The European Court of Human Rights (Fourth Section), sitting as a Chamber composed of: [...]** – Evropski sud za ljudska prava (četvrto Odjeljenje), zasjedajući kao Vijeće u sljedećem sastavu:[...].

U opštem registru glagol *take* prevodimo kao „uzeti“ dok u pravnom registru on može da dobije i značenje „razmotriti“, dakle istovetno značenju glagola *consider*:

- **It follows that the applicants' complaint under Article 1 of Protocol No.1 taken alone is incompatible *ratione materiae*.** – Odatle slijedi da je žalba podnosioca predstavke prema članu 1 Protokola br.1 razmatranom zasebno neusaglašen *ratione materiae*.

Dosljedno doslovan prevod glagola *hold* bio bi „držati, nositi“. U pravnom registru on se može prevesti i kao „smatrati“, tj. jedna od semema ima značenje *have a belief* a primjer za to pruža:

- **He held that residence, applied as a criterion for the differential treatment of citizens, was a ground within the scope of Article 14; [...]** – Smatrao je da je prebivalište, ako se primjeni kao kriterijum za različit tretman građana, osnov u okviru člana 14; [...].

Glagol *mean* obuhvata nekoliko semema koje nemaju drastičnih razlika u značenju; te razlike mogu doći do izražaja u pravnom registru u kome preciznost izraza zna biti od suštinskog značaja. U opštem registru ovaj glagol se najčešće prevodi kao „značiti“. Ipak, u formalnom okruženju treba razlikovati i značenje „podrazumjevati“, u smislu glagola *entail*:

- **They pointed out that the Court had consistently held that "status" within Article 1 meant a personal characteristic [...]** – Oni su naglasili da je Sud dosljedno smatrao da „status“ u okviru člana 12 podrazumjeva „ličnu karakteristiku“ [...].

Glagol *read* osim primarnog značenja koje prevodimo kao „čitati“ u pravnom kontekstu svoj prevodni ekvivalent nalazi i u varijanti „tumačiti“:

- **Ms Carson appealed to the House of Lords, relying on Article 1 of Protocol No.1 read together with Article 14.** – Gđa Carson se žalila Domu lordova po osnovu člana 1 Protokola br.1 tumačenim zajedno sa članom 14.

Sljedeći u nizu jeste glagol *put*. Njegov ekvivalent „iznijeti, izložiti“ tj. *express* (ako bismo tražili sinonim) javlja se često u pravnom registru, pored opšteg značenja „staviti“. Primjer nam daje rečenica:

- **Lord Hoffmann, who gave one of the majority opinions, put the arguments as follows: [...]** – Lord Hoffmann, koji je dao jedno od većinskih mišljenja, iznio je argumente na sljedeći način: [...].

U ovoj grupi leksema našao se i glagol *provide*. Njegovo primarno značenje podrazumjeva oblike „snabdjevati, obezbjediti“. U pravnom registru često koristi sa različitim kolokatima, u smislu *stipulate* tj. „predviđati“:

- **However, section 113 (3) of the 1992 Act provides that the Secretary of State may adopt secondary legislation [...]** – Ipak, član 113 (st.3) Zakona iz 1992. predviđa da državni sekretar može da usvoji podzakonske akte [...].

Sljedeći član ove grupe jeste glagol *follow*. U svom primarnom značenju on se odnosi na „praćenje nekog ili nečega“, ali je u formalnom kontekstu moguća njegova upotreba u smislu „prihvatiti“, odnosno *accept advice/instruction*:

- **That interpretation had been more recently been followed by the Court in [...] – Takvu interpretaciju je prihvatio i Sud u predmetima [...].**

Jedan od tipičnih predstavnika ove grupe je upravo glagol *submit*. I dok ga najčešće upoznamo preko njegovog značenja „podnijeti“, u pravnom kontekstu će do izražaja doći njegova semema „tvrditi“:

- **They submitted that the decision to live outside the United Kingdom was a matter of choice rather than birth, [...] – Oni su tvrdili da je odluka da žive van Ujedinjenog Kraljevstva bila stvar izbora prije nego rođenja [...].**

Glagol *see* u svom primarnom značenju veže se za rad jednog čula. Dakle, *see* označava nešto što „vidimo“ ali u prenesenom značenju on u pravnom registru omogućava da se nešto i „utvrdi“:

- **It was difficult to see what core Convention value required the protection of choice of personal residence. – Teško je bilo utvrditi koja suštinska vrijednost Konvencije zahtjeva zaštitu izbora ličnog prebivališta.**

Na redu je glagol *raise*: pored primarnog značenja koje podrazumjeva „podizanje“ on se može objasniti i u smislu *mention subject* te ga prevodimo kao „iznijeti, izložiti“:

- **Secondly, one of the arguments raised by both the House of Lords and our Court [...] – Kao drugo, jedan od argumenata koje su iznijeli i Dom lordova i naš Sud [...].**

U opštem registru glagol *appear* veže se za svoj prevodni ekvivalent „izgledati“. U obliku *appear for* u pravnom registru dobija značenje „zastupati“ (na sudu):

- **Mr Blake, QC, who appeared for Ms Carson, accepted the force of this argument. – Gdin Blake, savjetnik krune, koji je zastupao gđu Carson, prihvatio je ubjedljivost ovog argumenta.**

Frazalni glagol *turn on* za primarno značenje ima oblik „zavisiti“ tj. *depend on sth*. Ipak, u pravnom registru ovaj glagol može se iskoristiti u smislu *have sth as its main topic*, tj. da bi se nešto „dovelo u fokus“:

- **Lord Carswell therefore considered that the appeal turned on the question of justification.** – Lord Carswell je stoga smatrao da je žalba dovela u fokus pitanje opravdanosti.

U ovom poglavlju bavili smo se polisemijom uslovljenom pravnim registrom i primjerima iz teksta presude koji je ilustruju. U narednom poglavlju nastavljamo sa terminologijom još jedne oblasti koja je izdvojena u tekstu, a to je korpus leksema vezanih za ekonomsku oblast.

~ Terminologija ekonomske oblasti ~

Termina ekonomske prirode možda ima i najmanje u ovom prevodu ali su oni prisutni s obzirom da se u tekstu govori o ekonomskim uslovima u kojima se određuje vrijednost penzijske naknade. S tim na umu može se istaći da je jedan od ključnih termina potekao upravo iz ekonomske sfere. Ovo se prije svega odnosi na glagol **up-rate** koji se pokazao i kao izazov u prevodilačkom smislu. Ako bismo uzeli u obzir isključivo osnovnu komponentu značenja ili se povelu dosljedno doslovnim prevodom, onda bismo glagol prosto preveli minimalnom jedinicom „povećati“ ili kao „povećati stopu nečega“. Termin „povećati“ prenosi osnovni smisao jer glagol u kontekstu ovog teksta dolazi u kolokaciji sa imenicom **pension**, dakle „povećati penziju“. Ovo rješenje bi odgovaralo da se u kontekstu ne javljaju sinonimi koji dijele taj smisao kao što su **increase** ili **uplift** (kao što smo u prethodnom poglavlju imali varijantu **nationality-citizenship**). Dakle, postoje bar tri različite lekseme koje ne bi trebalo prevesti identičnim terminom. Osim toga, kada bismo termin **up-rate** preveli kao „povećati“, izgubili bi te dodatne komponente značenja koje postoje osim osnovnog smisla „povećanja“ a koje je metaforički sadržano u prefiksu **up**. Treba se pozabaviti onim što nudi dio **rate**. Leksema je polisemična, ima više značenja kao što su: „stopa“, „tempo“, „brzina“, „mjera“, „cijena“, „vrijednost“, „iznos“, itd. Pošto osnovni smisao kolokacije **up-rate pension** jeste da je penzionerima penzija povećana tj. oni primaju više novca, onda se kao najprikladnije rješenje nametnulo „povećati (novčanu) vrijednost“ penzije u kome smo semantički sadržaj i prefiksa i osnove opisali da bi prenijeli obje komponente značenja. Leksema se ne javlja isključivo u glagolskoj varijanti već su prisutne različite kombinacije: **up-rate/up-rating** koje prevodimo kao sintagmu „povećanje vrijednosti“ ili u varijanti sa dodavanjem imenice „postupak“ - „postupak povećanja vrijednosti“. U tekstu se izdvajaju kolokacije koje su prevedene opisnim varijantama: **pay the up-rate** – isplatiti povećane vrijednosti penzija, **apply the up-rate** – primjeniti postupak povećanja vrijednosti, **provide the up-rate** – omogućiti/obezbjediti postupak povećanja vrijednosti penzija, **benefit from the up-rating** – iskoristiti porast vrijednosti, **the up-rated/the up-rating of benefits** – povećanje vrijednosti davanja, **the annual up-rate/up-rating** – godišnja povećanja vrijednosti penzija, **the annual up-rating increases** – godišnje povišice po osnovu povećane vrijednosti penzija, **the**

up-rating in line with inflation – povećanje vrijednosti u skladu sa inflacijom, a značajno je i pomenuti konstrukciju sa nešto kompleksnijom postmodifikacijom: **Up-rating of State Retirement Pension Payable to People Resident Abroad** – Povećavanje vrijednosti državnih starosnih penzija isplaćivanih licima koja žive u inostranstvu (parafraza).

Po značenju usko vezan uz ovaj glagol je i glagol **index-link** čije osnovno značenje takođe podrazumjeva „povećanje“ ali je on preciznije definisan kao „povećati penzije u skladu sa porastom indeksa cijena“ (opisni prevod). On se javlja u funkciji modifikatora u kolokaciji **index-linked up-rating** – povećanje vrijednosti po osnovu rasta indeksa cijena (opisni prevod); u frazama: **the failure to index-link** – izostanak povećanja vrijednosti u skladu sa porastom indeksa cijena (opisni prevod), **the absence of index-linking** – izostanak povećanja vrijednosti u skladu sa porastom indeksa cijena (opisni prevod), **the provision for index-linking** – odredba vezana za povećanje penzija u skladu sa rastom indeksa cijena (opisni prevod). Srodan termin je i **indexation** adaptiran kao „indeksacija“ i u tekstu se obično nalazi u kolokaciji sa glagolom **adjust: adjust indexation** – podesiti indeksaciju (DDP). U kontekstu penzija javlja se i glagol **means-test** koji možemo okarakterisati kao složenicu u kojoj razlikujemo dvije osnove: *means* i *test*. Jedno od značenja lekseme *means* odnosi se na novac tj. imovinu, imovinsko stanje pojedinca. U kombinaciji sa glagolom *test* podrazumjeva testiranje (u doslovnoj varijanti), odnosno ispitivanje nečijeg imovinskog stanja. U engleskom jeziku glagol **means-test** označava ispitivanje imovinskog stanja pojedinca na osnovu čega se određuje da li lice ispunjava uslove da prima određeni vid novčane pomoći. U našem jeziku ne postoji odgovarajući prevodni ekvivalent u vidu minimalne jedinice, pa je za prevodno rješenje odabrana opisna varijanta „odrediti u odnosu na imovinsko stanje“.

Ostali termini koji su izdvojeni u okviru teksta predstavljaju tipične primjere koje možemo identifikovati u ekonomskom registru, a uključuju: **revenue** – prihod (DDP), **income** – dohodak (DDP)/prihod (ODP), **earnings** – primanja (generalizacija), zatim **resources** – novčana sredstva (ODP) koja su označena u kolokaciji sa glagolom **direct resources** – usmjeriti novčana sredstva (DDP) i u frazi **the allocation of resources** – raspodjela sredstava (ODP/izostavljanje). Ekonomske termine predstavlja i imenica **increase** – povišica (sinonim; u dosljedno doslovnoj verziji bi bio označen kao „povećanje“ ali pošto je taj prevod već dodjeljen drugoj leksemi koristi se njegov sinonim „povišica“), **inflation** adaptirana kao „inflacija“, u

složenici **price inflation** – inflacija cijena (permutacija) i frazi **the rate of inflation** – stopa inflacije (ODP/izostavljanje), **exchange rate** – devizni kurs (ODP), **currency exchange** – devizna razmjena (DDP), **pace of growth** – stopa rasta (ODP/izostavljanje). Tu su još i termini poput: **depreciation** – smanjenje vrijednosti (opisni prevod), **tax** – porez (DDP) u kolokacijama sa glagolima: **pay tax** – plaćati porez (DDP) i **be subject to tax** – podlijevati oporezivanju (transpozicija), **taxation** – oporezivanje (DDP), **tax year** – poreska godina, **tax payer** – poreski obveznik (ODP), imenica **cost** – trošak (DDP), glagol **cost** – koštati (DDP), glagol **fund** – financirati (DDP), imenica **fund** – fond (DDP)/sredstva (ODP) u kolokaciji sa glagolom **provide funds** – obezbjediti sredstva (ODP); u frazi **the deployment of public funds** – raspodjela javnih sredstava (ODP/izostavljanje); u složenicama **State pension fund** – Fond državne penzije (permutacija), **National Insurance Fund** – Fond penzijskog osiguranja (funkcionalni ekvivalent).

U prethodnoj cjelini smo se dotakli pojmova uobičajenih za ekonomsku oblast, kojoj pripadaju neki od ključnih termina u tekstu presude (*up-rating, index-linking, indexation...*). Oblast koja nam je preostala za analizu terminologije tiče se socijalne problematike i socijalnih prava i ona je tema narednog poglavlja.

~ Terminologija oblasti socijalne zaštite ~

Kada su u pitanju termini iz oblasti socijalne zaštite, analizu možemo započeti opštim terminom **pension** adaptiranim u ekvivalent „penzija“. Značajan je za analizu zbog brojnih kolokacija sa glagolima, imenicama i pridjevima u kojima se javlja: sa glagolima: **deny pension** – osporiti penziju (ODP), **pay pension** – isplatiti penziju (DDP), **receive pension** – primati penziju (DDP), **up-rate pension** – povećati vrijednost penzije (opisni prevod), **index pension** – vršiti indeksaciju penzije (parafraza), **index-link pension** – povećati penziju u skladu sa indeksom cijena (opisni prevod), **freeze pension** – zamrznuti penziju (DDP); modifikovan kao: **State pension** – državna penzija (DDP), **basic pension** – osnovna penzija (DDP), **retirement pension** – starosna penzija (sinonim), **additional pension** – dodatna penzija (DDP), **graduated pension** – dopunska penzija (generalizacija), **citizen's pension** – građanska penzija (DDP), **private pension** – privatna penzija (DDP), **contributory pension** – penzija po osnovu doprinosa (parafraza) i **non-contributory pension** – penzija koja ne zavisi od doprinosa (parafraza). U ovom kontekstu možemo spomenuti i **State Earnings Related Pension Scheme (SERPS)** – Šema državnih penzija koje zavise od primanja (permutacija/transpozicija).

Sljedeći termin ima mnogo veći značaj za prevod. Riječ je o leksemi **contribution** – doprinos (DDP). Osnovni oblik u kojem se u tekstu javlja jeste složenica **National Insurance Contributions** – doprinosi penzijskom osiguranju (kulturni/funkcionalni ekvivalent). Složenicu obično nalazimo u kolokaciji sa glagolima: **pay National Insurance Contributions** – plaćati doprinose penzijskom osiguranju (DDP), **make National Insurance Contributions** – plaćati doprinose penzijskom osiguranju (konkretizacija), **be credited with National Insurance Contributions** – pripisati doprinose penzijskom osiguranju (ODP); zatim u frazama: **the payment of National Insurance Contributions** – plaćanje doprinosa penzijskom osiguranju (DDP/izostavljanje) i **the collection of National Insurance Contributions** – ubiranje doprinosa penzijskom osiguranju (ODP/izostavljanje).

U socijalnom kontekstu javlja se i termin **benefit** u vidu svojih funkcionalnih ekvivalenata „davanje“/„naknada“ i rjeđe u ograničeno doslovnoj varijanti „pogodnosti“. Kao glagol **benefit** on je dosljedno doslovno preveden kao „iskoristiti“ ili u parafraziranoj verziji „uživati koristi“. Ipak, za nas su zanimljivije kolokacije

imenice **benefit**, sa glagolima: **receive benefits** – primati davanja (DDP), **pay benefits** – isplatiti davanja (DDP)/podmiriti davanja (ODP), **improve benefits** – poboljšati davanja (DDP), **withhold benefits** – uskratiti davanja (ODP), **be entitled to benefits** – imati pravo na davanja (transpozicija); sa modifikatorima: **health benefits** – zdravstvena davanja (DDP), **maternity benefit** – porodijski dodatak (funkcionalni ekvivalent), **incapacity benefit** – naknada po osnovu nesposobnosti za rad (opisni prevod), **survivor's benefit** – naknada za nasljednike umrlih osiguranika (opisni prevod), **welfare benefits** – socijalna davanja (generalizacija), **social care benefits** – davanja socijalne pomoći (funkcionalni ekvivalent), **social security benefits** – socijalna davanja (generalizacija), **old age security benefits** – socijalna davanja za lica treće dobi (opisni prevod), **contributory benefits** – davanja po osnovu doprinosa (parafraza) i **non-contributory benefits** – davanja koja ne zavise od doprinosa (parafraza).

Sličnu funkciju ima i termin **allowance** – naknada (ODP). Možemo ga pronaći u varijantama **jobseeker's allowance** – naknada po osnovu nezaposlenosti (opisni prevod), zatim u obliku **maternity allowance** (pored varijante **maternity benefit**) koji je po analogiji sa prethodnim oblikom preveden svojim funkcionalnim ekvivalentom „porodijski dodatak“. Takođe treba pomenuti kolokaciju **social welfare** – socijalna pomoć (ODP), kao i **welfare schemes** – šeme socijalne pomoći (konkretizacija/permutacija). Tu su i **income support** – pomoć zbog nedovoljnih primanja (opisni prevod), **informal care** – kućna njega (funkcionalni ekvivalent).

Kao posebnu grupu konstrukcija možemo izdvojiti one koje su označene odrednicom **social security** – socijalno osiguranje (ODP) kao modifikacijom koja prethodi ili slijedi nakon određenog pojma. Izdvajamo sljedeće primjere: **social security system** – sistem socijalnog osiguranja (permutacija), **social security scheme** – šema socijalnog osiguranja (permutacija), **social security policy** – politika socijalnog osiguranja (permutacija), **social security provision** – pružanje socijalnog osiguranja (permutacija uz dosljedno doslovan prevod imenice **provision**), **social security committee** – komitet za socijalno osiguranje (transpozicija/permutacija), **social security arrangement/agreement** – ugovor/sporazum o socijalnom osiguranju (transpozicija/permutacija) kao i **Department of Social Security** – Ministarstvo za socijalno osiguranje (kulturni ekvivalent).

U ovom dijelu rada bavili smo se analizom odabranih leksema vezanih za oblast socijalne zaštite. Ključni pojmovi koji definišu ovaj sudski predmet potiču iz

socijalnog domena (*pension, contributions, benefits*, itd.). Ovim poglavljem zaključujemo analizu u smislu prevodnih ekvivalenata odabrane terminologije. Nakon obrade pojmova vezanih za pravni, ekonomski i socijalni registar, u sljedećem poglavlju analiziramo odabrana semantička polja koja su identifikovana u okviru termina.

Semantička polja

Pored klasifikacije i analize odabrane terminologije, u prevodu možemo i da prepoznamo određene strukture poznatije kao semantička polja (ili leksička polja⁶³, kod pojedinih autora). Semantičko ili leksičko polje može se definisati kao „grupisanje leksema prema srodnosti smisla – specifično, objektivno utvrdivim smisaonim odnosima“⁶⁴. Semantička polja zapravo predstavljaju podjele unutar vokabulara pri čemu se identifikuju pojedini leksički skupovi koji se dovode u vezu sa određenim konceptima. Razlikujemo dva osnovna strukturna tipa leksičkih polja – hijerarhijska i linearna⁶⁵. Polja koja su definisana u okviru terminologije spadaju u grupu hijerarhijskih polja. Hijerarhijska polja su zasnovana na smisaonom odnosu hiponimije koja „oličava uključenost smisla lekseme koja je u takvoj hijerarhiji nadređena, hiperonima, [...], u smisao podređene lekseme, hiponima,[...]“⁶⁶. U mnogim jezicima mogu da se izdvoje ovakva leksička polja čime je očigledno da brojni jezici dijele određene koncepte koji se odnose na vrijeme, osjećanja, mjerenje, prirodne pojave i sl.⁶⁷. Koliko leksema jedno semantičko polje obuhvata nije strogo definisano, ono može da sadrži mnogobrojne članove (ako hiperonim ima širu denotaciju) a u specifičnim slučajevima polje može da se ograniči na samo dva člana.

Analiza leksema koju smo imali u prethodnim poglavljima i sama je u određenom smislu zasnovana na semantičkim poljima jer navedena podjela terminologije u tri oblasti vrši klasifikaciju na osnovu određene zajedničke karakteristike tj. predmetnog registra. Pomenuta karakteristika podrazumjeva specifičnu tematiku, odnosno pripadnost jednoj oblasti ljudske aktivnosti. Dakle, ako se slobodno protumači, tri opšta polja koja su izdvojena su ekonomsko, pravno i socijalno. Ona uključuju pojmove koji su karakteristični za takav kontekst iako sadrže i primjere opštih, nespecifičnih pojmova koji su ušli u određenu klasifikaciju jer ih je prosto kontekst ovog teksta tu smjestio. Ipak, jasno je da bi ovakva podjela bila preopširna ako se analiziraju isključivo semantička polja, pogotovo opštih pojmova, a ne prevodni ekvivalenti. Naročito što u svakoj oblasti postoji bar jedan primjer manjeg, preciznije definisanog semantičkog polja koje taj skup leksema izdvaja od

⁶³ Tvtrko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, Zmaj, Novi Sad, 2008, str. 138.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*, str. 139.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 121.

⁶⁷ Mona Baker, *In Other Words (A coursebook on translation)*, Routledge, London, 1992, str. 18.

ostalnih iz navedenog opšteg polja (pravnog, ekonomskog ili socijalnog) kojem pripadaju.

Odabrana semantička polja nisu toliko opširna kao polja koja definišemo u jeziku, jer je izbor leksema ograničen. Izabrane su lekseme koje dijele određene komponente značenja, zajednički smisao i koje možemo organizovati pod jednim opštim terminom (hiperonimom). Ako započnemo sa terminologijom ekonomskog registra (koja je oskudna u tekstu), riječ je pretežno o nezavisnim pojmovima koji dijele pripadnost ovom registru. Ako strogo ne odredimo granice i kriterijume jednog polja, od ograničenog izbora leksema mogu se izdvojiti dva semantička polja. Naveli smo da jedan od ključnih termina (**up-rating**) potiče iz ove oblasti. Zajednički osnovni smisao „povećanja novčane vrijednosti“ dijele i termini **index-linking** i **indexation**. Ipak, ova dva termina nose i dodatne komponente značenja koje podrazumjevaju „rast cijena“. Ako bismo osnovni smisao polja proširili na „prilagođavanje novčane vrijednosti“, ono bi moglo da uključi i termin **inflation**, iako on obično nosi negativnu konotaciju „pada vrijednosti“. Vrijednost penzija zavisi i od inflacije i ovdje bi se svakako mogla uspostaviti veza, bilo da je riječ o proporcionalnom (**indexation**), ili obrnuto proporcionalnom odnosu (**inflation**).

Drugo semantičko polje u okviru ekonomskog registra odnosi se na lekseme **income**, **earnings** i **revenue**. Osnovni smisao koji dijele možemo da uprostimo u sintagmu „zarađeni novac“. Naravno, postoje komponente značenja koje ih odvajaju i zbog kojih se koriste u različitom kontekstu. Od ovih leksema ona čije značenje ima opšti karakter jeste leksema **earnings** („primanja“). Termin **income** je preciznije definisan jer ga kontekst obično određuje kao „primanja“ tj. „dohodak“ zaposlenog lica (ali moguće i neke regije ili države). Sličnog karaktera je i termin **revenue**, preveden kao „prihod“, s tim što ovaj termin podrazumjeva novac dobijen od poslovnih aktivnosti preduzeća ili u slučaju države – novac dobijen preko oporezivanja, naplaćivanja kazni i sl.

Što se tiče terminologije iz oblasti socijalne zaštite, takođe možemo izdvojiti dva semantička polja, opširnija od prethodna dva i, za razliku od njih, povezana. Prvo semantičko polje odnosi se na lekseme koje za osnovni smisao imaju „novčanu pomoć“ a to su: **welfare**, **support**, **allowance** i **benefit**. Termin **benefit** uopšteno označava finansijsku pomoć koju pružaju institucije i prevodi sa kao „davanje“ ili „naknada“. Zbog svog, uslovno rečeno, neutralnog karaktera, ova leksema ima i najveći kolokacijski okvir jer se javlja u varijantama **health benefit**, **maternity**

benefit, incapacity benefit i survivor's benefit. Sličnu funkciju u ovom kontekstu ima i termin **allowance** u smislu definisane sume novca koja se redovno daje u određene svrhe. Ona se javlja u varijanti **jobseeker's allowance** i po analogiji sa prethodnim primjerom, **maternity allowance**. Zahvaljujući ovom primjeru primjećujemo da lekseme **benefit i allowance** možemo da tretiramo kao sinonime s obzirom da se koriste za označavanje istog pojma i dijele isti prevodni ekvivalent („porodiljski dodatak“). Ako argumente za ovo potražimo izvan teksta, dokaz nam pruža ista grupa kolokata koje obuhvataju glagole (*be entitled to, get, receive, grant, give..*) Kod termina **welfare** uočavamo izraženu socijalnu konotaciju, u obliku **social welfare** („socijalna pomoć“) koji podrazumjeva bilo koji vid pomoći uključujući i novčanu, koju dobijaju lica kojima je potrebna. Lexema **support** zahvaljujući polisemiji dobila je u ovom kontekstu i značenje „novčane pomoći“ kao **income support**, iako njen socijalni karakter nije toliko izražen kao u prethodnom primjeru.

Drugo semantičko polje koje možemo izdvojiti odnosi se na kolokacijski okvir leksema prvog polja. U prvom polju nalaze se imenice koje označavaju različite oblike novčane pomoći a u drugom polju možemo grupisati oblike (glagole i imenice) koji za osnovni smisao imaju „davanje tj. isplatu novčanih sredstava“. U tom smislu prednjači glagol **pay** (npr. **pay benefits/pensions/contributions**). Glagoli **make i provide** se u okviru teksta presude tretiraju kao sinonimi glagola **pay** te ih nalazimo u istom kolokacijskom okruženju. Primjeri koji se odnose na glagole su siromašniji za razliku od imeničke grupe koja sadrži primjere kao što su **payment, receipt, take-up, grant, provision**.

Terminologija iz pravnog domena donosi najviše po pitanju semantičkih polja. Prvo se može izdvojiti polje koje se odnosi na pravno djelovanje tj. pojmovi sadržani u polju za osnovni smisao imaju „pravila koja obavezuju“. Odnosi se na lekseme **law, legislation, act, regulation, order**. Sve se one koriste u pravnom kontekstu s tim što se lekseme **law i legislation** obično koriste u opštem kontekstu zakona i zakonodavstva a termini **act, regulation i order** se upotrebljavaju u specifičnom, preciznije definisanom okruženju (kao što su pojedinačni zakoni ili regulative).

Sljedeće semantičko polje koje možemo izdvojiti odnosi se na konkretno pravno djelovanje, tj. sudski postupak. Po tom kriterijumu možemo da grupišemo lekseme **procedure, proceeding i case**. Termin **procedure** spada u grupu opštih termina (grupa 3) ali se koristi i u pravnom kontekstu i u tom smislu ima najmanje pravne konotacije. Termin **case** spada u polu-tehničku terminologiju (grupa 2) koji pored

opšteg značenja ima i više značenja u samom pravnom kontekstu od kojih jedno podrazumjeva i sudski postupak. Leksema **proceeding** je definisana kao tehnički termin (grupa 1) i kao takav ima izrazito pravnu konotaciju.

Semantičko polje koje čine termini **application, appeal, complaint, claim** i **submission** odnosi se na pojmove koji dijele osnovni smisao „dokumenta koji se zvanično predaje nadležnom organu“, u ovom slučaju Evropskom sudu za ljudska prava. Od navedenih leksema neutralan karakter može da se pripíše terminima **application** (koji predstavlja formalni zahtjev uopšteno) i **submission**, u smislu bilo kakvog dokumenta koji se podnosi sudu. Pojmovi **appeal** i **complaint** vezuju se izričito za kontekst podnošenja žalbe sudu, s tim da termin **appeal** ima izrazito pravnu konotaciju. Leksema **claim** povlači konotaciju traženja, odnosno potvrđivanja određenog prava.

Od ostalih termina koji nemaju toliko izraženu pravnu konotaciju, a u svrhu analize su klasifikovani u domen pravnog registra, pominju se lekseme **national, citizen, inhabitant, resident**. Sve one u osnovi znače „lice koje živi na određenom mjestu ili u određenoj državi“. To je smisao koji im je zajednički s tim što zbog određenih komponenti postoje razlike. Termini **resident** i **inhabitant** stavljaju naglasak na prebivalište dok kod termina **national** i **citizen** treba napomeniti i da postoje određene razlike u zavisnosti od registra. U opštem registru ovi termini mogu da se posmatraju kao sinonimi jer u definicijama opšteg registra termin **national** se obrazlaže kao *a citizen of a particular country*. Ipak, u pravnom registru, naročito ako se lekseme javljaju u istom kontekstu, potrebno je odrediti i dva različita prevodna ekvivalenta. Stoga je u tekstu prevoda **national** označen kao „državljanin“ određene države, dok leksemu **citizen**, da bi se termini razlikovali, možemo definisati kao „građanina“.

Sljedeće semantičko polje opštih termina obuhvata pojmove koji se odnose na dokumente, preciznije, zajednički smisao bio bi im „ugovor“. To su lekseme **arrangement, agreement, treaty** i **convention**. Dakle, svaki od njih podrazumjeva neku vrstu ugovora među učesnicima s tim što se leksema **arrangement**, koja ima opšte značenje, zahvaljujući datom kontekstu tumači kao „ugovor“. Lekseme **agreement, treaty** i **convention** imaju izraženu pravnu konotaciju i obično se javljaju u kontekstu sklapanja međunarodnih ugovora.

U ovom poglavlju bavili smo se analizom semantičkih tj. leksičkih polja koja su izdvojena u okviru odabrane terminologije. Semantička polja su organizovana po

principu klasifikacije terminologije na tri oblasti. To znači da su polja identifikovana unutar pojedinačnih oblasti i analiza je izvršena u okviru ekonomskog, socijalnog i pravnog registra. U nastavku rada iznosimo zaključke do kojih nas je analiza dovela.

IV Zaključak

Predmet ovoga rada bila je semantička analiza odabranih jezičkih elemenata u presudi Evropskog suda za ljudska prava. Analiza je zasnovana na prevodilačkim tehnikama putem kojih se došlo do odgovarajućih prevodnih ekvivalenata kako pojedinačnih termina (i njihovih kolokacija i fraza) tako i većih struktura tj. rečeničnih konstrukcija i njihovih dijelova. Dakle, analiza je prvenstveno bila praktičnog karaktera, usmjerena na konkretni korpus koji potiče iz pravnog diskursa dok su teorijska razmatranja nauke o prevođenju poslužila kao osnov za analizu. Tekst presude je, naravno, pravnog karaktera s tim što je specifična tematika kojom se bavi omogućila da se leksičke jedinice grupišu u tri kategorije tj. oblasti (pravnu, ekonomsku i oblast socijalne zaštite). Odabrana terminologija je pored tehnika prevođenja sagledana i iz ugla semantičkih odnosa, preciznije semantičkih (leksičkih) polja koja su se mogla identifikovati u okviru terminologije.

Kao što je navedeno, analiza je obuhvatila tri aspekta u okviru teksta presude: rečenične strukture (tj. „okruženje“ u koje je smještena terminologija), odabrane termine i semantička polja vezana za terminologiju. Kada govorimo o prvom aspektu (o planu rečeničnih struktura), treba napomenuti da primijenjene prevodilačke tehnike ne donose varijacije u zavisnosti od registra (opšteg ili pravnog, u ovom slučaju). Cilj je bio da se ne zapostave i veće tekstualne cjeline koje nisu ništa manje vrijedne analize od predmetne terminologije. Naveli smo da, poštujući načelo vjernosti izvornom tekstu koje je obrazložio Njumark, prevod nastoji da dosljedno ispoštuje strukturu izvornog teksta. Kada nema većih nepodudarnosti među jezicima, bilo da su u pitanju gramatičke ili sintaksičke stavke, zaključujemo da na nivou čitavog teksta preovladava tehnika kalkovanja jezičkih konstrukcija izvornog teksta presude. U slučaju kada treba izvršiti određene prevodilačke intervencije, tehnike koje su bile u najvećoj mjeri zastupljene odnose se na transpoziciju, permutaciju, modulaciju a od „manjih“ intervencija izostavljanje/dodavanje jezičkih elemenata (u okviru fraze ili rečenice). Od pomenutih tehnika, transpozicija je i najviše izražena jer ona obuhvata brojne gramatičke kategorije i u tom smislu je došla do izražaja ona specifičnost pravnog jezika koja se odnosi na obilnu upotrebu elemenata poput participa u vidu redukovanih adverbijalnih i relativnih klauza, infinitivnih oblika i gerunda. Potrebno

je ove oblike prilagoditi jeziku cilju i popuniti jezičke praznine (u vidu odnosa nulte korespondencije koji podrazumjevaju odsustvo participia i gerunda u našem jeziku). Dakle, na strukturnom planu, odmah nakon doslovnog prevoda rečeničnih konstrukcija slijedi tehnika koja obuhvata gramatičke stavke (transpozicija); modulacija koja se odnosi na transformaciju semantičkog sadržaja je i najmanje zastupljena (većinom u vidu antonimijskog prevoda).

Kada govorimo o analizi samih termina, naveli smo da su oni grupisani u tri kategorije. Terminologija iz pravne oblasti je najznačajnija za analizu zbog same prirode teksta (presude). Ona je prethodno u radu organizovana u tri grupe termina (tehnički, polu-tehnički i opšti). U skladu s tim, lekseme su analizirane odgovarajućim redoslijedom. Tehnički termini (*judge, legislation, merits, breach...*) izazvali su najmanje poteškoća jer oni imaju svoje ustanovljene prevode tzv. funkcionalne ekvivalente koje se po konvenciji koriste (npr. **merits** se uvijek prevodi kao „pravna valjanost“). Zahtjevniji su bili polu-tehnički termini koji su usvojili pravno značenje, kao i termini opšteg registra. S obzirom da kontekst ima presudan uticaj na dijapazon njihovog značenja, prevodilac ne smije da posmatra ove termine kao izolovane elemente. Imajući u vidu da je kod ovih termina izražena polisemija, možemo da isključimo njihova primarna značenja te kada se analiziraju pojedinačno i u okviru svojih kolokacija i fraza, u prvi plan dolaze ograničeno doslovni ekvivalenti kao prevodna rješenja (npr. **case** – predmet/slučaj). Učestala je i upotreba transpozicije, obično u okviru fraza (**a claim in equity** – zahtjevati ravnopravan tretman). Pored navedenih, primijenjene su i tehnike adaptacije, generalizacije, konkretizacije, modulacije, permutacije, minimalne jedinice ali i parafraze, odnosno opisnog prevoda kada su u pitanju nulti odnosi tj. nepostojanje odgovarajućeg rješenja u vidu minimalne jedinice u jeziku cilju (**applicant** – podnosilac predstavke).

Kada se analiziraju prevodni ekvivalenti termina iz ekonomske oblasti, primjećuje se da se do velikog broja prevodnih rješenja došlo preko opisnog prevođenja. Razlog za to se krije u semantičkoj kompleksnosti termina koja se nije mogla izraziti ni dosljedno ni ograničeno doslovnim prevodom, niti minimalnom jedinicom (primjeri za to su **up-rate, index-link, means-test**). Za prevođenje termina iz ekonomske oblasti primijenjene su i tehnike dosljedno doslovnog (**tax** – porez) i ograničeno doslovnog prevoda (**fund** – sredstva), koji je često kombinovan sa tehnikom izostavljanja (**the rate of inflation** – stopa inflacije). Nešto rjeđe se primjenjuju adaptacija (**inflation** – inflacija), permutacija (**price inflation** – inflacija

cijena), transpozicija (**be subject to tax** – podlijegati oporezivanju), generalizacija (**earnings** – primanja), upotreba sinonima (**increase** – **povišica**) i funkcionalnih ekvivalenata (**National Insurance Fund** – Fond penzijskog osiguranja).

U vezi sa leksemama koje su svrstane u oblast socijalne zaštite, tehnike prevođenja variraju. Nema dominantnog postupka već prije možemo govoriti o kombinaciji adaptacije (**pension** – penzija), dosljedno doslovnog prevoda (**contribution** – doprinos), ograničeno doslovnog prevoda (**allowance** – naknada), permutacije (**social security system** – sistem socijalnog osiguranja) kao i opisnog prevoda (**old age security benefits** – socijalna davanja za lica treće dobi) i parafraze (**benefit** – uživati koristi). Posebno treba izdvojiti i značajan broj funkcionalnih ekvivalenata što je i očekivano s obzirom da države u okviru svog uređenja predviđaju i sisteme socijalnog osiguranja. Time je omogućeno uspostavljanje ekvivalencije među pojmovima koji u svojim sistemima imaju identičnu ili sličnu funkciju. U prevodu se ti primjeri odnose na, između ostalog, **social care benefit** – davanja socijalne pomoći, **maternity allowance** – porodijska naknada, **informal care** – kućna njega, **National Insurance Contributions** – doprinosi penzijskom osiguranju itd.

Kada su u pitanju semantička polja izdvojena u okviru termina, slobodno možemo reći da je poglavlje posvećeno njima inspirisano određenim izazovima koji su se javili prilikom prevođenja tih termina. Da se podsjetimo, semantička polja obuhvataju pojmove koji dijele određeni smisao. Napomenuli smo i da su se pojmovi iz presude koji su grupisani u semantička polja našli tu zahvaljujući kontekstu samog teksta. Dakle, određeni pojmovi mogli su da se grupišu u polja zahvaljujući izboru leksema koje su ponuđene u tekstu. Svaka od tih leksema ima primarni kontekst u kojem se koristi i po čemu se ona razlikuje od druge lekseme iz istog polja. Poteškoće u prevodu nastaju kada se korespondentni pojmovi ne mogu naći u jeziku cilju, jer ne postoje termini koji bi odgovarali svakom izvornom pojmu pojedinačno. Stoga se prevodilac nalazi u nezahvalnoj situaciji: da li narušiti izvornu strukturu, leksičku raznolikost i stilska obilježja originala i različite pojmove prevoditi opštim (tj. u kontekstu semantičkih polja prevoditi ih hiperonimom) ili se upustiti u nimalo lak zadatak pronalaženja zasebnih ekvivalenata kako bi se u najvećoj mjeri očuvao i replikovao izvorni izražaj. Kako je čitav prevod zasnovan na načelu dosljednosti izvornom tekstu, onda se i u ovom slučaju treba pridržavati datog načela. Kada god je to bilo moguće, prevodna ekvivalencija među pojmovima je ostvarena i tu govorimo o

zasebnim prevodnim ekvivalentima za svaku izvornu leksičku jedinicu. Ipak, u prevodu se nešto od jezičkog materijala nekada i gubi, upravo zbog razlika u leksičkom bogatstvu dva jezika. I dok se u izvornom tekstu javljaju različite lekseme, u prevodu su neki od pojmova morali da dijele prevodne ekvivalente, što primjećujemo i u većini semantičkih polja. Standardni primjer semantičkog polja vezanog za pravnu terminologiju odnosi se na skup leksema kao što su **law**, **legislation**, **act**, **regulation**, **order** od kojih svaka podrazumjeva „pravilo koje obavezuje“. Za pojmove **legislation**, **regulation**, **order** postoje zasebni ekvivalenti (zakonodavstvo/regulativa/nalog) ali pojmovi **law** i **act** u našem jeziku ne mogu da se razgraniče i dijele prevodno rješenje „zakon“, dok u engleskom jeziku postoji razlika u upotrebi. Slično, u tekstu mogu da se grupišu termini **national**, **citizen**, **inhabitant** i **resident**. Ako zanemarimo njihovu upotrebu u opštem registru, u pravnom registru, a naročito kada su upotrebljeni u istom kontekstu, ovi pojmovi treba da se razlikuju. U praksi, ograničenja koja nameće naš jezik to ne dozvoljavaju i zato dok lekseme **national** i **citizen** imaju zasebne prevode, **inhabitant** i **resident** dijele prevodni ekvivalent „stanovnik“. Slične primjere nam daju i druga semantička polja, a oni nam pokazuju da poteškoće u prevođenju mogu da uzrokuju različiti elementi, na koje prevodilac nema uticaja. Reprodukovanje izvornih intencija nije jednostavno kada prepreku stvara tako ozbiljan ograničavajući faktor kao što je leksika jednog jezika.

Imajući u vidu navedene stvake analize, došli smo da par zaključaka. Kada su u pitanju tekstovi pravnog karaktera, možemo reći da je prevodiočev posao smješten u prethodno definisan okvir. Formalni tekstovi obično prate prethodno ustanovljene forme koje i prevodilac treba da ispoštuje. Varijacije i prevelika odstupanja od izvornog materijala nisu poželjne ni u jezičkom ni u stilskom smislu (osim kada to izvorni tekst dopušta). Zbog toga se za ovakve tekstualne forme koristi tehnika doslovnog prevođenja na planu rečenične strukture. Što se tiče predmetnog (pravnog) registra, odnosno tehničkih termina svojstvenih ovom registru, prevodna rješenja se javljaju u vidu funkcionalnih ekvivalenata povezujući termine koji su isto rangirani po funkciji u dva pravna sistema. Za ostale lekseme, bilo da pripadaju opštem registru ili zbog svoje polisemije povremeno zakorače u domen pravnog registra, koriste se ostale tehnike prevođenja poput transpozicije, modulacije, adaptacije, generalizacije, opisnog prevoda/parafraze itd. Svaku od njih prevodilac koristi da bi u najvećoj mogućoj mjeri prenio smisao izvornog teksta, iako mu često to otežavaju različita leksička, gramatička i druga ograničenja jezika cilja. Možemo zaključiti da

prevođenje tekstova pravnog karaktera u određenoj mjeri sputava i ograničava slobodu izražaja (pa i talenat) jednog prevodioca. Međutim, ono se nikako ne može smatrati neinspirativnim. Svaka potraga za prevodom gradi i izoštrava jezičku intuiciju prevodilaca, bilo da se prevodi književnost ili tekst jedne presude, i upravo ta želja za boljim, kvalitetnijim prevodom je neprocjenjiva u naporima prevodilaca da premoste jaz koji dijeli dvije kulture.

V Glosar

abroad	- in or to a foreign country	inostranstvo
accounting	- the systematic and comprehensive recording of financial transactions pertaining to a business	knjigovodstvo
acquire	- to gain sth by your own efforts, ability or behaviour	steći
across the board	- idm involving everyone or everything in a company, an industry, etc.	sveobuhvatno
adjourn	- to stop a meeting or an official process for a period of time	odložiti
admissible	- that can be allowed or accepted especially in a court of law	prihvatljivost
adverse	- negative and unpleasant; not likely to produce a good result	negativan
advocacy	- the giving of public support to an idea, a course of action or a belief	propagiranje
agent	- a person whose job is to act for, or manage the affairs of other people in business, politics, etc.	zastupnik
agree	- to have the same opinion as sb; to say that you have the same opinion	složiti se
agreement	- an arrangement, a promise or a contract made with sb	sporazum
allege	- to state sth as a fact but without giving proof	navoditi
allocation	- the act of giving sth to sb for a particular purpose	raspodjela
ambit	- the range of the authority or influence of sth	domen
amount to	- to be equal or the same as sth	predstavljati
analogous	- similar in some way to another thing or situation and therefore able to be compared with	istovjetan
annexe	- an extra section of a document	prilog

annual	- relating to a period of one year	godišnji
appeal	- to make a formal request to a court of law or to sb in authority for a judgment or a decision to be changed	žaliti se
appeal	- a formal request to a court of law or to sb in authority for a judgment or a decision to be changed	žalba
applicant	- a person who applies for sth, especially court relief	podnoslac predstavke
application	- a formal request for sth	predstavka
arbitrary	- not seeming to be based on a reason, system or plan and sometimes seeming unfair	proizvoljan
arcane	- secret and mysterious and therefore difficult to understand	zamršen
argument	- a reason or set of reasons that sb uses to show that sth is true or correct	argument
arrangement	- a plan or preparation that you make so that sth can happen; an agreement that you make with sb that you can both accept	obaveze; sporazum
artificial	- false, not what it appears to be	vještački
attract	- to make sb/sth come somewhere or take part in sth	primjenjivati
beneficiary	- a person who gains as a result of sth	korisnik
benefit	- an advantage that sth gives you; a helpful and useful effect that sth has; money provided by the government to people who need financial help because they are unemployed, ill, etc.	pogodnost; davanje
benefit v.	- to be useful to sb or improve their life in some way	iskoristiti
bi-lateral	- involving two groups of people or two countries	bilateralno
breach	- a failure to do sth that must be	povreda

	done by law	
burden	- a duty, responsibility, etc. that causes worry, difficult or hard work	teret
case	- a question to be decided in a court of law	predmet; slučaj
case-law	- law based on decisions made by judges in earlier cases	sudska praksa
challenge	- to question whether a statement or an action is right, legal, etc; to refuse to accept sth	osporiti
circumscribe	- to limit sb/sth's freedom, rights, power, etc.	ograničavati
citizen	- a person who has the legal right to belong to a particular country	građanin
citizenship	- the legal right to belong to a particular country	državljanstvo
civil servant	- a person who works in the civil service	državni službenik
claim	- a right that sb believes they have to sth, especially property, land, etc.	zahtjev
claim	- to say that sth is true although it has not been proved and other people may not believe it	tvrditi
cogent	- strongly and clearly expressed in a way that influences what people believe	uvjerljiv
coherent	- logical and well organized, easy to understand and clear	dosljedan
commitment	- a promise to do sth or to behave in a particular way, a promise to support sb/sth, the fact of committing yourself	obaveza
communal	- involving different groups of people in a community	komunalni
communicate	- to exchange information, news, ideas, etc. with sb	dostaviti
comparator	- a person with whom one compares	lice koje ima isti položaj
compatible	- able to be used together	saglasan

compensate	- to provide sth good to balance or reduce the bad effects of damage, loss, etc.	nadoknaditi
complain	- to say that you are annoyed, unhappy or not satisfied about sb/sth	žaliti se
complaint	- a reason for not being satisfied, a statement that sb makes saying that they are not satisfied	žalba
complement	- to add to sth in a way that improves it or makes it more attractive	dopuniti
complexity	- the state of being formed of many parts, the state of being difficult to understand	složenost
compulsory	- that must be done because of a law or a rule	obavezan
concede	- to admit that sth is true, logical, etc.	dopustiti
conclude	- to decide or believe sth as a result of what you have heard or seen	zaključiti
condition	- to have an important effect on sb/sth	usloviti
condition	- a rule or decision that you must agree to, sometimes forming part of a contract or an official agreement	uslov
confer	- to give sb an award, a university degree or a particular honour or right	dati
confine	- to keep sb/sth inside the limits of a particular activity, subject, area, etc.	smanjiti domen djelovanja
consider	- to think about sth carefully, especially in order to make a decision	razmatrati; smatrati; ustanoviti
consistency	- the quality of always behaving in the same way or of having the same opinions	dosljednost
consolidate	- to join things together into one	konsolidovati
constitute	- to be considered to be sth	predstavljati
contend	- to say that sth is true, especially in	tvrditi; dokazivati

	an argument	
contractual	- connected with the conditions of a legal written agreement	ugovorni
Convention	- an official agreement between countries or leaders	Konvencija
core	- the most important part of sth	suštinsko
corpus	- a collection of written or spoken texts	korpus
court	- the place where legal trials take place and where crimes, etc. are judged	sud
cover	- hidden or protected by sth	pokrivenost
credit with	- to believe that sb/sth has a particular good quality or feature	pripisati
currency	- the system of money that a country uses	valuta
daunt	- to make sb feel nervous and less confident about doing sth	pozamašan
decide	- to make an official or legal judgment	odlučiti
declare	- to say sth officially or publicly	proglasiti
deliver (judgment)	- to hand down	izreći (presudu)
deployment	- the effective use of sth	raspodjela
depreciation	- reducing the value of a particular asset over a particular period of time	smanjenje vrijednosti; depresijacija
deprivation	- the fact of not having sth that you need, like enough food, money or a home; the process that causes this	uskraćivanje; izostanak
destitute	- without money, food and other things necessary for life	siromašan
detrimental	- harmful	štetan
differential	- a difference in the amount, value or size of sth	različit
discrepancy	- a difference between two or more things that should be the same	nedosljednost
dismiss	- to say that a trial or legal case should not continue because there is not enough evidence	odbaciti
dissenting opinion	- a judge's statement giving reasons	izdvojeno mišljenje

	why he or she disagrees with a decision made by the other judges in a court case	
	- a clear difference or contrast	
distinction	especially between people or things that are similar or related	razlika
	- the act of giving or delivering sth to a number of people	
distribution		raspodjela
	- a belief or set of beliefs held and taught by a Church, a political party, etc.	
doctrine		doktrina
	- the place where sb lives, especially when it is stated for official or legal purposes	
domicile		domicil
	- living in a particular place	
domiciled		imati stalno prebivalište
	- a rough written version of sth that is not yet in its final form	
draft		nacrt
	- a person who earns money for a job that they do	
earner		lice koje zarađuje
	- a person who is eligible for sth or to do sth is able to have or do it because they have the right qualifications, are the right age, etc.	
eligible		ispuniti uslove
	- to leave your own country to go and live permanently in another country	
emigrate		emigrirati
	- to pass a law	
enact		propisati
	- to make sure that people obey a particular law or rule	
enforce		sprovoditi
	- to begin sth or become involved in sth	
enter into		stupiti
	- to give sb the right to have or do sth	
entitle		imati/steći pravo
	- the official right to have or do sth	
entitlement		pravo
	- having the same rights or being treated the same way as other people, without differences such as race, religion or sex being considered	
equal		ravnopravan
	- a gradual destruction or	
erosion		opadanje

	weakening of sth	
establish	- to discover or prove the facts of a situation	ustanoviti
examine	- to consider or study an idea, a subject, etc. very carefully	razmotriti
exchange rate	- the process of changing an amount of one currency for an equal value of another	devizni kurs
exclusion	- the act of excluding sb/sth	isključivanje
exhaustive	- very thorough; looking at every detail	iscrpan
expatriate	- a person living in a country that is not their own	iseljenik
exportability	- the selling and transporting of goods to another country	izvoz
extract	- to get a particular feeling or quality from a situation	izvući
fallacy	- a false way of thinking about sth	pogrešno rasuđivanje
final	- that cannot be argued with or changed	konačan
find	- to have a particular feeling or opinion about sth	ustanoviti; utvrditi; smatrati
first instance	- a stage i.e. court in which legal proceedings are initiated	prvostepeni postupak
force	- the strong effect or influence of sth	ubjedljivost
frailty	- weakness and poor health	slabost
frozen country	- the term refers to overseas countries where pensions of British pensioners are "frozen" at a certain rate, depending on a country where they live and receive their pensions	"zamrznuta država"
fund	- money that is available to be spent	sredstva
fund	- to provide money for sth, usually sth official	finansirati
fundamentally	- used when you are saying what is the most important thing about sb/sth	suštinski
gain	- financial profit	prihod

gear toward	- to make, change or prepare sth so that it is suitable for a particular purpose	upravljati prema
generate	- to produce or create sth	stvarati
graduated pension	- a state pension paid under a system in which both contributions and payments were in proportion to wages or salary	dopunska penzija
grant	- a sum of money that is given by the government or by another organization to be used for a particular purpose	dodjela (penzije)
ground	- a good or true reason for saying, doing or believing sth	osnov
hand down	- to officially give a decision/statement, etc.	donijeti
hardship	- a situation that is difficult and unpleasant because you do not have enough money, food, clothes, etc.	nedaća
hold	- to have a belief or an opinion about sb/sth	smatrati; utvrditi; donijeti odluku
host	- a country, a city or an organization that holds and arranges a special event	domaćin
identifiable	- that can be recognized	prepoznatljiv
ill-founded	- not based on fact or truth	neosnovan
illustrative	- helping to explain sth or show it more clearly	jasan
impair	- to damage sth or make sth worse	narušiti
in conjunction with	- idm together with	u vezi sa
in line with	- idm similar to sth or so that one thing is closely connected with another	u skladu sa
in respect of	- idm concerning	u odnosu na; u vezi sa; po pitanju
in terms of	- idm used to show what aspect of a subject you are talking about or how	u smislu

	you are thinking about it	
incapacity benefit	- a state benefit that replaced invalidity benefit and sickness benefit in April 1995. It is paid at three basic rates, the two highest of which are taken into account as taxable income	naknada po osnovu nesposobnosti za rad
income	- the money that a person, a region, a country, etc. earns from work, from investing money from business, etc.	prihod/dohodak
income support	- an income related benefit payable under the Social Security Acts to persons over 16 whose income and savings do not exceed a prescribed amount, an who are not working 16 and more hours a week and (if applicable) whose spouses or cohabitants are not working 24 hours or more a week and who are incapable or unavailable for work	pomoć zbog nedovoljnih primanja
incompatible	- two actions, ideas, etc. that are incompatible are not acceptable or possible together because of basic differences	neusaglašen
increase	- a rise in the amount, number or value of sth	povišica
incur	- if you incur sth unpleasant you are in a situation in which you have to deal with it; if you incur costs you have to pay them	nanositi
indexation	- the linking of increases in wages, etc. to increases in prices	indeksacija
index-link	- to rise in value according to increases in the cost of living	povećavati u skladu sa rastom indeksa cijena
inflation	- a general rise in the price of services and goods in a particular country, resulting in a fall in the value of money	inflacija

informal care	- regular assistance to another person without any payment for the care, provided by any person, such as a family member, friend or neighbour	kućna njega
inhabitant	- a person or an animal that lives in a particular place	stanovnik
inherent	- that is a basic or permanent part of sb/sth and that cannot be removed	urođen
insurmountable	-that cannot be dealt with successfully	nepremostiv
interconnect	- to connect similar things	međusobno povezati
interest rate	- the extra money that you pay back when you borrow money or that you receive when you invest money	kamatna stopa
interference	- the act of interfering	mješanje
interlocking	- to fit or be fastened firmly together	isprepleten
intervene	- to become involved in a situation in order to improve or help it	intervenirati
intricate	- having a lot of different parts and small details that fit together	komplikovan
jobseeker's allowance	- a taxable benefit that replaced both unemployment benefit and income support for jobseekers from 7 October 1996	naknada po osnovu nezaposlenosti
judgement	- a decision made by a court in respect of the matter before it	presuda
judicial review	- the simplified procedure by which prerogative and other remedies have been obtainable in the High Court against inferior courts, tribunals and administrative authorities	preispitivanje sudske odluke
justify	- to show sb/sth is right or reasonable	opravdati
kinship	- the fact of being related in family	srodstvo
leaflet	-a printed sheet of paper or a few printed pages that are given free of charge to advertise or give	pamflet

	information about sth	
leave	- official permission to do sth	odobrenje
	- legal persons comprise two kinds: natural persons (people) and	
legal person	juridical persons (groups of people, such as corporations, which are treated by law as if they were persons)	pravno lice
	- a law or set of laws passed by a parliament	zakonodavstvo; zakon
legislation		
legitimate	- allowed and acceptable according to the law	legitiman
	- to make a formal statement about sth to a public organization or authority	podnijeti
lodge with		
longevity	- long life, the fact of lasting a long time	dug život
	- to give sb, especially a government or a committee, the authority to do sth	regulisati
mandate		
manifestly	- easy to see or understand	očigledan
	- ECHR concept developed when considering whether a member state of the European Convention of Human Rights has breached the convention. The doctrine allows the court to take into account the fact that the Convention may be interpreted differently depending on the member state.	polje slobodne procjene
margin of appreciation		
	- important and needing to be considered	značajan
material		
	- a payment (maternity allowance) made to a pregnant woman who usually works but does not qualify for statutory maternity pay	porodiljski dodatak
maternity benefit		
	- an official check of sb's wealth or income in order to decide if they are poor enough to receive money from the government for a particular	određivanje u odnosu na imovinsko stanje
means-test		

	purpose	
	- the substance of a legal dispute and not the technicalities that can affect a lawsuit. A judgement on the merits is the final resolution of a particular dispute	pravna valjanost
merits		
	- a person who moves from one places to another, especially in order to find work	iseljenik
migrant		
	- a citizen of a particular country	državljanin
national		
	- a real human being	fizičko lice
natural person		
	- a person who does not live permanently in a particular country	lice koje nije stanovnik
non-resident		
	- to mention sth because it is important or interesting	primjetiti
note		
	- to formally or officially tell sb about sth	zavesti
notify		
	- not influenced by personal feelings or opinions	objektivan
objective		
	- monthly payments made to retired people	socijalna davanja za lica treće dobi
old age security benefits		
	- a thing that has not been included or done	nedostatak
omission		
	- to use sth or make it work	funkcionisati, voditi se
operate		
	- sth that sb is told to do by sb in authority	nalog
order		
	- government orders of a legislative character made by the Crown and members of the Privy Council either under statutory powers conferred on Her Majesty in Council or in exercise of the royal prerogative	Krunski savjet
Order in Council		
	- to create sth new	formirati
originate		
	- the pace at which economic growth increases during a given interval	stopa rasta
pace of growth		
	- to take part in or become involved in an activity	učestvovati
participate		
	- the right of an owner of an asset to exploit it for monetary gain	materijalno pravo
pecuniary right		

penalise	- to put sb at a disadvantage by treating them unfairly	kažnjavati
penalty	- a disadvantage suffered as a result of sth	kazna
pending	- while waiting for sth to happen, until sth happens	u postupku
pension	- an amount of money paid regularly by a government or company to sb who is considered to be too old or too ill to work	penzija
pensionable age	- the age at which sb qualifies for receiving a pension.	starosna dob za penziju
percentage	- the number, amount, rate of sth, expressed as if it is part of a total which is 100	procenat
pointedly	- in a way that is clearly intended to show what you mean or to express criticism	tačnije
possessions	- the state of having or owing sth	imovina
pre-eminent	- more important, more successful or of a higher standard than others	prvenstveno
presuppose	- to depend on sth in order to exist or be true	neizbježno značiti
prevail	- to persuade sb to do sth	prevagnuti
procedure	- the official or formal order or way of doing sth, especially in business, law or politics	procedura
proceeding	- the process of using a court of law to settle a dispute or to deal with a complaint	postupak
property	- a thing or things that are owned by sb; a possession or possessions	imovina
Protocol	- the first or original version of an agreement, esp. a treaty between countries, etc; an extra part added to an agreement or treaty	protokol
provide	- to give sth to sb or make it available for them to use; to state that sth will or must happen	pružati; predviđati
provision	- the act of supplying sb with sth	pružanje; odredba

	they need or want; a condition or an arrangement in a legal document	
publicise	- to make sth known to the public	informisati
pursuant to	- according to or following sth, especially a rule or law	u skladu sa
QC	- a senior barrister of at least ten year's practice who has received a patent as one of Her Majesty's counsel learned in the law	savjetnik krune
qualify	- to have or give sb the right to do sth	kvalifikovati se
rand	- the unit of money in the Republic of South Africa	rand
random	- done, chosen, etc. without sb thinking or deciding in advance what is going to happen	nasumičan
rate	- a fixed amount of money that is charged or paid for sth	vrijednost
rationale	- the principles or reasons that explain a particular decision, course of action, belief, etc	obrazloženje
reasonable	- fair, practical, sensible	razuman
recall	- to remember sth	podsjecati
reciprocity	- a situation in which two people, countries, etc. provide the same help or advantages to each other	reciprocitet
recompense	- to do sth for sb or give them a payment for sth that they have suffered	nadoknaditi
referral	- the act of sending sb who needs professional help to a person or place that can provide it	upućivanje
regulation	- an official rule made by a government or some other authority	regulativa
rely on	- to need or be dependent on sb/sth	po osnovu
remedy	- a way of dealing with a problem using the processes of the law	lijek
repatriate	- to send or bring sb back to their own country	vraćati se u domovinu

requirement	- sth that you must have in order to do sth else	zahtjev; uslov
requisite	- necessary for a particular purpose	potreban
residence	- the state of living in a particular place; permission to live in a country that is not your own	prebivalište
resident	- a person who lives in a particular place or who has their home there	stanovnik
respective	- belonging or relating separately to each of the people or things already mentioned	pojedinačan
retain	- to keep sth	zadržati
retirement (pension)	- the fact of stopping work because you have reached a particular age	starosna (penzija)
revenue	- the money that a government receives from taxes or that an organization, etc. receives from its business	prihod
safeguard	- to protect sth from loss, harm or damage; to keep sth safe	garantovati
scope	- the range of things that a subject, an organization, an activity, etc. deals with	okvir; opseg
scrutinize	- to look at or examine sb/sth carefully	preispitati
section	- a separate part of a document, a book, etc; a separate group within a larger group of people	član; Odjeljenje
set out	- to present ideas, facts, etc. in an organized way	izložiti; iznijeti
social security benefits	- payments made to individuals under the social security system run by the Department for Work and Pensions	socijalna davanja
social welfare	- various social services provided by a state for the benefit of its citizens	socijalna pomoć
spending	- the amount of money that is spent	izdatak

	by a government or an organization	
subject to	- under the authority of sth/sb - the act of giving, proposal etc. to sb in authority so that they can study or consider it; the document, etc. that you give	shodno
submission	- to apply to take part in activity in an activity, use a service etc	predstavka
subscribe	- afterwards, later	složiti se
subsequently	- dealing with real, important or serious matters	potom
substantive	- to take the place of sth/sb that is considered to be old-fashioned or no longer the best available	značajno; materijalno-pravni
supersede	- to give up sth when you are forced to	nadomjestiti
surrender	- the payment made to a beneficiary from an annuity or policy when the policyholder dies	predati
survivor's benefit	- to make or adapt sth for a particular purpose, a particular person etc.	naknade za nasljednike umrlih osiguranika
tailor	- idm to consider particular facts, circumstances, etc. when making decision about sth	kreirati
take into account	- one of a series of things that you do in order to achieve sth	uzeti u obzir
take steps	- money that has to be paid as taxes	preduzeti korake
taxation	- idm used when you are telling sb the essential facts about sth or what effect it will have, without explaining all the details	oporezivanje
the long and the short of it	- idm used to show that you are giving the general meaning of what sb has said or written rather than the exact words	ukratko
to the effect		upućivati; iznositi

treatment	- a way of behaving towards or dealing with a person or thing	tretman
treaty	- a formal agreement between two or more countries	ugovor
trivial	- not important or serious; not worth considering	površan
unanimous	- agreed or shared by everyone in a group	jednoglasan
under	- according to an agreement, a law or a system	prema
undue	- more than you think is reasonable or necessary	nepotreban
unilaterally	- done by one member of a group or an organization without the agreement of the other members	jednostran
unremunerated	- not paying sb for work they have done	bez nadoknade
uplift	- the fact of sth being raised or of sth increasing	povišica
up-rate	- to increase the rate (of pension)	povećati vrijednost (penzije)
urge	- to advise or try hard to persuade sb to do sth	uporno tražiti
violation	- doing sth against or refusing to obey a law, an agreement, etc	povreda
warrant	- to make sth necessary or appropriate in a particular situation	navesti
weighty (grounds)	- important and serious	(osnov) od manjeg značaja
working life	- connected with your job and the time you spend doing it	radni vijek

VI Literatura

1. Alcazar Varó, E. and B. Hughes, *Legal Translation Explained*, St. Jerome, Manchester, 2002.
2. Baker, M., *In Other Words – A coursebook on translation*, Routledge, London, 1992.
3. Bujas, Ž., *Veliki englesko- hrvatski rječnik (treće izdanje)*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2001.
4. Ćosić, P. i saradnici, *Rečnik sinonima*, Kornet, Beograd, 2008.
5. Dragojević., D.P., *Rečnik osnovnih termina računovodstva, revizije i informatike*, Građevinska knjiga, Beograd, 2007.
6. Đorđević, R., *Gramatika engleskog jezika*, Autor, Beograd, 1995.
7. Đorđević, R., *Uvod u kontrastiranje jezika*, Filološki fakultet, Beograd, 2004.
8. Eko, U., *Kako se piše diplomski rad*, www.scribd.com
9. Filipović, R. i saradnici, *Englesko-hrvatski ili srpski rječnik (dvanaesto izdanje)*, Školska knjiga i grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1986.
10. Frawley, W., *Linguistic Semantics*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1992.
11. *Glossary of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe – Directorate General of Human Rights, 2006.
12. Hlebec, B., *English Semantics*, University of Belgrade, 2005.
13. Hlebec, B., *Opšta načela prevođenja*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.
14. Ilić, M., *Naučno istraživanje (drugo izdanje)*, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Beograd, 1996.
15. Leech, J., *Semantics. The Study of Meaning (Second Edition)*, Penguin Books, London, 1981.
16. Lyons, J., *Semantics*, Vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 1977.
17. Malmkjær, K., *Linguistics and the Language of Translation*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2005.
18. Munday, J., *Introducing Translation Studies*, Routledge, London, 2001.
19. Newmark, P., *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London, 1988.

20. *Odabrane presude Evropskog suda za ljudska prava 2*, ur. Zoran Pažin, prevela Vesna Bulatović, Vlada Crne Gore – Kancelarija zastupnika Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava, Podgorica, 2011.
21. Olohan, M., *Introducing Corpora in Translation Studies*, Routledge, London, 2004.
22. *Oxford Advanced Learner's Dictionary (Sixth Edition)*, ed. Sally Wehmeier, Oxford University Press, Oxford, 2000.
23. *Oxford Dictionary of Law (Fifth Edition)*, ed. Elizabeth A. Martin, Oxford University Press, Oxford, 2002.
24. *Oxford Dictionary of Synonyms and Antonyms (Second Edition)*, Oxford University Press, Oxford, 2007.
25. *Oxford Idioms Dictionary*, Oxford University Press, Oxford, 2001.
26. Palmer, F.R., *Semantics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976.
27. Prčić, T., *Semantika i pragmatika reči (drugo izdanje)*, Zmaj, Novi Sad, 2008.
28. *Priručnik za prevođenje pravnih akata Evropske unije*, ur. Irena Banovčanin Heuberger, Kancelarija Srbije i Crne Gore za pridruživnje Evropskoj uniji, Beograd, 2004.
29. *Priručnik za prevođenje pravnih i drugih akata u procesu evropskih integracija*, Vlada Crne Gore – Ministarstvo za evropske integracije, Podgorica, 2009.
30. Saed, J.I., *Semantics (Second Edition)*, Blackwell, Malden, 2003.
31. Šamić, M., *Kako nastaje naučno djelo (drugo izdanje)*, Svjetlost, Sarajevo, 1969.
32. Thurley, D., *Frozen overseas pension*, House of Commons Library, SN/BT/1457, 2011.
33. Thurley, D., *State pension uprating*, House of Commons Library, SN 5649, 2013.
34. Venuti, L., *The Translation Studies Reader (Second Edition)*, Routledge, London, 2004.
35. Vukčević, N., *Finansijsko- bankarski rečnik*, Građevinska knjiga, Novi Sad, 2007.
36. Vukičević, B., *Pravni rečnik englesko-srpski*, Jezikoslovac, Beograd, 2008.

37. <http://www.direct.gov.uk/>
38. <http://www.pensions.co.uk/>
39. <http://www.legislation.gov.uk/>
40. <http://www.dwp.gov.uk/>
41. <http://www.echr.coe.int/>
42. <http://www.hg.org/>
43. <http://www.europa.eu/>
44. <http://www.justice.gov.uk/>
45. <http://www.uklegal.com/>
46. <http://www.eudict.com/>